

Ett hem att växa i

Studiehandledning för familjehemsutbildare

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges.
För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också
tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till
alternativaformat@socialstyrelsen.se

ISBN 978-91-7555-428-0
Artikelnummer 2017-8-2

Publicerad www.socialstyrelsen.se, sept. 2017, reviderad version juni 2021

Förord

Denna studiehandledning är en del av Socialstyrelsens utbildningsmaterial för jour- och familjehem - *Ett hem att växa i*. Utbildningsmaterialet togs fram under åren 2011- 2013 på uppdrag av regeringen, men har nu kompletterats och utvecklat så att det även är anpassat till grundutbildning för familjehem som tar emot ensamkommande barn. Det har även uppdaterats utifrån lagändringar och ny forskning.

Ett hem att växa i består utöver studiehandledningen av en lärobok som utgör kunskapsunderlaget och är riktad till familjehemmen samt powerpointbilder och mallar för kursledare.

Studiehandledningen består dels av allmänna frågor av intresse för familjehemsutbildare, dels av ett detaljerat förslag på utbildningsprogram som ska vara ett stöd för kursledaren. Kunskaper förmedlas genom teoretiska genomgångar, övningar, diskussioner och erfarenhetsutbyte. Utbildningsmaterialet ska kunna användas på ett flexibelt sätt utifrån lokala behov och förändringar över tid.

Ett hem att växa i bygger på barnkonventionen, aktuell lagstiftning, forskning samt erfarenheter från socialtjänst och familjehem om vad familjehem behöver för att klara sitt uppdrag. Barns erfarenheter har tagits till vara i materialet.

Utbildningsmaterialet har tagits fram i nära samarbete med lokala familjehemsutbildare och i samverkan med representanter för socialtjänst, familjehem, forskare samt regionala och nationella aktörer. SKR och regionala utvecklingsledare har medverkat aktivt i spridning och implementering av materialet.

Förhoppningen är att *Ett hem att växa i* bidrar till att alla barn och unga i familjehem får nödvändig omvårdnad, kärlek och vägledning så att de känner sig hemma och får bästa möjliga förutsättningar att leva ett bra liv som vuxna.

För Socialstyrelsen

Annika Öquist
Enhetschef

Innehåll

Förord.....	3
Inledning	5
Att utbilda familjehemsföräldrar.....	7
Förberedelser och upplägg	12
Utbildningsprogram	17
Första mötet: Familjehemsvården och barnen.....	20
Andra mötet: Ett uppdrag i samverkan med barnet i fokus	36
Tredje mötet: Att stödja barns behov av närhet, anknytning och omsorg	49
Fjärde mötet: Att hantera kriser, separationer och förluster	65
Femte mötet: Livslånga relationer och ursprungsfamiljens betydelse	84
Sjätte mötet: Barns hälsa och skolgång	93
Sjunde mötet: Samspel och gränssättning	109
Åttonde mötet: Vardagen i familjehemmet	123

Inledning

Utbildningsmaterialet *Ett hem att växa i* ska ge alla kommuner förutsättningar att erbjuda jour- och familjehemmen en likvärdig grundutbildning som håller god kvalitet. Utbildningen riktar sig till olika typer av familjehem som tar emot barn med skiftande bakgrund och behov. Den ska bidra till kommunens arbete med att ge alla barn och unga i familjehem en god vård och omsorg.

Detta är en studiehandedning för dig som utbildar familjehemmen.

En studiehandedning som komplement till läroboken

Utbildningsmaterialet består av en lärobok till familjehemmen och en studiehandedning till familjehemsutbildare. Studiehandedningen kompletteras med powerpointbilder och mallar för utskrift att använda vid utbildningstillfällena.

Läroboken *Ett hem att växa i - Familjehemmets bok*, förmedlar kunskaper inom de områden som bedöms relevanta för familjehem och utgör kunskapsunderlaget för utbildningen. Teoretiska kunskaper varvas med berättelser, exempel från verkliga livet, barns erfarenheter och reflektionsfrågor samt konkreta råd och tips om hur man kan tänka och handla. Från 2018 finns den på svenska, lättläst svenska samt engelska.

Familjehemmets bok är också kursledarens kunskapsunderlag för att genomföra utbildningen. Beroende på kursledarens tidigare kompetens kan fördjupning behövas kring kursens kunskapssteman, men också kring rollen som utbildare och kursledare.

Studiehandedningen riktar sig till den som ska anordna och hålla i utbildningen för familjehemsföräldrar. Den förmedlar kunskaper om vad som är viktigt att tänka på i samband med utbildningen. Studiehandedningen innehåller också ett utbildningsprogram som ger tydliga instruktioner för varje utbildningstillfälle som stöd för den som genomför utbildningen.

Till studiehandedningen finns även *powerpointbilder* som följer det föreslagna utbildningsprogrammet samt underlag till vissa av övningarna, inbjudan till familjehemmen och kursintyg. Du kan ladda ner material från Socialstyrelsens webbplats www.socialstyrelsen.se.

Syfte och mål

Utbildningen ska ge familjehemsföräldrarna följande:

- allmänna kunskaper om familjehemsvård, barnen och uppdraget
- kunskap om ramarna för uppdraget – lagstiftning, ansvar, roller, samarbete och villkor
- kunskap om familjehemsplacerade barns rättigheter och behov, samt hur dessa kan mötas
- möjlighet att förbereda sig på hur den egna familjen påverkas, bland annat de biologiska barnen

Målgrupp

Ett hem att växa i är en grundutbildning som vänder sig till alla familjehem oavsett typ av uppdrag, barnets behov och ålder samt familjehemmets relation till barnet. Utbildningen ger nödvändiga grundkunskaper som alla familjehem behöver.

Socialstyrelsen erbjuder kursledar-utbildning

Socialstyrelsen erbjuder en tvådagarsutbildning för kursledare i Ett hem att växa i. Läs mer om detta på Socialstyrelsens webbplats www.socialstyrelsen.se.

Att utbilda familjehemsföräldrar

Grundkompetens

När det gäller kompetenskravet för dig som ska leda utbildning för familjehem gäller bestämmelserna i 3 kap 3 § andra stycket SoL. De innebär att socialnämnden ansvarar för att personal som anlitas har lämplig utbildning och erfarenhet. Socialstyrelsen anser att det är nödvändigt att ha erfarenhet av familjehemsvård för att vara lämplig att utbilda familjehemsföräldrar – antingen som familjehemssekreterare eller som familjehemsförälder.

Det är en fördel att som familjehemsutbildare ha erfarenhet av att leda grupper. En duktig familjehemssekreterare eller familjehemsförälder är per automatik inte en bra kursledare. Ytterligare färdigheter och kunskaper kan behöva erövrats – bland annat kring gruppdynamik, roller och vuxenlärande samt kanske också kring de teman som behandlas. Socialnämnden ansvarar, som ovan nämns, för att personal som anlitas har lämplig kompetens

Erfarenheten är att det är en fördel att vara två kursledare. Många familjehemsutbildare anser att kombinationen av en familjehemssekreterare och en familjehemsförälder är bra. Familjehemsföräldern kan illustrera teoretiska genomgångar med egna exempel. Ibland kan det vara svårt att rekrytera lämpliga familjehem till kursledaruppdraget. Ett alternativ kan då vara att bjuda in en familjehemsförälder till ett eller några av mötena.

Samarbete kursledarna emellan

Att känna sig trygg i rollen som kursledare ökar förutsättningarna för att genomföra utbildningen på ett bra sätt. Ett bra samarbete där kursledarna ömsesidigt kan stödja varandra är en viktig del i detta.

Nedan följer tips för samarbete:

- Ha respekt för varandras styrkor och svagheter. Ta tillvara varandras styrkor.
- Glöm inte att ni är ett team. Att ha kommit överens om vem som ansvarar för vad i själva upplägget betyder inte att man kan koppla av när ens partner håller i ett avsnitt – kanske behöver något förtydligas eller rent av rättas till.
- Bestäm turtagning och regler i förväg. Det är bra att prata igenom hur man ska göra om man vill inflika något i den andres genomgång.

Gruppdynamik och rollen som ledare

Att skapa ett gynnsamt gruppklimat

För att förstå vad som påverkar en grupp och dess medlemmar behövs kunskap om såväl strukturen som processen.

Gruppstrukturen handlar om hur gruppen är uppbyggd med normer, relationer, roller, yttre ramar och mål. Även ledarskap och makt hör hit. Gruppstruktur handlar om vad som finns och är oftast synligt.

Grupprocesser är vad som inträffar i en grupp – vad deltagarna gör, hur de beter sig i förhållande till varandra och vilka konsekvenser det får i gruppen. Grupprocesser handlar även om att lära känna varandra, kommunicera, uttrycka åsikter, ställa upp mål, fatta beslut och hantera konflikter.

Till skillnad mot gruppstrukturen är grupprocessen något som sker och oftast inte går att ”ta på” på samma sätt som strukturen¹.

Kursledarnas uppgift är att försök skapa ett positivt klimat som underlättar lärandet. En tydlig struktur främjar processen. Ibland behöver kursledaren klargöra de strukturella förutsättningarna och ibland handlar det om att komma överens med gruppen om vad som ska gälla. Nedan följer några exempel på frågor som du behöver informera om inför utbildningen och vid första mötet.

- Mål och syfte med utbildningen i sin helhet likväl som för varje utbildningstillfälle
- De yttre ramarna såsom kursupplägg, tid, plats etc.
- Regler och överenskommelser som ska gälla för gruppens arbete

Den första punkten framgår inledningsvis i materialet. De yttre ramarna samt regler och överenskommelser återkommer vi till under avsnittet *Förberedelser och upplägg* samt under programmet för första mötet.

Formella och informella roller

I en grupp kan finnas roller av *formell* eller *informell* karaktär [17]. De formella rollerna – kursledarrollen och rollen som deltagare – är givna. Händer det att kursledaren blir utmanad i sin roll av någon i gruppen, någon som kanske vill se sig som en *informell ledare*, är det viktigt att kursledarna tillsammans ser till att ha kontroll över situationen och fortsätter att ansvara för gruppens arbete.

Vuxenlärande

Det finns vissa principer som är vägledande när det gäller utbildning för vuxna. Nedan redovisar vi en sammanfattning av dessa principer samt viktiga strategier och olika inlärningsstilar [15].

¹ C Grubbström, Mälardalens högskola -08

Principer

Viktiga principer för vuxenlärande är sammanfattningsvis att:

- Vuxna måste förstå varför de behöver lära sig.
- Vuxna ser sig själva (och vill att andra ser dem) som ansvarstagande och självstyrande och kan reagera kraftigt om detta inte respekteras.
- Erfarenheten är den största tillgången i vuxenlärande. Att ha rollspel, problemlösningsövningar, gruppdiskussioner m.m. fungerar bättre än enbart teoretisk undervisning.
- Beredskap och intresse för lärande är kopplat till behov som har omedelbar användbarhet på jobbet eller i livet.
- Vuxna motiveras mest av inre förstärkare som att bli bättre på sitt arbete, få bättre självkänsla, högre livskvalitet m.m.

Strategier

Mot denna bakgrund har olika strategier för vuxenlärande identifierats. Utifrån dessa är det viktigt att fokusera på följande:

- Motivation – det man står inför att lära sig är meningsfullt och av betydelse för en själv.
- Aktivering – eget aktivt deltagande och bidrag är av betydelse, både under kursen och vid eventuella hemuppgifter.
- Konkretisering – kursinnehållet är konkret och verklighetsnära.
- Individualisering – redovisning av hemuppgifter, kursdeltagarna uppmuntras till att bidra med erfarenheter och reflektioner.

Olika inlärningsstilar

Inlärningsstilar är vanemässiga inlärd sätt att koncentrera sig, ta emot, bearbeta och behålla ny information [19]. Vi lär oss genom olika s.k. *sensoriska kanaler* [20] eller enklare uttryckt sinnen:

- Visuellt – man minns det man ser (powerpointbilder, blädderblock, video, film diagram, tabeller, bilder m.m.).
- Auditivt – man minns det man hör (diskussioner, föreläsningar, berättelser, text, musik, frågor och svar m.m.).
- Kinestetiskt – man lär genom att göra (rollspel, inlevelseövningar, praktiska övningar, drama m.m.).

De flesta människor använder flera sinnen för inläring, men man kan ha olika preferenser. Det gäller både barn och vuxna. För att nå ut till så många som möjligt är det en fördel att använda olika pedagogiska hjälpmedel eller metoder. Lärandet blir också effektivare av att olika sinnen stimuleras och används.

Att stimulera till kunskap och insikt

För att åstadkomma variation och nå så många som möjligt av kursdeltagarna består utbildningen av olika moment. De ska hjälpa dig att förmedla kunskap, stimulera till reflektion, eftertanke och insikt, samt att ge en inlevelse i barns, föräldrars eller familjehemsföräldrars situation. Syftet med momenten kan också vara att få igång en diskussion i gruppen och på så sätt få olika ståndpunkter belysta samt att öka förutsättningarna att integrera ny kunskap.

Nedan presenterar vi de moment som ingår i utbildningen tillsammans med råd och tips om vad du ska tänka på i samband med genomförandet.

Muntlig genomgång

Varje utbildningstillfälle innehåller muntliga genomgångar, som syftar till att förmedla kunskap som grundar sig i forskning eller beprövad erfarenhet. Till de muntliga genomgångarna finns hänvisning till Familjehemmets bok och ofta en eller flera bilder som stöd. Alla utbildare har tillgång till en uppsättning powerpointbilder (www.socialstyrelsen.se).

Övningar

Utbildningsmaterialet innehåller olika typer av övningar, både enskilda övningar och gruppövningar. Nedan följer en presentation av de vanligaste typerna av övningar samt tips för genomförandet.

- **Inledningsövning** – görs i början av ett möte och anknyter till temat för mötet. Övningen kan vara av mer lättsam karaktär, men det kan också vara en inlevelseövning där deltagarna får kontakt med sina egna känslor. En inledningsövning kan utföras enskilt eller tillsammans med andra.
- **Enskild reflektion** – uppmana deltagarna att på egen hand tänka sig in i något specifikt. Syftet är att försöka hitta sina egna upplevelser och känslor, kanske från tiden när man själv var barn. I vissa fall kan du låta den enskilda reflektionen övergå till att deltagarna delger sina tankar två och två, i smågrupper eller i hela gruppen.
- **Gruppövning/gruppdiskussion** – används när du vill ha med alla i en diskussion. Speciellt i större grupper är det vanligt att det finns några personer som har svårt att komma till tals, men som har lättare att göra sin röst hörd i en mindre grupp. Gruppdiskussioner kan också vara bra att använda om det är många diskussionsfrågor som ska belysas – dela då upp frågorna mellan de olika grupperna och var noga med redovisningen.
- **Bikupor** – Enkelt att genomföra och tar inte så lång tid (behövs ingen förflyttning i rummet). Deltagarna vänder sig mot den som sitter närmast (inte maka/make) och diskuterar en fråga i några minuter. Ibland är det lämpligt att låta bikuporna dela med sig till hela gruppen efter att de pratat färdigt.

- **Vinjett eller berättelse** – inleder ofta ovanstående övningar och innebär att du läser högt för deltagarna. Berätta syftet med övningen och kort om vad som förväntas av deltagarna. Ofta handlar det om att leva sig in i någon situation, men ibland är vinjetten utgångspunkt för diskussion eller rollspel. Be deltagarna sitta bekvämt och avslappnat och bara lyssna. Instruktioner behöver ofta ges både före och efter att vinjetten läses upp.
- **Rollspel** – handlar om att agera, antingen för att leva sig in i en situation eller för att träna en ny färdighet. Berätta syftet och vad som förväntas av deltagarna. Låt deltagarna själva få välja roller. Ibland behöver kursledarna hjälpa till lite extra. Tvinga dock aldrig någon mot sin vilja att vara med i ett rollspel. Den som inte vill spela en roll kan vara observatör. När alla fortfarande är kvar i sina roller – fråga hur det känns, om de kanske hade velat göra på något annat sätt. Börja med den som haft den mest utsatta rollen. Glöm inte att fråga observatörerna vad de såg och tänkte, hjälp deltagarna att kliva ut ur sin roll.
- **Skulpterande övning/Social atom** – en övning där deltagarna bildar en skulptur som får illustrera en persons relationer genom en fiktiv berättelse. Övningen är tyst såtillvida att deltagarna runt huvudpersonen är tysta och huvudpersonen själv bara svarar på direkt ställda frågor kursledaren.
- **Värderingsövning** – kan användas för att få igång en diskussion och belysa olika åsikter. Alla i gruppen deltar. Förklara hur det går till – att du kommer läsa olika påståenden som deltagarna har att ta ställning till. En viktig funktion med värderingsövningar är att ge deltagarna möjlighet att byta ståndpunkt.

Viktigt att tänka på inför alla övningar – ge alltid ordentliga instruktioner innan du gör en övning. Tala om vad som ska göras och varför. Berätta vad som förväntas av deltagarna. Om deltagarna börjar spela upp ett rollspel, ställa frågor eller diskutera under en inledningsövning, vinjett eller skulpterande övning är det viktigt att markera att det inte är det som förväntas av dem.

Tänk på att ge noggranna instruktioner för övningen *innan* gruppindelningen görs, deltagarna börjar ofta resa sig så fort den är klar och då är det svårt att ge instruktioner.

Film

Vid några utbildningstillfällen ingår att visa en film. Filmerna ger en bild av hur det kan vara i verkliga livet antingen det handlar om en spelfilm eller en dokumentär. Filmer brukar vara ett uppskattat inslag i utbildningen och utgör ett väl fungerande underlag för reflektioner och diskussioner.

Ibland finns förslag på alternativa filmer och programmet för utbildningstillfället kan behöva justeras utifrån filmens längd. Några av filmerna är DVD-filmer och behöver beställas/köpas i förväg. Andra är digitala och ligger ute på nätet och kräver en internetuppkoppling under visningen. Närmare information om var DVD-filmerna kan beställas finns under respektive utbildningstillfälle i utbildningsprogrammet.

Förberedelser och upplägg

Utbildningen föreslås utspridd över tid

Utbildningen omfattar totalt 24 timmar. Det finns visst forskningsstöd och erfarenheter från tidigare utbildningar som tyder på att det är att föredra att sprida en utbildning över tid. Skälet till detta är att lärandet påverkas positivt av den process som uppstår över tid, särskilt om det handlar om nya insikter och om att integrera ny kunskap. En spridning av utbildningstillfällena ger familjehemmen möjlighet att diskutera det som framkommit vid utbildningen hemma, läsa kommande kapitel i boken och återkomma till sina kurskamrater för att dela nya tankar och erfarenheter.

Familjehemmets bok är uppdelad i åtta kapitel med ett tema för varje kapitel. Vi rekommenderar att utbildningen fördelas på åtta utbildningstillfällen med ett tema vid varje tillfälle. Varje utbildningsansvarig bestämmer dock själv hur utbildningen ska läggas upp. Det kan t.ex. av praktiska skäl vara nödvändigt med heldagar eller internat om deltagarna eller kursledarna bor långt ifrån utbildningsorten.

Utbildningsgruppernas storlek

Det finns olika uppfattningar om vilken som är den optimala storleken på en grupp. Erfarenheten från vana familjehemsutbildare talar dock för att antalet gruppdeltagarna inte bör understiga 6 och inte överstiga 20. Dels kan det vara svårt att få med alla deltagarna i diskussioner, dels tar exempelvis redovisningar och övningar längre tid med många deltagare.

Utbildningsgruppernas sammansättning

När en utbildningsgrupp ska sättas samman och inbjudan skickas ut finns det olika aspekter att ta hänsyn till. Överväg de här faktorerna inför gruppsammansättningen:

- Deltagarnas erfarenhet av att vara familjehem?
- Utredda eller inte utredda familjehem?
- Blandade grupper eller gruppsammansättning utifrån uppdrag?

Deltagarnas erfarenhet av att vara familjehem

Ett hem att växa i är en grundutbildning som i första hand är avsedd för blivande eller nyblivna familjehem. Även mer erfarna familjehem kan dock ha glädje av att delta. Gör en bedömning från fall till fall. Bland de erfarna utbildare som medverkat i att ta fram och testa materialet finns det olika uppfattningar om värdet av att blanda oerfarna och erfarna familjehemsföräldrar. Fördelen kan vara att de erfarna familjehemsföräldrarna har värdefulla erfarenheter att bidra med i diskussionerna, vilket ofta uppskattas av nya familjehemsföräldrar. Nackdelen kan vara att det blir svårare att hålla fokus och att diskussioner i gruppen kan få

för mycket tyngd på de erfarna deltagarnas specifika erfarenheter. Erfarenheter tyder även på att erfarna familjehemsföräldrar i en del fall önskar mer fördjupade kunskaper inom vissa områden än vad detta material erbjuder.

Utredda eller inte utredda familjehem?

Kommuner har olika praxis beträffande hur långt blivande familjehemsföräldrar som erbjuds en grundutbildning ska ha kommit i rekryteringsprocessen. De som är färdigutredda har haft större möjlighet att sätta sig in i den kommande rollen som familjehem, vilket kan påverka frågor och diskussioner under utbildningen. I de kommuner där utredning inte genomförs före grundutbildning kan det vara lämpligt att göra en initial bedömning av familjens lämplighet före kursstart. Denna omfattar lämpligen registerkontroller samt ett par möten med familjen för att göra en första bedömning av om familjen har förutsättningar att kunna bli familje- eller jourhem.

Blandade grupper eller gruppsammansättning utifrån uppdrag?

Denna grundutbildning riktar sig till olika slags familjehem med alla typer av uppdrag som tar emot barn med olika bakgrund och behov – stadigvarande placeringar eller jourplaceringar, nätverkshem eller hem som inte har någon tidigare relation till barnet och till familjehem som tar emot ensamkommande barn. Det vanligaste är att ha blandade utbildningsgrupper med deltagare från olika typer av familjehem. För mindre kommuner kan det vara nödvändigt för att få ihop utbildningsgrupper inom rimliga tidsintervall. I större kommuner eller i de fall det finns kommunövergripande nätverk som samverkar kring utbildning av familjehem, kan det vara en fördel att bilda särskilda utbildningsgrupper för till exempel släktinghem eller hem som tar emot ensamkommande barn. Även i dessa fall används samma utbildningsmaterial och program, men diskussioner och fokus kan i högre utsträckning utgå från deltagarnas specifika uppdrag.

Särskilt om utbildning för familjehem som tar emot ensamkommande barn

I arbetet med att revidera Ett hem att växa i så att materialet också tillgodoser behov hos familjehem som tar emot ensamkommande barn har Socialstyrelsen konstaterat att de aktuella familjehemmen är en heterogen grupp och att behoven av utbildning delvis ser olika ut. De grupper som identifierats är:

1. erfarna familjehem med svensk eller annan etnisk bakgrund med grundutbildning
2. nyblivna familjehem utan grundutbildning med svensk eller annan etnisk bakgrund med goda kunskaper i svenska språket och om svenska samhället
3. nyblivna familjehem som inte är integrerade i svenska samhället och som har bristande kunskaper i svenska språket och om svenska samhället (oftast nätverkshem), men som ändå är godkända som familjehem av socialnämnden.

Den första gruppen kan ha behov av särskilda kunskaper kring ensamkommande barn och deras situation trots att de har erfarenheter av uppdraget som familjehem och har deltagit i en grundutbildning. Som stöd för socialtjänsten att ge dem kompletterande utbildning hänvisas till materialet *Vad händer nu?* som bland annat består av en kort animerad film riktad till ensamkommande barn samt en informationsskrift till familjehem. Det finns också en handledning till socialtjänsten om hur materialet kan användas².

De övriga två grupperna ska kunna få sina behov av grundutbildning tillgodosedda genom *Ett hem att växa i*.

Vad gäller den tredje gruppen (oftast nätverkshem) är det angeläget att de hem som är utredda och godkända får en relevant utbildning för uppdraget och i övrigt ett välfungerande stöd från socialtjänsten. *Ett hem att växa i* omfattar kunskaper om Sverige och svenska förhållanden som är aktuella *utifrån uppdraget som familjehem*. Om socialtjänsten bedömer att ett tilltänkt familjehem behöver kunskaper om svenska samhället som ligger vid sidan om uppdraget som familjehem är det lämpligt att socialtjänsten tillgodoser det på annat sätt, till exempel i samverkan med studieförbund eller andra lokala arrangörer. Det finns också exempel på samarbete mellan familjehemsutbildare och lokala invandrarföreningar.

Exempel på upplägg av utbildning till familjehem som tar emot ensamkommande barn

Kommuner och andra utbildningsanordnare ska utifrån förändringar över tid och lokala förutsättningar kunna ha utbildningsgrupper av olika sammansättning. Nedan följer några exempel på hur kommuner och kommungemensamma nätverk utifrån behov lagt upp sina utbildningar med *Ett hem att växa i* som utgångspunkt:

- Familjehem som tar emot ensamkommande barn deltar i grundutbildning tillsammans med övriga typer av familjehem under förutsättning att tillräckliga kunskaper finns i svenska språket.
- En särskild utbildning ordnas för familjehem som tar emot ensamkommande barn. Vissa talar svenska medan andra har ett annat modersmål. En erfaren och väl förberedd tolk används under alla utbildningstillfällen.
- Särskilda utbildningsgrupper ordnas för familjehem med samma etniska ursprung och samma språk (t.ex. arabiska och somaliska). Tolk används. Det förekommer även att powerpointbilder översatts till det aktuella språket.

² Vad händer nu?. Information till jourhem och familjehem i arbetet med att stödja ensamkommande barn. Socialstyrelsen; 2016.

Vad händer nu? Handledning för personal inom socialtjänsten om hur filmen kan användas i arbetet med ensamkommande barn. Socialstyrelsen; 2016.

Att arbeta med tolk

Erfarenheten från kursledare som använt tolk är att det är viktigt att i god tid anlita en tolk med erfarenhet av den här typen av uppdrag. Tolken har förutom information om utbildningen och dess innehåll även tagit del av kursledarnas manus/körscheman och powerpointbilder. Tolken har simultantolkat under utbildningen och kursledarna har genomfört utbildningen på vanligt sätt. Tänk på att utbildning som genomförs med tolk tar mer tid i anspråk och kräver att kursledaren tar hänsyn till det vid planeringen av programmet och körschemat.

Planera utbildningen

Det krävs noggranna förberedelser innan du håller en utbildning. Hur lång tid som krävs beror på hur väl insatt du är i materialet. Förutom inläsningstid behöver du förbereda själva utbildningen. Det underlättar att skriva ett körschema inför utbildningen. Det är ett tidschema du följer under själva utbildningen för att ha en överblick var i utbildningen du befinner dig och för att hålla tiderna.

I inledningen av varje utbildningstillfälle finns en matris med de olika momenten, tidsåtgång, powerpointbilder för respektive moment samt övrigt material. Det finns möjlighet att som kursledare bygga på matrisen med mer information och på så sätt använda den som ett körschema för varje avsnitt. Matrisen finns som ifyllnadsbar PDF att ladda ner från www.socialstyrelsen.se.

Exempel från första utbildningstillfället:

Moment	Tidsåtgång	Bild	Material	Ansvarig
Hälsa välkommen och berätta om dagens möte	10 min	1-3		
Presentation av utbildningen	10 min	4-5		
Förväntningar på deltagarna och överenskommelser i gruppen	5 min		Överenskommelser	
Lära känna-övning	15 min		Vykort	
Förväntningar på utbildningen	10 min		Blädderblock, pennor, papper, kuvert	
Vad är familjehemsvård	15 min	6-7		
Vad vet vi om barnen?	10 min	8		
Fika	30 min			
Risk och skyddsfaktorer	10 min	9		
Tänk om det gällde mig och mitt barn!	15 min	10		
Vad tycker barn är viktigt	15 min			
Grundprinciper för familjehemsvården	15 min	11		
Barnkonventionen och barnets rättigheter	10 min	12-13		
Barns och ungas rätt till delaktighet	10 min		Nummerlappar 1-4	
Avslutning och läsanvisningar	5 min			

Det finns inga undertexter till powerpointbilderna. Du måste själv förbereda vad du ska säga om varje bild. Du kan också välja att skriva stödord i körschemat eller skriva ut bilderna och skriva stödorden vid varje bild. Under powerpointbilden finns också möjlighet att göra egna anteckningar.

Lokaler och annat praktiskt

Lokal

Välj lokal utifrån vad som passar gruppens storlek och den möblering du som kursledare vill ha. Alla bör kunna ha ögonkontakt med varandra. Deltagarna kan sitta i cirkel eller i u-sittning med eller utan bord, men även möblering i öar kan fungera bra. Det senare ger en naturlig indelning vid diskussion i smågrupper. Oavsett möblering är det viktigt att tänka på att det ska finnas utrymme för övningar, gruppdiskussioner och rollspel. I utbildningsprogrammet framkommer vilken utrustning de olika utbildningstillfällena kräver. Undersök alltid i förväg att den tekniska utrustningen fungerar och att annat material är tillgängligt.

Kursintyg

Efter genomgången kurs bör deltagarna få ett intyg att de deltagit i kursen. Socialstyrelsen har tagit fram en mall för ett sådant intyg.

Extra tillägg

Nya familjehem är ofta intresserade av att ta del av erfarenheter från andra – både familjehem, barn med erfarenhet av placering och andra berörda. För att tillgodose detta behov kan ni arrangera en extrakväll där ni bjuder in gäster. Det kan vara en ung vuxen som bott i familjehem, en förälder vars barn varit placerat eller en jour- eller familjehemsförälder. Ett alternativ är att anordna en paneldiskussion där blivande familjehemsföräldrar har förberett frågor.

Man kan också bjuda in barn och unga med erfarenhet från samhällsvård som gäster i utbildningen. Både Maskrosbarn och KNAS Hemma, som är organisationer för barn och unga i samhällsvård, har goda erfarenheter av att delta i familjehemsutbildningar.

Utbildningsprogram

Detta avsnitt innehåller utbildningsprogrammets olika delar. Det är uppdelat i åtta avsnitt – ett möte för varje del utifrån kapitlen i *Familjehemmets bok*.

Nedan följer en kort beskrivning av utbildningens innehåll. För övrig information om innehållet hänvisas till *Familjehemmets bok*.

1 Familjehemsvården och barnen

Detta avsnitt ska ge en introduktion till utbildningen, men också till själva uppdraget att vara familjehemsförälder. Varför behöver familjehemsföräldrar utbildas och vad behöver man lära sig? Allmänna kunskaper om vad familjehemsvård är och varför barn placeras förmedlas. Risk- och skyddsfaktorer behandlas liksom familjehemsföräldrarnas förväntningar och utmaningar. Slutligen tar vi del av barns och ungas egna erfarenheter av familjehemsvård och synpunkter om vad som är viktigt för familjehemsföräldrar att tänka på.

2 Ett uppdrag i samverkan med barnet i fokus

Detta avsnitt ska ge kunskaper om ramarna för uppdraget som familjehemsförälder. Det är kunskaper som familjehemsföräldrar behöver för att kunna samarbeta på ett bra sätt med socialtjänst, föräldrar och andra parter som till exempel skola och BUP. Vi går igenom barnets rättigheter och barnkonventionens innebörd, lagstiftningen och socialtjänstens arbete inför, under och vid avslut av en placering. Socialtjänstens och familjehemsföräldrarnas uppdrag och roller behandlas, liksom familjehemsföräldrarnas villkor och rättigheter. För ensamkommande redogörs Migrationsverkets roll och på vilket sätt God man och särskilt förordnad vårdnadshavare har inflytande över vården.

3 Att stödja barns behov av närhet, anknytning och omsorg

Målet med avsnittet är att ge baskunskaper om barns utveckling ur ett anknytningsperspektiv. Anknytningens betydelse för våra relationer behandlas, särskilt kopplat till de placerade barnen och familjehemsföräldrarnas uppdrag. Om att skapa ett positivt samspel med barnet och att som familjehemsförälder vara lyhörd för kulturella olikheter.

4 Att hantera kriser, separationer och förluster

Barn som bor i familjehem har varit med om stora förändringar, förluster och kriser i livet. Avsnittet ska ge kunskaper om hur det kan påverka barnet. Syftet är att förbereda familjehemsföräldern för detta och bidra till ökade möjligheter att möta barnens reaktioner och behov på ett relevant sätt. I avsnittet berättar man också om vad ett traumamedvetet bemötande är.

5 Livslånga relationer och ursprungsfamiljens betydelse

Avsnittet behandlar ursprungsfamiljens och föräldrarnas betydelse för barnet, familjehemsföräldrarnas och socialtjänstens ansvar i förhållande till biologiska föräldrar samt lagstiftningens intentioner. Barns behov av att få ha kvar kontakten med viktiga personer under hela sitt liv tas upp. Hur kan kontakten se ut när barnets föräldrar inte finns i landet.

6 Barns hälsa och skolgång

Placerade barns skolgång och hälsa behöver uppmärksammas bättre. Hälsan hos barn som bor i familjehem behöver bli bättre omhändertagen. Forskning har visat att en positiv skolgång är en viktig skyddsfaktor för barn. Avsnittet syftar till att ge kunskaper om detta och vad man som familjehemsförälder kan göra för att bidra till en god hälsa för barnet och stötta barnets skolgång.

7 Samspel och gränssättning

Målet med avsnittet är att förmedla kunskap om hur man kan skapa ett positivt samspel och bra samarbete med barnet. Strategier för att lösa konfliktsituationer och bryta negativa beteenden i olika situationer och åldrar behandlas i avsnittet.

8 Vardagen i familjehemmet

Uppdraget som familjehemsförälder innebär olika utmaningar och glädjeämnen. Den egna familjen påverkas på olika sätt. Avsnittet tar upp de egna barnens situation liksom annat man kan behöva förbereda sig på. Vad kan man göra för att förebygga och hantera stress och påfrestningar? Avslutningsvis kommer man in på hur viktigt det är för ungdomar att få ett gott stöd när de flyttar ifrån familjehemmet och att de kan behöva fortsatt kontakt även efter utflytt.

Mötesstruktur

Varje möte presenteras i en liknande struktur enligt följande:

- Mål
- Program för dagen
- Att förbereda
- Genomförande
- Avslutning

Att tänka på:

- Varje möte behöver förberedas noga av kursledarna tillsammans. Behöver något moment tränas eller förberedas extra? Vem ansvarar för de olika delarna under kvällen och praktiska frågor som kaffekokning, inköp etc.?
- Den tydliga strukturen och instruktionerna är till för att underlätta för kursledarna. Den kunskap som finns i materialet ska förmedlas utan att någon del tas bort. Det är dock inte meningen att du ska läsa innantill och vara materialet "bokstavstroget". Övningar kan ändras och bytas ut mot liknande övningar, som passar gruppen eller dig som kursledare bättre.
- Det kan finnas anledning att lägga till lokal kunskap och gärna lokala exempel i utbildningen
- Under en familjehemsutbildning blir det ofta intressanta diskussioner och tiden går fort. Ibland är det svårt att veta när man som kursledare behöver bryta och gå vidare. Tidsangivelserna är tänkta som ett stöd för planering

och genomförande så att alla moment hinns med. De är inte tänkta att hållas till punkt och pricka i alla lägen. Ni kan behöva justera tiden utifrån er egen bedömning och upplägg av utbildningen.

- Det är lika viktigt för er att summera och utvärdera ett utbildningstillfälle som att förbereda. Ta er tid för reflektion – konstatera vad som fungerat bra, men våga också ta upp förbättringsområden. Det har stor betydelse för att utvecklas som kursledare och förbättra utbildningens kvalitet.

Första mötet: Familjehemsvården och barnen

Mål

Familjehemsföräldrar ska ha kunskap om:

- vad familjehemsvård är
- barnen som bor i familjehem
- begreppen risk- och skyddsfaktorer
- barns åsikter om familjehemsvård
- familjehemmens förväntningar och utmaningar

Program

Moment	Tidsåtgång	Bild	Material	Ansvarig
Hälsa välkommen och berätta om dagens möte	10 min	1-3		
Dagens möte – mål och program	5 min			
Presentation av utbildningen	10 min	4-5		
Förväntningar på deltagarna och överenskommelser i gruppen	5 min		Överenskommelser	
Lära känna-övning	15 min		Vykort	
Förväntningar på utbildningen	10 min		Blädderblock, pennor, papper, kuvert	
Vad är familjehemsvård	10 min	6-7		
Vad vet vi om barnen?	10 min	8		
Fika	30 min			
Risk och skyddsfaktorer	10 min	9		
Tänk om det gällde mig och mitt barn!	10 min	10		
Vad tycker barn och unga är viktigt	15 min			
Barnkonventionen och barnets rättigheter	10 min	11		
Grundprinciper för familjehemsvården	10 min	12		
Barns och ungas rätt till delaktighet	15 min		Nummerlappar 1-4	
Avslutning och läsanvisningar	5 min			

Att förbereda inför mötet

Läs kapitel 1 i Familjehemmets bok.

Se till att följande finns:

- Dator, projektor samt internetuppkoppling
- Powerpointbilder 1-12
- Blädderblock och/eller whiteboard och pennor
- Anteckningsblock och pennor till deltagarna
- Kuvert
- Ett 30-tal vykort/kort med olika motiv
- Foldrar om barnkonventionen från t.ex. Rädda Barnen eller BO
- Fika

Genomförande

1. Hälsa välkommen och berätta om innehållet i dagens möte
10 min

Visa bild 1

Inled med att hälsa kursdeltagarna välkomna.

Presentera er själva och nämn att det snart blir en allmän presentation, men att de först ska få information om dagens möte och information om utbildningen som helhet. Om ni bedömer att det finns utrymme och behov kan ni göra en kort runda där deltagarna säger sitt namn.

Inled avsnittet med att visa ppt-bild 2 och läs upp brevet som skrivits av en ungdom som varit placerad i familjehem. Brevet återfinns även på sidan 4 i Familjehemmets bok. Låt texten prata för sig själv och fånga upp om det finns några kommentarer eller reflektioner från deltagarna.

Visa bild 2

Utbildaren läser upp texten på sidan 4 i familjehemmets bok ”Ett hem att växa i”.

2. Dagens möte – mål och program 5 min

Visa bild 3

Berätta om innehållet första utbildningstillfället.

3. Presentation av utbildningen

10 min

Muntlig genomgång

Berätta utifrån inledningen i Familjehemmets bok sid. 5

- Varför familjehem behöver utbildning
- Varför socialtjänsten ska erbjuda utbildning
- Utmaningar för familjehemsvården i stort

Visa bild 4

Utbildningens mål

Ge möjlighet att känna sig förberedda på vad det innebär att vara familjehem och hur det kan påverka både det placerade barnet och den egna familjen .

Ge ökade kunskaper om

- familjehemsvården och barnen
- ramarna för uppdraget – lagstiftning, samarbete, roller
- barnens behov och rättigheter

Socialstyrelsen 2011-07-24 Ett hem att växa i – grundläggning för barn- och familjen

Berätta om det sammanfattande syftet med utbildningen och dess upplägg.

Berätta muntligt utifrån dessa punkter om utbildningens upplägg.

Bygger på tre grundstenar:

- Den lagstiftning som reglerar familjehemsvården
- Bästa tillgängliga kunskap genom forskning
- Erfarenheter från praktiken

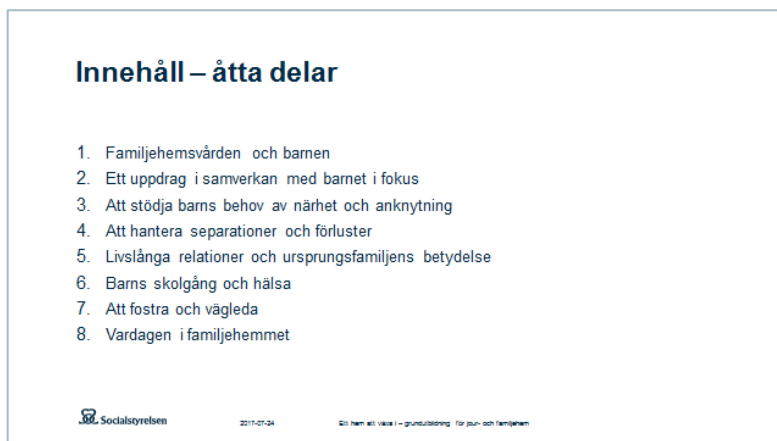
Ska ge familjehem möjlighet att:

- Få ny kunskap
- Reflektera över olika frågor och dilemman
- Diskutera i stora och små grupper
- Utbyta erfarenheter med varandra

Det kommer ske genom:

- Muntliga genomgångar
- Olika typer av övningar
- Gruppdiskussioner och enskilda reflektioner
- Filmer

Visa bild 5

Berätta kort om innehållet/temat för varje möte. Se sidan 18-19 i Studiehandledningen.

Familjehemmets bok

Visa Familjehemmets bok och fråga om alla fått den. Berätta att det aktuella avsnittet bör läsas inför varje tillfälle och att man bör ha boken med sig. Nämn även att den är tänkt som en bok att gå tillbaka till även efter utbildningens slut.

4. Förväntningar på deltagarna och överenskommelser under utbildningen

10 min

En genomgång görs med deltagarna om ramar och överenskommelser som gäller under utbildningen. Skriv gärna ut på ett papper och ha uppsatt i lokalen under utbildningen eller dela ut den till deltagarna. Överenskommelserna finns för utskrift i bilagan kallad *Mallar*.

Överenskommelser under utbildningen

- Efter påbörjad utbildning ska man göra allt för att delta varje gång. Kursdeltagaren kan inte bytas ut mot annan person.
- Alla tankar är tillåtna. Det är viktigt att alla får komma till tals och att man lyssnar med respekt på den andres åsikter.
- Vi har respekt för varandra och för varandras historia och upplevelser.
- Det är ok att inte svara och att säga pass.
- Om en kursdeltagare tyngs av något han/hon inte vill eller kan prata om på mötet ska detta respekteras. (Kursledarna ger möjlighet att lyssna enskilt efteråt.)
- Vi har en moralisk sekretess inom rummet, så alla kan prata fritt. Det innebär att man inte pratar med utomstående om det man fått veta om varandra under utbildningen.

- Kursledarna får inte information vidare till barnets handläggare om det inte föreligger anmälningsplikt. I sådana fall informeras kursdeltagaren först.
- Det går alltid att ställa frågor. Kan man inte få svar genast kan man få det vid ett senare tillfälle.
- Den som inte kan komma meddelar detta.
- Vi börjar och slutar den tid som anges i programmet.
- Mobilen används bara i pauser.

5. Lära känna-övning

15 min

Syftet med övningen är att presentera sig och att börja lära känna varandra på ett mer informellt sätt.

Här finns två alternativ:

Alternativ 1

Vykorts övning

Fördelen med att använda bilder är att det blir en informell start. Deltagarna rör sig runt bordet med bilderna och småpratar lite grann och de får sedan säga några personliga saker om sig själva utan att det blir kravfyllt.

Berätta att ni nu ska presentera er lite närmare för varandra genom att var och en väljer ut en bild som de ska berätta om. Lägg fram ett 30-tal olika vykort eller andra bilder med olika motiv på människor, djur, saker, landskap, hus m.m. på ett bord. Deltagarna går runt bordet och väljer i lugn och ro en bild som ska berätta något om dem själva, något intresse, något om familjen, drömmar eller dylikt.

Ni kursledare, som ska vara förebilder, öppnar med att berätta något om er själva utifrån bilden. En berättar lite mer på djupet medan den andre ger en mer ytlig beskrivning utifrån bilden. Detta för att visa att det är okej att göra olika beskrivningar.

Alla säger sitt namn, berättar hur familjen ser ut, ålder på eventuellt placerat barn och varför man valt just detta kort.

Alternativ 2

Mitt namn

Fördelen med den här övningen är att den kräver mindre förberedelse och kan vara ett sätt att bekanta sig med andra kulturer.

Be varje deltagare att presentera sig och kort berätta om sitt namn. Det kan vara varför man fått sitt namn, vem som gett namnet eller en historia runt sitt namn. Varje deltagare bestämmer själv vad den vill berätta och i vilken omfattning. Ni som kursledare kan vara förebilder genom att en av er berättar något kort och den andra lite mer omfattande om sitt namn.

Avslut oavsett övning

Avsluta presentationen med att skicka runt en deltagarlista, så att kursledare och deltagare kan fylla i namn, e-postadress och telefonnummer.

6. Förväntningar på utbildningen

10 min

Deltagarna får fundera i fem minuter och skriva ner sina förväntningar enskilt på papper. Tala om att ingen annan än de själva kommer läsa pappret. Varje deltagare lägger pappret i ett eget kuvert med sitt namn på.

Deltagaren sparar sitt eget kuvert till sista mötet, alternativt kan ni samla in kuverten och dela ut dem till deltagarna vid sista mötet.

Alla får därefter dela med sig av sina förväntningar, om de vill. Deltagarnas förväntningar skrivs ned på blädderblock alternativt whiteboard som fotas och sparas till sista mötet.

Kursledaren kan kort kommentera förväntningarna om de kommer rymmas inom utbildningen eller inte.

Kapitel 1

Familjehemsvården och barnen

Visa bild 6

7. Vad är familjehemsvård 10 min

Muntlig genomgång

Visa bild 7

Familjehemsvård förr och nu

- Första fosterbarnsstadgan 1785
 - Mål: att rota sig och växa upp
- SoL och LVU kom 1982
 - SoL – frivillighet och samverkan
- LVU – tvång
 - Mål: fortsatt kontakt och om möjligt återförening
- Ändrad syn på barn, Barnkonventionen 1989
- 1920-talet: 37 000 barn – nu: ca 12 000 barn
 - (de ensamkommande barnen ej medräknade)

Socialstyrelsen 2017-07-24 Ett hem att växa i – grundläggning för barn och familjen

Berätta om familjehemsvården – Förr och Nu.

Se sidorna 13-15 i Familjehemmets bok.

Berätta om:

- Familjehemsvården och samhällets uppdrag, skillnader förr och nu (förr rota sig och växa upp – nu återförening men utifrån individuell bedömning)
- Barnkonventionen ska bli lag, förändrad syn på barnen
- Siffran 12 000 barn är exklusive ensamkommande

Gå sedan vidare och berätta om olika typer av uppdrag för familjehem:

- Rekryterade familjehem
- Rekryterade jourhem
- Släkting- och nätverkshem
- Förstärkt eller konsulentstött familjehemsvård

Nämna att alla familjehem ska vara utredda och godkända av socialnämnden. Gäller även de som är rekryterade av en konsulentstött verksamhet.

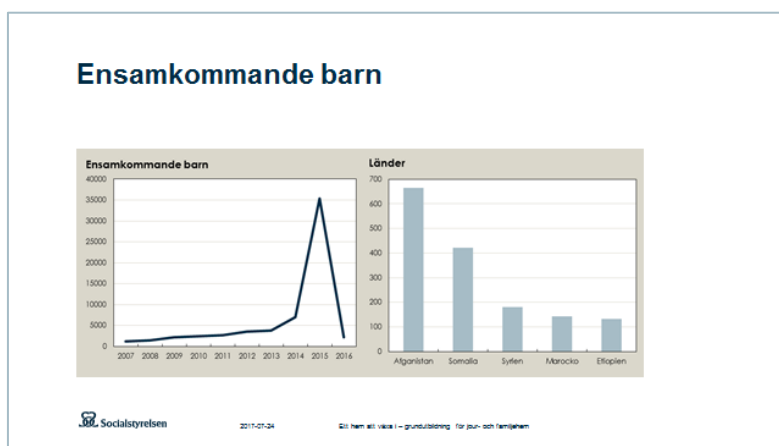
- Ca 70% (2016) av de placerade barnen bor i familjehem
- 47% (2016) av barnen i familjehemsvård är flickor

Ensamkommande barn – inget nytt i Sverige

Berätta kort om ensamkommande barn utifrån sidan 15 i Familjehemmens bok.

Visa bild 8

Berätta utifrån bilden. Komplettera gärna med lokal information.

8. Vad vet vi om barnen

15 min

Muntlig genomgång

Gruppen placerade barn är en blandad grupp med olika behov och olika förutsättningar. Men det finns några generella saker som man kan säga om gruppen. Berätta utifrån sidorna 15-17 i Familjehemmets bok om:

- Yngre barn som placeras i familjehem
- Tonåringar som placeras i familjehem
- Ensamkommande barn
- Det som är gemensamt för alla barn i familjehem
- Har varit med om flera separationer och förluster
- Bristande skolgång
- Besvär med hälsan

- Många är traumatiserade
- Allt fler barn i familjehem har neuropsykiatriska diagnoser som tex adhd och autism
- Kulturkrock mellan barn och familjehem är vanligt
- Samma regler och rättigheter gäller för alla barn
- Socialtjänsten ska bedöma varje barns individuella behov

Avsluta momentet med att berätta att ni kommer återkomma till flera av punkterna under denna utbildning.

9. Fika 30 min

10. Risk- och skyddsfaktorer

15 min

Muntlig genomgång

Se sidorna 17-18 i Familjehemmets bok. Ge en kort beskrivning av begreppen riskfaktor och skyddsfaktor och koppla det till barn i familjehem. Det är viktigt att poängtera att det är en beskrivning utifrån forskning på gruppnivå. Enskilda barns utveckling kan inte förutses.

Ge exempel på riskfaktorer. Barn i familjehem har ofta utsatts för flera riskfaktorer och riskerar därför i högre utsträckning än andra barn att drabbas av ohälsa och negativ utveckling.

Visa bild 9

Exempel på skyddande faktorer

<ul style="list-style-type: none"> • Barnen – God hälsa – Trygg identitet och känsla av acceptans – Godkända skolresultat – Möjlighet att lära sig det nya landets språk – Att leva med eller ha kontakt med andra från samma kultur – Att ha kontakt med sin ursprungsfamilj 	<ul style="list-style-type: none"> • Familjen och närmiljön – Bra relation med vårdnadshavare och andra i ursprungsfamiljen – Så få separationer som möjligt
---	--

Socialstyrelsen 2017-05-25 Ett hem att växa i – grundläggning för barn och familjen

Berätta om skyddsfaktorer utifrån bilden och lägg gärna till fler exempel.

Avsluta med att fokusera på familjehemmets viktiga uppdrag att vara en skyddsfaktor för barnet genom att t.ex.

- ge god omvårdnad
- ge trygghet
- uppmärksamma och ta till vara barnets egna resurser och utveckla dem
- stödja barnet till en fungerande skolgång
- inkludera barnet i familjen gäller även ensamkommande barn
- se det individuella hos varje barn utifrån erfarenheter, ålder, kön, etnicitet och religion.

11. Tänk om det gällde mig och mitt barn 10 min

Vinjett, enskild reflektion

Syftet med övningen är att leva sig in i hur det är att vara biologisk förälder till ett placerat barn. Övningen ger också en möjlighet att börja förbereda sig på vilka förväntningar som finns på dem som familjehem.

Läs upp följande för deltagarna:

Tänk dig in i att du lever tillsammans med dina barn. Föreställ dig hur gamla de är och hur situationen ser ut runt omkring er. Vad har ni som är bra och vad uppfattar ni som jobbigt? Tänk dig sedan att något alldeles oväntat händer dig och din familj som innebär att dina barn inte kan bo kvar hemma hos dig, utan måste flytta till en annan familj. Det är en familj som varken du eller dina barn träffat förut. Ni har haft kontakt med socialtjänsten en period och du har berättat om dina barn och vad de behöver. Socialtjänsten säger att de har en familj som är utredd och godkänd. De berättar om dem som ska bli dina barns familjehemsföräldrar.

Be deltagarna tyst fundera för sig själva och sedan skriva ner vad de tycker familjehemsföräldrarna i första hand behöver tänka på för att deras barn ska få det bra.

Visa bild 10

Låt nedanstående fråga ligga kvar under reflektionstiden.

Reflektion

Tänk om det gällde mig och mitt barn?

- Vad tycker du att familjehemmet i första hand behöver tänka på för att det ska bli bra för dina barn?
- Finns det något särskilt du skulle vilja lägga till om ditt barn ska bo i en familj med en annan kulturell bakgrund än din egen?

Socialstyrelsen 2017-07-24 Ett hem att växa i – grundutbildning för barn- och familjer

Fråga vad deltagarna tyckte om övningen och lämna öppet för den som vill berätta. Ni kan också börja med att låta deltagarna dela med sig till varandra i bikupor.

12. Vad tycker barn och unga är viktigt 15 min

Enskild reflektion/bikupa

Syftet med övningen är att deltagarna får sätta sig in i barnets perspektiv och formulera vad de tror barnen vill ha i sitt familjehem.

Ge deltagarna papper och penna och be dem skriva ner tre saker de tror att barnen tycker är viktigt för familjehemsföräldrar att tänka på.

Frågan:

Vad tror ni barnen tycker är viktigt att familjehemmet ska tänka på när de tar emot ett barn?

Efter några minuter ber ni dem redovisa vad de noterat. Skriv upp på ett blädderblock och notera med streck om det är fler som skrivit samma sak.

Övningen avslutas med att alla slår upp punkterna i Familjehemmets bok sidan 19 där exempel på barns erfarenheter redovisas. Kursledarna går igenom vad barnen uttryckt och hela gruppen reflekterar över skillnader och likheter mellan vad de själva trodde om vad barnen sagt.

13. Barnkonventionen och barnets rättigheter 10 min

Muntlig genomgång

Det skriftliga underlaget för de två följande punkterna finns i kap 2 i Familjehemmets bok eftersom det rör lagstiftning och reglering. Berätta det för deltagarna. Genomgången ligger under första mötet för att fungera som en ingång och grundförutsättning för området familjehemsvård.

Visa bild 11

Barnkonventionens huvudprinciper

- Inget barn får diskrimineras på grund av härkomst, kön, religion, funktionshinder eller andra skäl
- Barnets bästa ska vara vägledande vid allt beslutsfattande och alla åtgärder som rör barn
- Barn och unga ska tillåtas att utvecklas i sin egen takt och utifrån sina egna förutsättningar
- Barn och unga ska ges möjligheter att framföra sina åsikter i frågor som berör dem

Socialstyrelsen 2011-07-24 Ett hem att växa i – grundutbildning för juv- och familjerna

Gå igenom barnkonventionens fyra huvudprinciper och poängtera att barnkonvention gäller alla barn.

Artikel 2, 3, 6 och 12 kallas för de fyra huvudprinciperna. De fyra huvudprinciperna i Barnkonventionen är vägledande för hur helheten av konventionen ska tolkas.

Utifrån Familjehemmets bok sidorna 27-28 går ni muntligt igenom ”Barns rättigheter”.

Barns rättigheter

- Principen om barnets bästa
- Rätt att få information
- Rätt att komma till tals
- Hänsyn ska tas till barnets vilja utifrån ålder och mognad

Gå igenom de olika aspekterna av barnets rättigheter enligt lagstiftningen i SoL och LVU. Notera särskilt att Barnkonventionen ska bli svensk lag, utredning om hur pågår barnperspektivet stärkts, vilket bland annat innebär att vad som är bäst för barnet ska vara avgörande vid beslut eller åtgärder som rör vård- och behandlingsinsatser för barn och unga.

Förbud mot diskriminering (artikel 2). Principen innebär att alla barn ska behandlas lika utifrån sina förutsättningar, till exempel ålder och kön.

Principen om barnets bästa (artikel 3). Vid alla åtgärder som rör barn ska barnets bästa komma i främsta rummet.

Rätten till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6). Varje barn har en inneboende rätt till livet och konventionsstaterna ska till det yttersta av sin förmåga se till att barnet överlever och utvecklas.

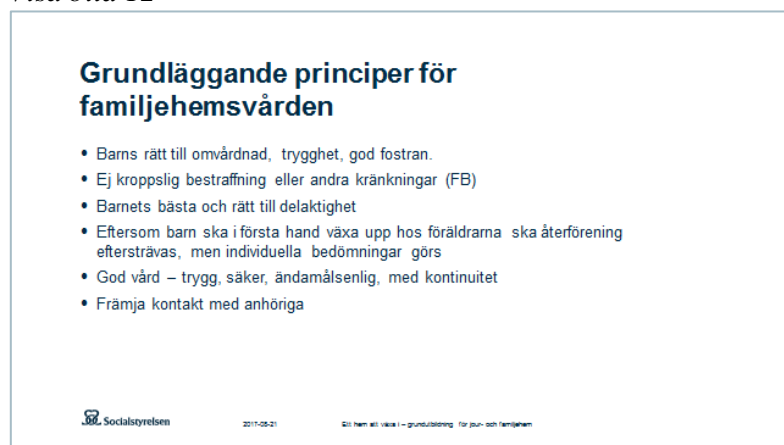
Rätten att bilda och uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som rör barnet självt (artikel 12). Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till dess ålder och mognad.

Berätta att bestämmelserna grundar sig på FN:s konvention om barnets rättigheter. Dela ut folder om barns rättigheter från t.ex. Rädda Barnen eller Barnombudsmannen.

14. Grundläggande principer för familjehemsvård 10 min

Muntlig genomgång, bikupor/smågruppsdiskussion

Visa bild 12

Gå igenom de viktigaste principerna för familjehemsvården. Se sidan 25-27 i Familjehemmets bok. Påminn om genomgången av barnets rättigheter enligt Barnkonventionen.

Notera särskilt att samma principer och lagstiftning gäller för ensamkommande barn som för alla andra barn som placeras i familjehem. Nämn särskilt att återförening med ursprungsfamiljen även gäller ensamkommande barn men med en viktig skillnad att det är migrationsverket som avgör om barnets

familj får komma till Sverige. Återförening med barnets ursprungsfamilj kan även ske i ett annat land än Sverige.

Bikupa

Låt deltagarna tala en kort stund i bikupor eller smågrupper om hur de tänker om dessa principer, särskilt principen om återförening. Samla upp eventuella frågor och oklarheter. Nämn att ni återkommer till frågan om ursprungsfamiljens betydelse i möte fem.

15. Barns och ungas rätt till delaktighet

15 min

Värderingsövning, alternativt gruppdiskussion

Syftet med övningen är att lyfta att barns delaktighet inte är lika för alla utan varierar utifrån ålder, mognad och intresse. Det är också en övning i att våga ta ställning och att sedan ta in vad andra tänker och kanske utifrån det ändra sin inställning och kanske byta plats och ståndpunkt.

Beroende på tidsutrymme och grupp kan du välja någon av de alternativa övningarna som följer. Välj alternativ 2 om tiden är begränsad.

Alternativ 1

Värderingsövning "Linjen"

Lägg papper med siffrorna 1 till 4 i en rät linje på golvet och med någon eller ett par meters avstånd emellan. Nummer 1 och 4 markerar ytterlighetsuppfattningar. Du kan ha så många skalsteg du vill, men fyra eller sex brukar vara lagom, och det är viktigt att det inte finns något mittenalternativ eftersom ett av syftena med övningen är att deltagarna tar ställning åtminstone i någon mån.

Förklara att du kommer att läsa upp ett påstående som kursdeltagarna ska ta ställning till. Efter att ha tänkt igenom påståendet ska deltagarna ställa sig på den tänkta linjen utifrån om de instämmer eller tar avstånd. De ställer sig i bredd på de skalsteg de har valt. Det är viktigt att deltagaren ställer sig på en siffra och inte mitt emellan två siffror.

Var hela tiden tydlig med vad ytterligheterna betyder, till exempel håller helt med – håller inte alls med.

När deltagarna har tagit ställning och ställt sig på ett skalsteg får de diskutera med dem som står närmast. Därefter får någon från varje skalsteg argumentera för sin ståndpunkt. Det är tillåtet att byta plats om man blir övertygad av någon annans argument.

Det kan vara lagom tidsmässigt att välja två av följande påståenden:

- När något ska bestämmas i familjen är det bäst att föräldrarna bestämmer. Föräldrarna har mest erfarenhet och dessutom går det mycket fortare.

- Alla i familjen ska få säga vad de tycker i alla frågor, även om det tar lång tid.
- Barnen ska få bestämma allt i familjen.
- Om någon i familjen vet mest i en viss fråga så ska han eller hon få bestämma i den frågan.

Avsluta övningen med att samla ihop reflektioner från deltagarna och konstatera att barn och unga har rätt till delaktighet utifrån ålder och mognad.

Alternativ 2

Gruppdiskussion

Låt deltagarna i smågrupper diskutera om vilka fördelar som kan finnas av att barn görs delaktiga. Samla ihop synpunkter i helgrupp och lägg till det som finns i Familjehemmets bok sidan 28. Konstatera att barn och unga har rätt till delaktighet utifrån ålder och mognad.

16. Avslutning och läsanvisningar

5 min

Varje deltagare får ge sitt intryck av utbildningstillfället i en runda. Det ska bara vara ett ord eller en mening.

Hälsa därefter deltagarna välkomna till nästa utbildningstillfälle och ange kortfattat vad det kommer att handla om.

Påminn även om att läsa kapitel 2 i Familjehemmets bok och uppmuntra till reflektion utifrån de *Fundera-frågor* som finns i kapitlet.

Andra mötet: Ett uppdrag i samverkan med barnet i fokus

Mål

Familjehemsföräldrar ska ha kunskap om:

- vikten av samarbete kring barnet
- regler och principer som styr familjehemsvården
- ansvarsfördelning mellan vårdnadshavare/god man och familjehem
- socialtjänstens ansvar och uppgifter
- ansvaret för ensamkommande barn
- familjehemmets villkor och rättigheter

Program

Moment	Tidsåtgång	Bild	Material	Ansvarig
Hälsa välkommen och backspegel	10 min	13		
Dagens möte – mål och program,	5 min	14		
Inledningsövning	10 min		Tändsticksask alt. pusselbitar	
Socialtjänstens handläggning	15 min	15-16		
Särskilt om ensamkommande och asylprocessen	15 min	17-18		
Fika	20 min			
Film	45 min	19		
Det tredelade föräldraskapet och teamet runt barnet	20 min	20-24		
Alla behövs men har olika roller	25 min	25	Post-it lappar, Instruktion	
Familjehemmets villkor och rättig- heter	10 min	26		
Avslutning och läsanvisningar	5 min			

Att förbereda inför mötet

Läs kapitel 2 i Familjehemmets bok
Se till att följande finns:

- Dator, projektor och internetuppkoppling
- Powerpointbilder 13-26
- Blädderblock och/eller whiteboard och pennor
- Post-it lappar
- Instruktion gruppövning
- Tändsticksask eller kvadrat i papp som klippts i pusselbitar samt kuvert
- Fika

Genomförande

1. Hälsa välkommen och backspegel 10 min

Visa bild 13

Hälsa alla välkomna på lämpligt vis så att de känner sig sedda och uppskattade. Uppmärksamma eventuell frånvaro.

Backspegel

Om förra mötet: Påminn deltagarna kort om vilket tema som behandlades vid förra mötet. Fråga om någon har funderingar att dela med sig av utifrån förra mötet eller om det finns frågetecken som behöver redas ut. Var något speciellt viktigt? Känns något tveksamt? Har någon fråga dykt upp?

Se till att följande kommer med:

- vad familjehemsvård är
- kunskap om barnen som bor i familjehem
- risk- och skyddsfaktorer
- barns åsikter om familjehemsvård
- familjehemmets förväntningar och utmaningar

2. Dagens möte – mål och program 5 min

Visa bild 14

Mål med andra mötet

Få kunskaper om

- vikten av samarbete kring barnet
- regler och principer som styr familjehemsvården
- ansvarsfördelning mellan vårdnadshavare/ god man och familjehem
- socialtjänstens ansvar och uppgifter
- ansvaret för ensamkommande barn
- familjehemmets villkor och rättigheter

Socialstyrelsen 2017-07-24 Ett hem att växa i – grundläggning för barn- och familjen

Berätta om målet med detta utbildningstillfälle.

3. Inledningsövning 10 min

Två alternativa övningar

Syftet med övningarna är att illustrera behovet av samarbete, samtidigt som det är ett sätt att få kontakt med varandra i gruppen.

Påminn om att samarbete är en av grundförutsättningarna för att lyckas bra i uppdraget och skapa bra förutsättningar för barnet.

Alternativ 1

Tändstickan

Be deltagarna att dela upp sig i par och dela ut en tändsticka till varje par. Paret håller en tändsticka mellan varandras pekfingertoppar. När den sitter stadigt börjar de gå runt i rummet, utan att tappa tändstickan.

Avbryt övningen när det känns som att alla provat och fått kontakt med varandra. Be paren prata med varandra kring hur samarbetet fungerade. Låt dem som vill delge sina erfarenheter i helgrupp. Man får gärna prata med varandra under övningen.

Alternativ 2

Pusslet

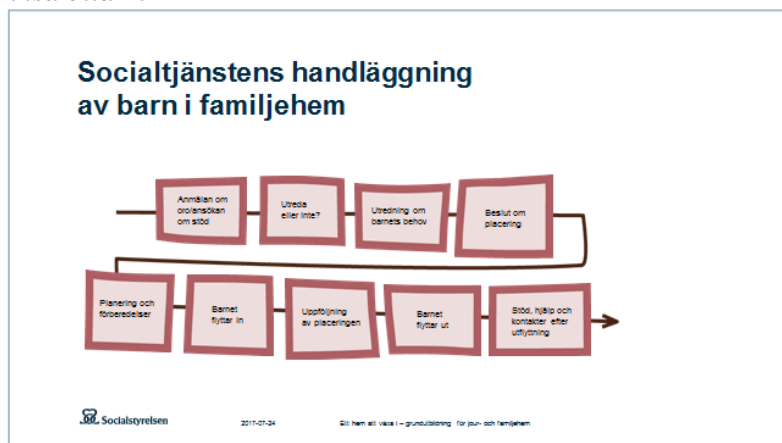
Dela in deltagarna i smågrupper. Ge varje grupp ett kuvert med pusselbitar som du exempelvis tillverkat av en kvadrat i styvt papper eller kartong som du klippt i bitar. Alternativt kan varje deltagare få en bit var. Varje grupp ska nu tillsammans pussla ihop sin kvadrat under tystnad. Deltagarna får bara ge

varandra pusselbitar. Inte ta från någon annan. Om bitarna inte stämmer med antal gruppdeltagare kan man låta någon vara observatör.
Avsluta med att reflektera tillsammans i helgrupp.

4. Socialtjänstens handläggning 15 min

Muntlig genomgång

Visa bild 15

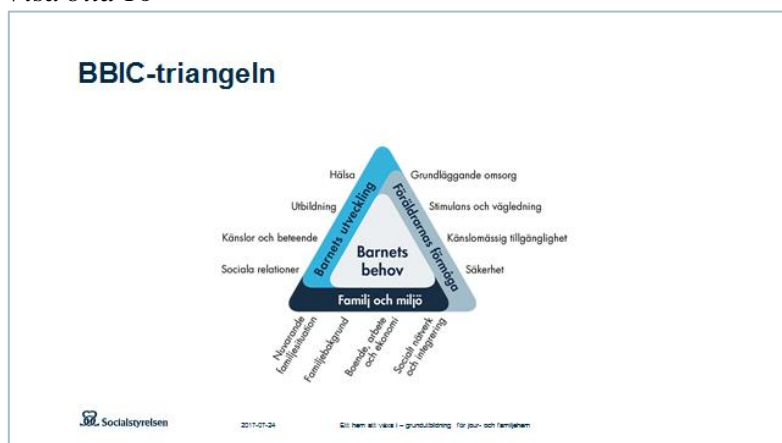

Gå igenom socialtjänstens arbetsprocess vid familjehemsplacering utifrån Familjehemmets bok sidorna 33 och 39.

Tips!

Levandegör processen genom att utgå från en fiktiv berättelse t.ex. Sara 11 år som efter orosanmälan från skolan utreds av socialtjänsten och placeras i familjehem. Berättelsen avslutas med att Sara flyttar till egen boende vid 19-20 år åldern.

Visa bild 16

Berätta om BBIC och dess grundprinciper. Berätta också om genomförandeplanen och vilket syfte den har. Se sidan 32 och 36-37 i Familjehemmets bok.

5. Särskilt om ensamkommande barn och asylprocessen 20 min

Påminn deltagarna om att en del av de barn som bor i familjehem är ensamkommande barn och att vi därför nu ska gå igenom och diskutera deras situation med fokus på asylprocessen.

Nämn att det även finns asylsökande familjer, vars barn av olika skäl behöver bo i familjehem under asylprocessen.

Del 1: Visa filmen ”Vad händer nu?”

Filmen ”Vad händer nu” beskriver de ensamkommande barnens situation under asylprocessen. Observera att det även finns en handledning kopplad till filmen ”Om filmen Vad händer nu? –Handledning för personal inom socialtjänsten om hur filmen kan användas i arbetet med ensamkommande barn”. Handledningen beställs eller laddas ned på www.socialstyrelsen.se.

Länk till filmen finns i bild 17

Ha en diskussion kring filmen. Låt deltagarna diskutera i bikupor eller i mindre grupper.

Frågor:

- Vad tror du är den största omställningen för ett barn som har varit på flykt och som kommer till ett familjehem?
- Hur tror du att det är för barnet att vara skild ifrån sin familj?
- Vad kan ni som familjehem göra för att stödja ett barn under asylprocessen?
- Fundera över er roll som familjehem om barnet riskerar att få avslag på sin asylansökan.

Berätta om uppehållstillstånd utifrån Familjehemmens bok sidan 30.

Del 2 Socialtjänstens och Migrationsverkets rollfördelning

Visa bild 18

Migrationsverkets roll

- Bedömer rätten till asyl
- Bedömer barnets ålder
- Anvisar till kommun
- Utser ett offentligt biträde för barnet
- Efterforskar barnets vårdnadshavare
- Planerar och genomför utvisning
- Beslutar om familjeåterförening
- Arbetar med återvändande

Socialstyrelsen 2017-05-25 Ett hem att växa i - grundläggning för barn och familjen

Berätta om ansvarsfördelningen mellan socialtjänsten och migrationsverket se sidan 30 i Familjehemmets bok.

Poängtera särskilt att grunden för det kommunala mottagandet av ensamkommande barn är den så kallade normaliseringsprincipen. Den innebär att alla barn som vistas i Sverige så långt möjligt ska omfattas av samma lagar och rättigheter.

6. Fika 20 min

Deltagarna kan fortsätta fika under tiden de ser på filmen.

7. Filmen Removed

30-45 minuter

Filmen "Removed" handlar om hur viktigt det är för barn och unga att få relevant information. 10-åriga Zoe berättar om sin svåra uppväxt. Hon tvingas lämna sitt hem, separeras från sin yngre bror och flytta mellan olika fosterhem. Filmen är på engelska och är otextad. Den är 30 minuter lång.

Länk till filmen finns i bild 19

Bikupor

Diskutera filmen i bikupor och rätten att bli lyssnad på under ca 10 min

- Vad tänker ni om flickans rätt att bli lyssnad på?
- Vad tänker ni om flickans längtan efter sin familj?
- På vilket sätt skulle ni som familjehem möta den här flickan?

Fånga upp diskussionen i helgrupp och var noga med att uppmärksamma om någon av deltagarna är mycket berörda av filmen utifrån egna erfarenheter. Avsluta med att fundera kring på vilket sätt barn i familjehem vill vara delaktiga och få information. Varför det är så viktigt?

8. Det tredelade föräldraskapet och teamet runt barnet

20 min

Muntlig genomgång

Berätta om teamet runt barnet. Beskriv var och en av rollerna och deras ansvar. Avsluta med att beskriva det tredelade föräldraskapet och teamet runt barnet. Glöm inte att nämna att även släktingar och vänner ingår i teamet runt barnet. Se sidorna 28-32 i Familjehemmets bok.

Visa bild 20

Vårdnadshavarens roll

- Vara barnets juridiska företrädare med ansvar och rättigheter
- Respektera barnets rättigheter
- LVU – begränsat inflytande, umgängesrätt, kontakt och delaktighet är grunden
- SoL – vårdnadshavarens samtycke krävs för placering, bestämmer i alla större frågor

 Socialstyrelsen 2011-08-22 Ett hem att växa i – grundläggning för barn- och familjen

Berätta om vårdnadshavarens roll.

Visa bild 21

Socialtjänstens roll

- Bevaka barnets rättigheter
- Ansvara för att barnet får god vård
- Ansvara för utredning, planering, uppföljning, stöd efter vård
- Stödja barn, föräldrar och familjehem
- Stödja kontakten med närstående
- Vara "spindeln i nätet" och samverka
- Har samma ansvar för ensamkommande som för alla andra barn
- Ansöker om god man för ensamkommande barn
- Ordna boende för ensamkommande barn

 Socialstyrelsen 2011-08-22 Ett hem att växa i – grundläggning för barn- och familjen

Berätta om socialtjänstens roll.

Visa bild 22

Familjehemmets roll

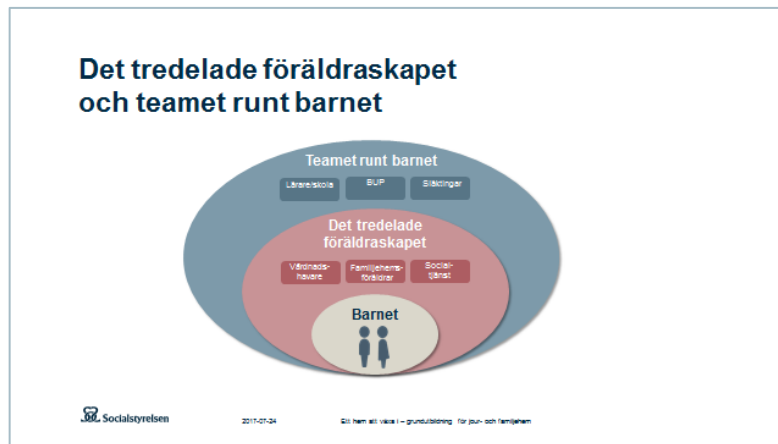

- Ge god omvårdnad i vardagen
- Besluta i vardagsfrågor
- Bevaka barnets rättigheter
- Samråda och samarbeta
- Stödja föräldrakontakten
- Följa överenskommelser

 Socialstyrelsen 2011-08-22 Ett hem att växa i – grundläggning för barn- och familjen

Berätta om familjehemsföräldrarnas roll.

Visa bild 23

Beskriv det tredelade föräldraskapet och teamet runt barnet.

Om ensamkommande barn och det tredelade föräldraskapet

Det tredelade föräldraskapet är detsamma runt det ensamkommande barnet i familjehem. Men här finns fler viktiga aktörer. God man/särskilt förordnad vårdnadshavare är i vårdnadshavarens ställe. Barnet kan också ha föräldrar som inte finns i landet och om det är möjligt är det viktigt att göra dem delaktiga i teamet runt barnet.

Visa bild 24

God man Särskilt förordnad vårdnadshavare

- Överförmyndarmyndigheten tillsätter God man (under asylprocessen)
- TR tillsätter Särskilt förordnad vårdnadshavare (fått uppehållstillstånd och är under 18 år)
- Vara i vårdnadshavarens och förmyndarens ställe
- Rätt och skyldighet att bestämma i alla frågor som rör barnets angelägenheter. Både personliga, ekonomiska och rättsliga
- Har inte försörjningsplikt gentemot barnet och behöver inte ansvara för den vardagliga omvårdnaden
- Respektera barnets rättigheter
- Kan fråntas uppdraget om hen inte anses lämplig
- Har inte tystnadsplikt

Socialstyrelsen 2017-07-24 Ett hem att växa i - grundläggning för barn- och familjen

Berätta om God man och särskilt förordnad vårdnadshavare med särskild inriktning på ensamkommande barn.

9. Alla behövs men har olika roller

25 min

Två alternativa övningar

Syftet med övningen är att visa samverkan och teamet runt barnet. Den ger även en bild av hur komplext det kan vara att samverka runt ett barn som bor i familjehem.

Alternativ 1

Gruppövning

Gör en gruppindelning med 3-5 deltagare/grupp.

Del 1

Visa bild 25

Gruppövning
Samverkan kring barnet

Skriv på post-it

Ett barn som är placerat i familjehem har många personer med olika funktioner och roller omkring sig.

- Fundera över vilka personer, funktioner och roller som finns runt barnet
- Skriv upp varje funktion/roll på en post-it lapp. En roll/lapp!
- Tank på att skriva tydligt

Socialstyrelsen 2017-07-24 Ett hem att växa i - grundläggning för barn- och familjehem

Ge grupperna uppgiften som beskrivs på bilden. Instruktionen finns att skriva ut under bilagan *Mallar*.

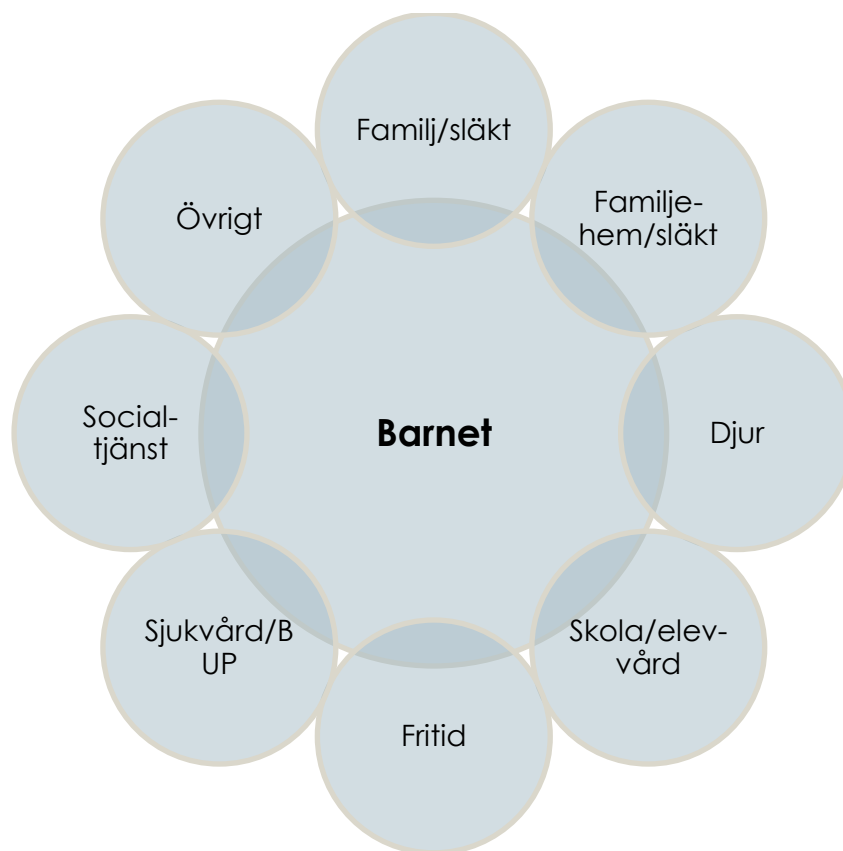
Deltagarna funderar över vilka personer och funktioner som kan finnas runt ett placerat barn. Om man vill kan man ge en vinjett om ett fiktivt barn som de ska fundera kring.

För varje person/funktion de kommer på skriver de en post-it lapp. Det ska vara en lapp per person/funktion. Låt varje grupp arbeta i ca 5-10 minuter

Del 2

1. Gör en ring på whiteboardtavlan och skriv "Barn" i mitten
2. Dela upp i rubriker runt "Barnet" för att sortera upp de olika funktionerna

- Familj/släkt
- Familjehem/släkt
- Skola/elevvård
- Fritid
- Sjukvård
- Socialtjänst
- Övrigt

1. Be varje grupp att sätta upp sina post-it lappar i respektive ruta. Finns det en lapp med samma innehåll sätter man ihop dem ovanpå varandra.
2. När alla lappar är uppe tittar deltagarna på bilden. Ta någon minut till enskild reflektion och samla sedan in kommentarer från deltagarna.
3. Avsluta övningen med att konstatera att det är betydligt fler än bara ett barn man tar in i sitt liv när man blir familjehem. Som placerat barn och familjehem förväntas man samarbeta med alla. Vad händer om de tycker olika eller om man inte kan samarbeta?

Alternativ 2

Social atom

Förklara att ni ska bygga ”en social atom” för att illustrera hur viktigt det är med teamarbete (teamet runt barnet) för att stödja barnet.

Vi skall nu föreställa oss vad det kan finnas för viktiga personer runt ett barn som bor i familjehem. Vi har Anna som exempel.

Du heter Anna och är 11 år. Du har precis flyttat till en ny familj. Du kunde inte bo kvar hos din mamma Annika då hon under lång tid druckit mycket alkohol och inte kunnat ta hand om dig på ett bra sätt. Din pappa James har sedan några år en ny familj och har flyttat från Sverige och du kan inte bo med honom. Din storebror Daniel som är 14 år bor nu hos er moster Elsa. I den familj som du nu bor i finns en mamma som heter Karin och en pappa som heter Per. De har två barn, Olof 8 år och Lisa som är 6 år. Nu skall vi se Anna, vilka personer som du vill skall finnas runt omkring dig.

Kan vi få någon frivillig i gruppen som kan föreställa Anna? Plocka ut en frivillig deltagare som tar rollen som Anna. Placera henne mitt i rummet och ställ följande frågor:

Vilka finns runt dig, Anna?

- Vi börjar med din familj som du bodde med innan, mamma Annika, brodern Daniel
- Någon från familjehemmet (familjehemsföräldrarna och deras barn)
- Någon från socialtjänsten

Vilka personer och roller behöver finnas i Annas liv? Berätta att ni behöver gruppens hjälp för att få en bild av detta. För varje person som finns runt Anna tar ni en deltagare som får representera denna person. Fråga Anna var och hur nära hon vill att de skall stå? Placera sedan personen där Anna önskar.

Fortsätt att bygga upp den sociala atomen med alla personer som finns runt Anna. Släkt, lärare fritidspersonal, skolsyster... Finns det någon mer?

Fråga var och en, vilken betydelse kommer Du att ha för Anna nu när hon har flyttat? Börja med mamma Annika, familjehem, socialtjänst.

Förtydliga vikten av samarbete mellan personerna.

Fråga Anna om hon är nöjd med de som skall hjälpa henne?

Tacka deltagarna för hjälpen och sammanfatta meningen med övningen – att illustrera att alla behövs, men har olika roller och befogenheter. Reflektera tillsammans med gruppen.

10. Familjehemmets villkor och rättigheter 10 min

Visa bild 26

Socialtjänstens ansvar och uppgifter

- Klargöra förväntningar
- Upprätta avtal och planer
- Ge information
- Ge råd och stöd
- Ge utbildning
- Ge möjlighet till delaktighet

Socialstyrelsen 2011-05-22 Ett hem att växa i – grundutbildning för pojkar och flickor

Berätta utifrån texten i Familjehemmet bok sidorna 39-41. Reflektera över punkterna i helgrupp.

11. Avslutning och läsanvisningar 5 min

Varje deltagare får ge sitt intryck av utbildningstillfället i en runda. Det ska bara vara ett ord eller en mening.

Välkomna därefter till nästa utbildningstillfälle och berätta kortfattat vad det kommer att handla om.

Påminn även om att läsa kapitel 3 i Familjehemmets bok och att inte glömma de *Fundera-frågor* som finns i kapitlet.

Tredje mötet: Att stödja barns behov av närhet, anknytning och omsorg

Mål

Familjehemsföräldrar ska ha kunskap om:

- anknytning och varför den är så viktig
- barns uppväxtvillkor och förmåga att knyta an
- familjemönster i olika kulturer
- om ensamkommande barn och anknytning
- om vad du som familjehemsförälder kan göra för att hjälpa ett barn med otrygg anknytning

Program

Moment	Tidsåtgång	Bild	Material	Ansvarig
Hälsa välkommen och backspegel	10 min	27		
Dagens möte – mål och program	5 min	28		
Inledande övning	10 min	29		
En inre arbetsmodell och en trygg bas	20 min	30		
Anknytning och uppväxtvillkor	15 min			
Olika anknytningsmönster	15 min			
Fika	30 min			
Utveckla positivt samspel	25 min	31-33	Vinjett Lova, frågeställningar	
Interkulturell kommunikation	30 min	34-35	Vinjett Mira, Matris Mira	
Mentalisering och empati	15 min			
Avslutning och läsövningar	5 min			

Att förbereda inför mötet

Läs kapitel 3 i Familjehemmets bok

Se till att följande finns:

- Dator och projektor
- Powerpointbilder 27-35
- Blädderblock och/eller whiteboard och pennor
- Anteckningsblock och pennor
- Skriva ut vinjett Lova och frågeställningar
- Skriva ut matris
- Fika

Genomförande

1. Hälsa välkommen och backspegel 10 min

Hälsa alla välkomna.

Visa bild 27

Backspegel

Låt samtalet i gruppen gå ut på att gemensamt komma ihåg de viktigaste erfarenheterna som gjordes och kärnan i det som förmedlades. Se till att följande kommer med:

- vikten av samarbete kring barnet
- regler och principer som styr familjehemsvården
- ansvarsfördelning mellan vårdnadshavare/god man och familjehem
- socialtjänstens ansvar och uppgifter
- ansvaret för ensamkommande barn
- familjehemmets villkor och rättigheter

2. Dagens möte – mål och program

5 min

Muntlig genomgång

Visa bild 28

Mål med tredje mötet

Få kunskaper om

- barns uppväxtvillkor
- anknytning och varför den är så viktig
- anknytningsmönster i olika kulturer
- om vad du som familjehemsföräldrar kan göra för att påverka samspelet med barnet positivt

Socialstyrelsen 2017-07-24 Ett hem att växa i - grundläggning för barn och familjen

Berätta om målet med dagens möte. Förmedla kunskaper enligt målen med fokus på familjehemsföräldrarnas möjligheter att skapa trygga och tillitsfulla relationer med barnet.

3. Inledningsövning

10 min

Egen reflektion och bikupa

Syftet med inledningsövningen är att reflektera över sina egna erfarenheter av anknytning som barn.

Be deltagarna reflektera kring begreppet anknytning i storgrupp så att det blir tydligt att de fått en första förståelse för vad som menas med begreppet. Hjälptill med exempel från boken.

Berätta att anknytning handlar om de nära, varma och tillitsfulla relationer vi har med våra föräldrar eller annan omsorgsperson. Kvaliteten på den relationen kan variera både över tid och utifrån vilka personer vi möter. Resultatet av den anknytning vi har som barn påverkar oss som vuxna. Den påverkar vår förmåga att knyta och behålla nära relationer.

Egen reflektion

Be var och en för sig fundera en stund över sig själv som barn utifrån anknytning.

Visa bild 29

Reflektion

- Vem eller vilka gav dig trygghet när du var liten?
- Hur gav dem dig trygghet?
- Om du har egna barn – hur gör du när du vill ge dem trygghet?
- Hur gör du för att ge trygghet till det barn du är familjehem för?

Socialstyrelsen 2017-07-24 Ett hem att växa i – grundläggning för barn- och familjehem

Uppmuntra deltagarna till att försöka vara så konkreta som möjligt och söka i sitt minne efter konkreta bilder och situationer. Ge dem några minuter att tänka.

Bikupa

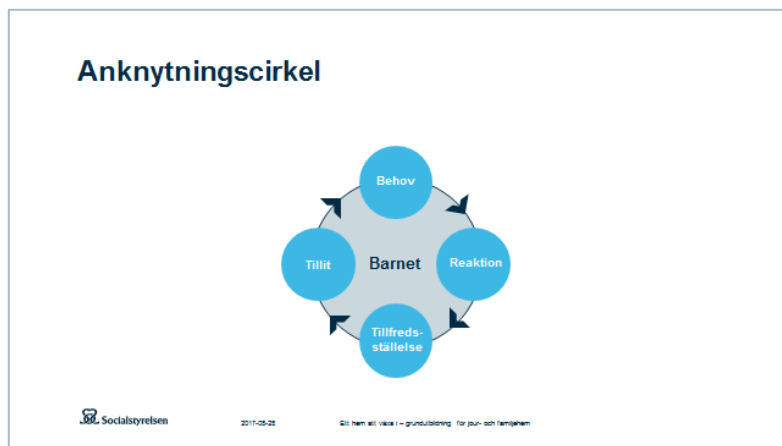
Be deltagarna prata med varandra i bikupor och låt sedan de som vill dela sina tankar i storgrupp.

Uppmuntra till att uppmärksamma olikheter i de första två frågorna om vem som ger trygghet och hur man ger trygghet. För barn är det ett sätt att få kontinuitet i tillvaron om man som familjehemsförälder känner till något av de sätten som barnet är van att få trygghet på. Det kan även bli som ett första steg i att tänka interkulturellt kring vad som skapar trygghet. Finns det skillnader mellan olika kulturer?

4. En inre arbetsmodell och en trygg bas 20 min

Muntlig genomgång

Visa bild 30

Anknytningscirkeln

Berätta utifrån bilden och sidorna 45-46 i Familjehemmens bok om hur anknytningsprocessen ser ut, hur en inre arbetsmodell växer fram. Om hur den inre arbetsmodellen i bästa fall blir en trygg bas.

Komplettera med om hur denna process kan påverkas av de olika förutsättningar som finns, både genetiskt och miljömässigt, föräldrars villkor. Berätta kort om risk och skyddsfaktorer, med fokus på föräldrarnas omsorgsförmåga.

5. Anknytning och uppväxtvillkor 15 min

Vinjett och inlevelseövning med reflektion i helgrupp

Syftet med övningen är att visa hur miljön och föräldrarnas olika förutsättningar påverkar barnets anknytning och tillit till vuxna. Den visar också hur olika behov barn kan ha när de kommer till ett familjehem.

Berätta för deltagarna att ni tillsammans ska gå igenom och diskutera anknytning kopplat till barns förutsättningar och uppväxtmiljö och att utgångspunkten kommer att vara en berättelse om två pojkar, Max och Alex.

Berätta att halva gruppen ska tänka/känna sig in i Max situation och den andra halvan i Alex situation. Grupperna förväntas tillsammans reflektera kring vilka erfarenheter Max och Alex gör.

Förklara också att berättelsen ger en förenklad och kanske något tillspetsad bild av de båda barnens situation för att förtydliga de olika förutsättningarna.

Läs sedan följande:

Del 1

Max och Alex är båda friska och välskapta när de ser dagens ljus på förlösningssavdelningen. Eftersom det inte varit några komplikationer runt förlösningarna får de båda två åka hem tillsammans med sina respektive föräldrar dagen därpå. De är små hjälplösa varelser, var och en unik med sina genetiska anlag, men med likartade behov. Båda är helt och hållet beroende av den omvårdnad som deras föräldrar kommer att ge dem. Föräldrarna är i sin tur påverkade av livet omkring dem och det de har med sig från sin uppväxt.

Både Max och Alex är första barnet, men det visar sig att förutsättningarna för övrigt skiljer sig åt på flera sätt.

Alex föräldrar är visserligen lite oroliga för hur de ska klara det nya ansvaret, men de är väl förberedda och har båda två gått föräldrautbildning inför Alex ankomst. Amningen kommer igång någorlunda smärtfritt och handlaget vid blöjbytena blir snabbt säkert. När Alex skriker kommer de och tar upp honom, han får uppleva värme och närhet, får mat när han är hungrig och får uppleva välbehaget av att få en torr blöja när det behövs. Det händer att han får ont i magen, men får i dessa situationer alltid uppleva en trygg kroppskontakt.

Be "Alexgruppen" reflektera: Vilka erfarenheter gör Alex?

Max föräldrar hade tänkt separera när de upptäckte att Max var på väg, men de bestämde sig för att försöka fortsätta leva tillsammans. Tyvärr har det inte gått så bra och de grälar ofta. Båda är känslomässigt påverkade av relationsproblemen och konflikterna. Ibland är de så upptagna av att vara arga på varandra att de glömmar bort Max. Det har t.o.m. hänt att båda två har gått ut i vredesmod och lämnat Max ensam kvar i lägenheten. Även när båda är hemma händer det ofta att Max får skrika ett bra tag innan någon tar upp honom. Max mamma har fått lugnande medicin av sin läkare som hon ibland tar för mycket av. Båda föräldrarna dricker ibland alkohol i så stora mängder så att de inte riktigt klarar av att uppmärksamma Max behov.

Be "Maxgruppen" reflektera: Vilka erfarenheter gör Max?

Alex blir större och börjar utforska världen genom att krypa runt i lägenheten. Det är spännande men kan ibland bli lite otäckt, även om föräldrarna bevakar så att det inte ska uppstå några farligheter. Det kan ändå inträffa att Alex inte vet hur han ska göra när han fastnat mellan soffan och bokhyllan, eller att han helt enkelt blir trött. Minst en av föräldrarna är alltid i närheten och tar upp honom när det blir så. Alex får tröst och närhet när han är ledsen eller trött. De tycker om att prata och jollra med honom. De har honom ofta i knät och han och föräldrarna tittar varandra i ögonen och försöker

härma varandras ljud. Det är bland det roligaste som finns tycker både Alex och hans föräldrar.

Be "Alexgruppen" reflektera: Vilka erfarenheter gör Alex?

Max har också börjat utforska världen. Hans föräldrar har flyttat isär, men det betyder inte att de är överens. Båda tycker att de ska ta hand om honom lika mycket för att det ska vara rättvist. Det finns de i omgivningen som menar att det verkar som att båda vill ta hand om honom så lite som möjligt, eftersom det är jobbigt och begränsande att ensam ta hand om ett barn. Föräldrarnas situation har heller inte blivit bättre av att de båda är arbetslösa, och de använder alkohol och tabletter mer och mer. Även Max får krypa omkring på golvet, men det har hänt små olyckor eftersom föräldrarna haft dålig uppsikt. När han gör sig illa blir han inte alltid tröstad. Mamma har skaffat en ny pojkvän som tycker att Max är i vägen, och det händer ofta att han får stå i spjålsängen och skrika utan att bli upptagen. När Max träffar mormor och morfar eller farmor och farfar jollrar de med honom, men de bor långt borta och de ses sällan.

Be "Maxgruppen" reflektera: Vilka erfarenheter gör Max?

Alex har nu hunnit bli ett par år gammal. Hans föräldrar är de viktigaste personerna för honom, men de har också lärt honom att det finns andra vuxna personer som man kan lita på. Det gäller både personalen på förskolan och mormor och morfar som bor nära och träffar honom ganska ofta, liksom andra vänner och bekanta till familjen. Ibland vill Alex göra sådant som han inte får, som att äta glass jämt eller leka med farliga saker. Då säger de vuxna "nej". Alex vill inte acceptera det och skriker, men föräldrarna är bra på att avleda och ser till att han snart tänker på något roligt igen.

Be "Alexgruppen" reflektera: Vilka erfarenheter gör Alex?

Max bor numera mest hos mamma och hennes pojkvän. Föräldrarna bråkar fortfarande mycket med varandra. En gång när Max pappa lämnade tillbaka honom till Max mamma stod de så länge utanför porten och skrek åt varandra att Max helt enkelt smet sin väg utan att de märkte det. Som tur var såg en granne vad som hände och lyckades fånga in honom. Mammans pojkvän är inte alltid snäll och han tar nästan alltid hårdhänt i Max när han inte lyder. Det har även hänt att både han och Max mamma tappat tålamodet och både hotat och använt våld mot Max. Vad Max får göra och inte får göra varierar dessutom.

Be "Maxgruppen" reflektera: Vilka erfarenheter gör Max?

Alex har nu blivit ytterligare några år äldre och har börjat i skolan. Han trivs bra och tycker om att leka med de andra barnen på rasterna. Föräldrarna har ända sedan han var bebis läst böcker för honom, och de fortsätter

med högläsning hemma. Alex tycket det är roligt att upptäcka att han kan läsa själv. Han känner sig duktig i skolan och är nyfiken på att lära sig mer.

Be "Alexgruppen" reflektera: Vilka erfarenheter gör Alex?

Max har också börjat i skolan. På förskolan har personalen ofta klagat över att han varit aggressiv och haft svårt att samspela med andra barn. Detta mönster följer med in i skolan, och Max hamnar lätt i konflikter med andra barn. Han har svårt att "knäcka" läskoden och hamnar efter i skolarbetet jämfört med de andra barnen. Hemma finns inte något intresse för läsning, så Max får inte den draghjälp. Motgångarna i skolan gör att Max blir än mer benägen att hävda sig genom sin fysiska styrka. Han blir känd som ett bråkigt och jobbigt barn. Så småningom framkommer att situationen i hemmet har blivit ohållbar. Max har blivit misshandlad av mammans pojkvän och pappan är inte Pappans missbruk har dessutom tilltagit. Efter att socialtjänsten utrett Max behov bestäms att han ska flytta till ett familjehem.

Be "Maxgruppen" reflektera:

- Vilka erfarenheter gör Max?
- Vad kommer han att behöva utöver det som Alex får i sin familj?
- Vad behöver ni som familjehem tänka på om ni blir den familj som tar emot Max?

Del 2

Om att fly från sitt land

Nu ska vi fundera över hur det kan vara för ensamkommande barn när de lämnar sin ursprungsfamilj. Övningen utgår från Alex i del 1.

Inför del 2 avrollas alla deltagare och alla ska fundera över hur det blir för Alex.

Läs följande

Alex lever i ett land där det utbryter inbördeskrig. Situationen för Alex föräldrar blir allt värre. Det är svårt att få tag i mat och Alex pappa, som länge engagerat sig politiskt, är rädd för sitt liv. Många människor flyr från landet och därför stängs landets gränser. Alex föräldrar vill göra allt för att Alex ska överleva och väljer därför att anlita en människosmugglare som ska ta Alex till ett tryggt land. Alex föräldrar har inte råd att betala den höga summan så hela familjen kan fly utan väljer att skicka endast Alex. En dag ber Alex mamma honom att ta på sig flera lager kläder och hon packar en ryggsäck med lite mat, extra kläder och en lapp med föräldrarnas mobilnummer. Hon berättar för Alex att han ska lämna landet tillsammans med en man som ska föra honom i säkerhet. Alex undrar vart ska han ta vägen och säger att han inte vill lämna familjen. Alex mamma och pappa kramar honom och

säger hej då. De säger att han ska höra av sig när han anlänt till sitt nya land och är i säkerhet. Pappa betalar människosmugglaren som sätter Alex i en bil och åker iväg. Mamma och pappa står kvar och vinkar. De hoppas att deras son ska komma till Sverige, landet de hört så mycket gott om.”

Avslutande frågor:

- Hur känner sig Alex nu? Vilka erfarenheter gör han?
- Hur tror ni det kommer att gå för Alex i det nya landet?
- På vilket sätt påverkas Alex av de erfarenheter han gjort under sina första år?
- Vad behöver ni som familjehem göra om ni blir den familj som tar emot Alex i det nya landet?
- Om barnet som flyr har samma bakgrund som Max, vilka behov tror ni han skulle ha i det nya landet?

Avsluta övningen och tala om att deltagarna kan släppa sina roller.

6. Olika anknytningsmönster

15 min

Muntlig genomgång och bikupor

Berätta om trygg anknytning och de olika formerna av otrygg anknytning och hur de kan ta sig uttryck. Se sidorna 46-48 i Familjehemmets bok, koppla gärna texten till egna exempel för att beskriva trygg respektive otrygg anknytning.

Trygg anknytning

- Barnet kan använda sina föräldrar för att bli lugn
- Barnet litar på att föräldrarnas finns där när det behövs
- Barnet kan reglera och förstå sina egna känslor
- Barnet kan planera och genomföra utifrån sina känslor

Otrygg anknytning

- Utifrån att föräldern inte orkar med känslomässig närhet blir barnet undvikande och mer självförsörjande
- Utifrån oförutsägbara och självcentrerade föräldrar blir barnet upptagen av sin förälder och har svårt att hantera och förstå sina egna känslor
- Utifrån att föräldern är aggressiv eller hotfull har barnet en rädsla för den som ska ge trygghet och ingen vuxen att få stöd ifrån
- Utifrån att det inte finns någon förälder tillgänglig som kan tillgodose barnets behov kan barnet istället ta hand om sin förälder och tillgodose förälderns behov
- Utifrån att man inte fått positivt samspel med sin förälder är barnet kontrollerande mot sin omgivning

Berätta också att anknytningsmönster tycks vara relativt stabila genom livet, men kan förändras och bli mer otrygga (trauman och kriser) och mer trygga, t.ex. genom vistelse i tryggt familjehem under en längre tid eller en stödjande livskamrat.

Bikupa

Låt gruppen i bikupor reflektera kring genomgången.

- Be dem tänka tillbaka på Max och Alex
- Hur påverkar anknytningen ett barn
- Hur kan det yttra sig för en tonåring

Avsluta med att konstatera att detta är en tankemodell som är till för att man lättare ska förstå vad svårigheterna i relation till barn (och vuxna) kan handla om. Förståelsen kan vara en hjälp i att gå vidare och försöka hitta sätt att förhålla sig till barn som kan påverka samspelet positivt och stödja barnet att skapa en tryggare bas.

7. Fika 30 min

8. Att utveckla ett positivt samspel och en trygg bas 30 min

Reflektioner enskilt och i grupp utifrån en berättelse, muntlig genomgång.

Syftet med övningen är att först fundera över hur flickan i berättelsen tänker och känner. Därefter gå vidare till att fundera över på vilket sätt man som familjehem kan börja bygga upp en tillitsfull relation med Lova.

Berätta för gruppen att de ska få höra en berättelse och att de utifrån den ska reflektera kring några frågeställningar både enskilt och tillsammans.

Läs följande berättelse:

Lova

Lova är en 12-årig tjej som är van att ta hand om sig själv. Hon har alltid svar på alla frågor men läraren misstänker att det inte är alltid som Lova säger sanningen. Lova har svårt med fysisk kontakt och kan bli väldigt aggressiv mot både kompisar och personal på skolan om de kommer för nära henne.

Det har hänt vid flera tillfällen att läraren har mött Lova på busstationen sent på kvällen utan någon vuxen med.

Lova beskrivs ofta av sina klasskamrater som lite okänslig och egoistisk. Men de gillar henne för att hon alltid hittar på roliga saker och för att hon har många spännande vänner.

Lovas mamma är ensam. Lovas pappa lämnade familjen redan innan Lova föddes. Varken Lova eller hennes mamma har någon kontakt med honom idag. Lova och hennes mamma har inte heller kontakt med någon annan i deras släkt. Mamma har fått diagnosen depression.

Mamma har vänt sig till socialtjänsten och sagt att hon inte orkar vara den förälder Lova behöver och hon vill att Lova ska få komma till en annan familj ett tag - ett familjehem.

Del 1

Visa bild 31

Reflektion

Fundera på...

- Hur känner sig Lova?
- Vilka tankar tror ni Lova har om att flytta till familjehemmet?

Socialstyrelsen 2011-05-23 Ett hem att växa i - grundläggning för psy- och familjen

Här finns frågeställningar kopplade till berättelsen. Låt bilden ligga kvar under övningen.

Låt deltagarna fundera enskilt några minuter och sedan samtala i smågrupper (totalt ca 10 min). Samla sedan ihop synpunkter från grupperna.

Se till att följande kommer med:

- Flickan har behov av närhet, trygghet och stabilitet
- Flickan behöver en vuxen som ser henne och hennes behov
- Dålig självkänsla
- Utsatthet
- Finns skillnader i värderingar och normer som påverkar Lovas handlade?
- Vikten av att få information
- Mottaglighet och tillgänglighet hos flickan

Del 2

Nu ska vi gå vidare och fundera över hur det skulle vara att bli Lovas familjehem.

Visa bild 32

The slide is titled "Reflektion" and features a dark blue box on the left with the text "Fundera på...". To the right of this box are two bullet points: "• Vilka tankar får ni om att ta emot en flicka som Lova?" and "• Hur kan ni som familjehemsföräldrar göra för att börja bygga upp en tillitsfull relation med Lova?". At the bottom left is the Socialstyrelsen logo, and at the bottom right is the text "Ett hem att växa i - grundutbildning för pår- och familjehem".

Visa frågeställningarna och låt bilden ligga kvar under övningen. Dela ut blädderblockspapper och be grupperna skriva ner de förslag som kommer upp när sista punkten diskuteras.

Låt deltagarna fundera enskilt några minuter och sedan samtala i smågrupper (totalt 10 min).

Be grupperna sätta upp sina blädderblock papper med förslag på hur man som familjehem kan göra för att skapa ett positivt samspel med flickan som kan ge henne förutsättningar att börja byggas "anknytningsbandet" så att hon kan få en tryggare bas att stå på.

Visa bild 33

Skapa ett positivt samspel

- Visa kärlek, värme och omsorg
- Sätt gränser och regler som barnet kan klara
- Lyssna, ha tålamod och var förutsägbar
- Skapa rutiner i vardagen
- Småprata och sätt ord på tankar och känslor
- Hjälp barnet att släppa oro för föräldrarna
 - ge saklig information
- Hantera känslor
 - var en förebild
- Inkludera barnet i familjen

Socialstyrelsen 2011-07-24 Ett hem att växa i – grundläggning för barn- och familjen

Avsluta med att ge konkreta exempel utifrån texten i Familjehemmets bok sidorna 52-53.

Tänk på!

Att om man som familjehemsföräldrar inte pratar samma språk som barnet kan man behöva hjälp av tolk för att prata om känslor och ge dem relevant information. Det kan också finnas kulturella skillnader i hur man pratar om känslor och hur van man är att uttrycka dem. Var öppen och lyhörd för kulturella olikheter.

9. Interkulturell kommunikation

30 min

Muntlig genomgång och arbete i grupp utifrån vinjett

Visa bild 34

Individuell och kollektiv familjeform

"Me"-kultur	"We"-kultur
Skuld	Skam
Vem är du?	Vem hör du ihop med?
Oberoende, självbestämmande, egna val	Hör ihop med gruppen, lydig, blygsam

Socialstyrelsen 2011-06-22 Ett hem att växa i – grundläggning för barn- och familjen

Gå muntligt igenom skillnaden mellan individuell och kollektiv familjeform. Betona att de skillnader som beskrivs är generella och att det finns stora skillnader även inom varje familjeform. Se sidan 51 i Familjehemmets bok.

Visa bild 35

Modell för interkulturell kommunikation

1. Du är medveten om att ditt eget sätt att vara och tänka är påverkat av den kultur du vuxit upp med.
2. Du är medveten om att den andra personens sätt att vara och tänka är påverkat av den kultur han eller hon vuxit upp i och du är intresserad av att genom att lyssna, ställa öppna frågor och ha dialog få veta mer.
3. Insikten och förståelsen du får i mötet skapar förutsättningar för en god kontakt.

 Socialstyrelsen 2011-07-24 Ett hem att växa i – grundläggning för poj- och familjen

Berätta om interkulturell kommunikation utifrån sidan 52 i Familjehemmets bok

Gruppövning Dilemmat

Syftet med den här övningen är att se behovet av interkulturell kommunikation och hur man kan skapa den. Att utifrån ett interkulturellt perspektiv hitta en lösning på dilemmat för Mira. Hur är det möjligt att utifrån allas perspektiv hitta en möjlig lösning för Mira.

Vinjetten och matrisen finns för utskrift *Mallar*.

Dela in deltagarna i grupper.

Läs upp vinjetten om Mira

Vinjett

Mira

Mira som blir placerat hos er är från en annan kulturell bakgrund och hennes föräldrar finns i ett annat land. I samband med placeringen uttrycker hennes föräldrar önskemål om att Mira endast ska serveras halalslaktat kött och att hon ska fortsätta bära slöja. Mira som är i tonåren säger att hon vill leva på samma sätt som sina svenska kompisar. Hon vill inte bära slöja. Föräldrarna är upprörda och framför att de inte vill att barnet ska förlora sin kultur, religion och sina traditioner. Miras Gode man och socialtjänsten vill ha er syn på hur man kan lösa dilemmat. Hur gör ni?

Matris:

I bilagan *Mallar* finns en matris som är kopplad till övningen. Skriv ut ett exemplar till varje grupp och dela ut den.

Matrisen är ett underlag för att diskutera fram en lösning på dilemmat utifrån de som berörs av dilemmat.

Gruppen ska först diskutera vilka behov som finns utifrån varje berörd part och sedan utifrån varje parts eventuella rädslor/farhågor. Gruppen noterar vad de kommit fram till i respektive ruta i matrisen.

Diskutera sedan fram möjliga lösningar på dilemmat utifrån varje part och gå sedan vidare och plocka ut de två bästa lösningarna och de två som är mest möjliga att genomföra. Till sist bestämmer sig gruppen för en slutgiltig lösning.

Låt varje grupp kort presentera vad de kommit fram till och hur de resonerar kring sina möjliga lösningar.

	Barn	Föräldrar	God man	Familjehem	Socialtjänst
1. Brainstorma behov					
2. Brainstorma rädslor					
3. Brainstorma möjliga lösningar					
4. Välj ut de två bästa lösningarna					
5. Välj de två lösningar som är mest genomförbara					
6. Slutgiltig lösning					

Avsluta övningen med att konstatera att det finns många möjliga lösningar och att delaktighet, ödmjukhet och att vara lyhörd är avgörande för att hitta en möjlig lösning.

10. Mentalisering och empati

15 min

Muntlig genomgång och inlevelseövning genom egen reflektion

Mentalisering – att se sig själv utifrån och andra inifrån

Fråga deltagarna om de känner till eller har läst i boken om ovanstående begrepp. Reflektera i storgrupp. Gå igenom innebörden utifrån texten i Familjehemmets bok sidan 48.

Nämn att forskning visat att barn som farit illa under sin uppväxt riskerar att inte känna empati och ha en sämre mentaliseringsförmåga, vilket i sin tur kan leda till en negativ utveckling socialt sett. Därför är det viktigt att familjehem stödjer dessa förmågor hos barnet.

Avsluta med ett exempel, hämtat från *Mentaliseringsboken* skriven av Per Wallroth, som beskriver mentalisering.

Om att använda sina egna erfarenheter för att leva dig in i andras situation.

Ludvig

Ludvig som är fyra år, ger sin mamma en leksaksbil i julklapp. Han älskar lastbilar och alla andra typer av motorfordon men hans mamma är ganska ointresserad av lastbilar. Hon blir ändå glad över presenten eftersom hon fått den av sin son och den ges med kärlek.

Man kan tycka att det är lite charmigt med barn som förutsätter att andra har precis samma intressen som de själva. Om det handlar om vuxna skulle emellertid en sådan egocentricitet inte uppfattas på samma sätt. Om Ludvig trettio år senare skulle ge sin fru en leksaksbil (eller en riktig lastbil för den delen) i födelsedagspresent, så skulle hon förmodligen inte alls känna sig sedd och uppskattad. Det är kanske troligare att hon genast skulle ansöka om skilsmässa.

Ur Mentaliseringsboken av Per Wallroth

11. Avslutning och läsanvisningar

5 min

Varje deltagare får ge sitt intryck av utbildningstillfället i en runda. Det ska bara vara ett ord eller en mening.

Välkomna därefter till nästa utbildningstillfälle och ange kortfattat vad det kommer att handla om.

Påminn även om att läsa kapitel 4 i Familjehemmets bok och att inte glömma de *Fundera-frågor* som finns i kapitlet.

Fjärde mötet: Att hantera kriser, separationer och förluster

Mål

Familjehemsföräldrar ska ha kunskap om:

- barns erfarenheter innan de kommer till familjehemmet
- hur barn kan uppleva flytten till familjehemmet
- hur barn kan reagera efter svåra händelser
- att barnen behöver ett traumamedvetet bemötande och vad det innebär

Program

Moment	Tidsåtgång	Bild	Material	Ansvarig
Hälsa välkommen och backspegel	10 min	36		
Dagens möte – mål och program	5min	37		
Inledningsövning	10 min		Ballonger	
Sorger och förluster som placerade barn kan bära med sig	10 min	38		
Krisstadier	10 min	39		
Fika	30 min			
Separation och förluster – ur barnets perspektiv	20 min			
Barn på flykt – olika stadier	15 min	40		
Traumamedvetet bemötande	40 min	41-44		
Separationer och förluster vid placeringens avslut	20 min	45-46		
Det finns hopp om förändring	5 min		Dikt Snäckan	
Avslut och läsanvisningar	5 min			

Att förbereda inför mötet

Läs kapitel 4 i Familjehemmets bok

Se till att följande finns:

- Dator, projektor och internetuppkoppling
- Powerpointbilder 36-46
- Blädderblock och/eller whiteboard och pennor
- Ballonger
- Anteckningsblock och pennor
- Fika

Genomförande

1. Hälsa välkommen och backspegel 10 min

Visa bild 36

Hälsa alla välkomna på lämpligt vis så att de känner sig sedda och uppskattade. Uppmärksamma eventuell frånvaro.

Backspegel

Om förra mötet: Påminn deltagarna kort om vilket tema som behandlades vid förra mötet. Fråga om någon har funderingar att dela med sig av utifrån förra mötet eller om det finns frågetecken som behöver redas ut. Var något speciellt viktigt? Känns något tveksamt? Har någon fråga dykt upp?

Låt samtalet i gruppen gå ut på att gemensamt komma ihåg de viktigaste erfarenheterna som gjordes och kärnan i det som förmedlades.

Se till att följande kommer med:

- anknytning och varför den är så viktig
- barns uppväxtvillkor
- familjemönster i olika kulturer
- om ensamkommande barn och anknytning
- om vad du som familjehemsförälder kan göra för att hjälpa ett barn med otrygg anknytning

2. Dagens möte – mål och program 5 min

Visa bild 37

Mål med fjärde mötet

Få kunskaper om

- barns erfarenheter innan de kommer till familjehemmet
- hur barn kan uppleva flytten till familjehemmet
- hur barn kan reagera efter svåra händelser
- att barnen behöver ett traumamedvetet bemötande och vad det innebär

Socialstyrelsen 2011-07-28 Ett hem att växa i – grundläggning för barn- och familjen

Berätta om målet med dagens möte.

3. Inledningsövning 10 min

Inlevelseövning

Övningen handlar om hur vi påverkas av att vara mentalt uppfyllda av tex trauman eller andra svåra upplevelser. Syftet med övningen är att leva sig in i vad det innebär att bära på stora hemligheter och svåra upplevelser. Hur det stressar oss och hindrar oss i vardagen.

Övning ”Ballongen”

Ge varje deltagare en ballong. Berätta att det här är en enskild inlevelseövning. Kontrollera med gruppen att inte någon deltagare är rädd för ballonger och ballonger som ”pangas”. Finns det deltagare som inte klarar övningen i sin helhet låt dem avstå från ballongen eller genomför övningen utan ballong.

Ge deltagarna följande instruktioner punktvis:

1. Säg att vi alla bär på stora och små hemligheter, som vi inte vill dela med andra hur som helst. Deltagarna får en stund att fundera över vilka hemligheter de bär på, stora eller små. Det kan vara pinsamma händelser eller traumatiska upplevelser. Men det är en hemlighet som man inte vill berätta om i den här gruppen.
2. Be dem blåsa upp ballongen och tänka sig att de blåser in sin hemlighet i ballongen. Hemligheten fyller hela ballongen och det är viktigt att tänka på att ballongen inte spricker. Det är också viktigt att knyta igen ballongen ordentligt. Att något sipprar ut eller ännu värre att ballongen spricker innebär att deltagaren får berätta för de andra om den hemlighet hon eller han blåst in i sin ballong. Självklart behöver ingen berätta sin hemlighet, men se till att fånga känslan av att behöva blotta sig själv mot sin vilja.
3. Nu får alla deltagare föreställa sig att de går till den här utbildningen och att de måste bära med sig ballongen. Hur ser de till att ballongen inte går sönder och vad svarar de om någon frågar om deras ballong?
4. Väl framme på utbildningen står alla i samma rum med varsin uppblåst ballong. Reflektera kring det.
5. Be sedan deltagarna lägga ballongen på stolen och sedan sätta sig på stolen så försiktigt de kan, allt för att ballongen inte ska gå sönder. Fråga deltagarna hur det känns. Förklara sedan att nu kommer ni fortsätta det här avsnittet medan de sitter på sina ballonger. Påpeka särskilt att om ballongen går sönder måste de berätta sin hemlighet. Fråga hur det känns. Fråga om de kan koncentrera sig på att höra. Låt dem känna av hur jobbigt det är att inte kunna sitta ordentligt och att bevaka att ballongen inte går sönder. Avbryt sedan och be deltagarna sätta sig som vanligt igen.
6. Berätta sedan att så här är det för många av de barn som har svårigheter. De bär på stora hemligheter som behöver skyddas. Mycket energi går åt till att skydda ballongen så den inte spricker eller blir synlig. Den energin påverkar barnet och kan bl.a. leda till koncentrationssvårigheter och kan hindra kontakt med andra människor. Alla som varit med på den här övningen har redan känt av det till viss del.
7. Övningen avslutas med att ballongerna pangas eller läggs åt sidan och alla kan pusta ut eftersom de slapp berätta sin hemlighet. Detsamma kan gälla för de placerade barnen när de får möjlighet att panga sin ballong och berätta om sin hemlighet. Men det är viktigt att det sker vid rätt tillfälle och att vi vuxna lyssnar och hjälper barnet.

Om någon ballong går sönder under övningen frågar ni deltagaren hur det känns att behöva berätta sin hemlighet. Fånga känslan av stress, obehag och ilska. Säg sedan att deltagaren inte behöver berätta! Det är viktigt att detta inte är en övning i att berätta hemligheter utan en övning som avser att deltagaren får känna hur det känns att bevaka och behålla en hemlighet. Därför behöver ingen deltagare berätta sin hemlighet.

4. Sorger och förluster kan placerade barn bära med sig

10 min

Muntlig genomgång

Visa bild 38

Separationer och förluster

- Barnets ursprungsfamilj kan ha har förändrats flera gånger
- Lämnat sina föräldrar och syskon
- Upprepade familjehemsplaceringar är vanliga
- Föräldrars död
- Ensamkommande som har varit på flykt under lång tid
- Flyttat runt både med sin familj och utan någon anhörig
- Separation från språk, kultur, närmiljö och samhälle

Socialstyrelsen 2017-05-22 Ett hem att växa i - grundläggning för barn och familjen

Berätta att de flesta placerade barnen har varit utsatta för flera separationer och förluster.

Gå igenom punkterna muntligt och be deltagarna fylla på med fler exempel.

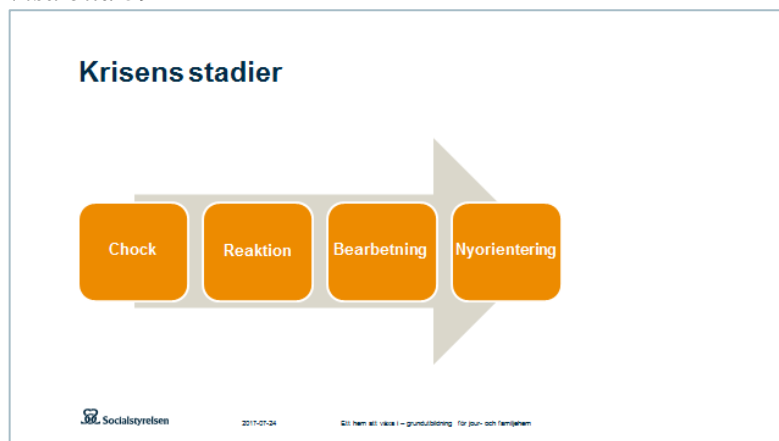
5. Krisstadiemodell

10 min

Muntlig genomgång

Inled med att konstatera att separationer och förluster är en del av livet. Alla drabbas i varierande omfattning. Det som bland annat förenar oss är att vi brukar prestera under vår förmåga när vi är i kris. Nämn också att vi kan bli påverkade av att träffa människor som befinner sig i en kris- eller sorgprocess. Det kan medföra att en sorg som vi själva varit med om gör sig påmind igen.

Visa bild 39

Förklara att den visar en klassisk krisstadiemodell utarbetad av Johan Cullberg. Berätta också att alla inte passerar dessa stadier på samma sätt och att det alltid finns individuella skillnader. Modellen kan ändå hjälpa oss att förstå den process man kan behöva gå igenom och att det kan ta tid. Det är viktigt att påpeka att en sorgprocess sällan följer en linje utan kan hoppa mellan de olika faserna, men ändå succesivt leda framåt.

Beskriv därefter faserna utifrån ett exempel, gärna något som inte är så tungt och som flera kan tänkas ha varit med om (t.ex. att någon har stulit din plånbok eller cykel). I ett sådant fall är det sannolikt att faserna passeras ganska snabbt, men de kan ändå vara möjliga att urskilja. Det kan vara ungefär som nedan, men utgå om möjligt gärna från något eget exempel. Se sidan 60-61 i Familjehemmets bok.

Chockfasen: du upptäcker när du ska betala i en affär att plånboken är borta. Du vill inte tro att det är sant.

Reaktionsfasen: Du fattar att det har hänt. Du blir arg, upprörd och känner dig kränkt och vet inte riktigt vad du ska göra.

Bearbetningsfasen: Du inser att du måste vidta vissa åtgärder, som att spärra kort och polisanmäla. Du börjar inse att det går att gå vidare, även om det känns besvärligt.

Nyorienteringsfasen: Du har fått nytt bankkort och nytt körkort och köpt dig en ny plånbok. Du kan fortfarande känna dig arg emellanåt när du tänker på att någon tog din plånbok, men den känslan bleknar efterhand och du tänker alltmer sällan på det som hände.

Avsluta med att det alltid inte slutar med nyorientering utan att man kan fastna i någon av faserna. Då kan man behöva professionell hjälp för att komma vidare till nyorienteringsfasen.

6. Fika 30 min

7. Separation och förluster – ur barnets perspektiv 20 min

Gestaltningsovning/Social atom

Syftet med övningen är att visa och leva sig in i känslan av att ha mycket resurser i sin omgivning som plötsligt försvinner. Den visar också utmaningen i att bygga upp resurserna åter igen och vikten av att göra barnet delaktig i den processen.

Bygg upp en social atom genom en historia om ett barn som förlorar viktiga relationer. Det finns två alternativa historier att bygga upp den sociala atomen kring. En med fokus på ensamkommande och den andra med fokus på barn utan erfarenhet av flykt.

Informera deltagarna om att de nu ska få göra en övning där de tillsammans ska gestalta ingripande förändringar i ett barns liv. Den har som syfte att visa hur en rad olika faktorer och händelser kan leda till att ett barn flyttar till familjehem, samt hur ett barn kan uppleva det.

Övningen består av tre delar.

Alternativ 1

”Aram 14 år” med fokus på ensamkommande

Börja med att utse en frivillig som är Aram 15 år. Ställ honom i mitten. Berätta sedan historien i del 1 och för varje punkt utser ni en deltagare som representerar respektive roll. Den deltagare som är Aram får avgöra var i förhållande till honom personen/rollen ska placeras i rummet (nära relation eller långt bort).

Beroende på antalet gruppdeltagare kan Arams värld göras större eller mindre. De deltagare som inte vill medverka i den sociala atomen kan med fördel vara delaktiga som observatörer.

Del 1

- Aram bor i en by tillsammans med sin mamma.
- Pappa har inte Aram träffat sedan han var liten eftersom pappa är försvunnen sedan 10 år. Aram tror att han är fängslad pga. sina politiska åsikter.
- Aram har en lillasyster som är 10 år, som Aram tar stort ansvar för.
- Aram har också en storebror som är 17 år. Han är Arams stora förebild och är den som bestämmer i hushållet.
- Den äldsta i huset är farfar. Farfar är gammal och behöver mycket hjälp i vardagen.
- Aram har en hund som Aram fick i present av sin pappa på sin 4 års dag.

- Aram går i skolan. Lärarna är stränga men rättvisa. Aram tycker mycket om att gå i skolan.
- Fotboll är Arams stora fritidsintresse. Hans fotbollstränare är en man som även bor granne med Aram och hans familj.

Konstatera när ”skulpturen” är klar att Arams värld ser ganska bra och hyfsat trygg ut, omgiven som han är av närstående och vänner och med fungerande skola och fritid

Del 2

Men så börjar det hända saker som gör att Aram förlorar en efter en. Plocka efter hand bort dessa roller från skulpturen. Det kan se ut som följer:

- Konflikterna i landet har blivit allt större. Det är konflikter som handlar om vem som ska leda landet. Allt fler börjar använda vapen och landet känns väldigt farligt att vistas i.
- Fotbollslaget läggs ned eftersom det inte är säkert på fotbollsmatcherna längre.
- Arams hund är gammal och när den blir sjuk finns inget annat alternativ än att avliva den.
- Farfar ramlar och bryter benet. Efter sjukhusvistelsen är han så dålig att det inte är möjligt för honom att flytta tillbaka till familjen. Han flyttar istället till sin son, Arams farbror, som bor i ett enplans hus utan trappor
- Mamma blir av med sitt arbete pga. sin politiska uppfattning. För att försörja familjen flyttar hon in till staden. Kvar i familjen finns nu Aram, hans lillasyster och storebror.
- Arams äldre bror blir fängslad efter att ha varit inblandad i en konflikt.
- Mamma kommer hem och hämtar lillasyster men måste åka tillbaka till staden för att arbeta.
- Aram får en kallelse att inställa sig för militärtjänstgöring i den arme som både hans pappa och äldre bror gjort motstånd mot.
- Aram väljer att hals över huvud fly till ett annat land.

Återkoppla regelbundet till Aram och fråga hur han känner sig när de omkring honom försvinner en efter en.

Del 3

Aram kommer efter en lång och strapatsrik flykt till Sverige som ensamkommande flyktingbarn. Han söker asyl i Sverige. Migrationsverket anvisar honom till en kommun. Kommunens socialsekreterare beslutar att Aram ska placeras i familjehem. Socialsekreteraren och familjehemmet bygger tillsammans upp Arams nätverk och liv igen.

De som varit med i övningen så här långt får nu veta att de inte längre har de roller de tidigare tilldelats, fränsett Aram som står kvar. Alla får alltså vara beredda på att de kan få en ny roll i den del som nu följer.

Utse en deltagare att ta rollen som socialsekreterare och en deltagare som tar rollen som familjehemssekreterare. Nu får de som spelar socialsekreteraren och familjehemmet träda in på arenan för att hjälpa till att bygga upp Arams liv igen. De ska fylla utrymmet runt Aram med människor han behöver. Be dem prata och diskutera högt hur de tänker, medan de på nytt placerar människor runt Aram och bygger upp en ny ”skulptur” som kan ge trygghet för honom. Atomen byggs upp enligt samma princip som i del 1. Aram avgör var de tilldelade resurserna/personerna ska placeras i förhållande till honom.

När övningen är över ställer ni följande frågor till socialsekreteraren och familjehemmet:

- Hur var det att bygga upp Arams värld?
- Vad tror ni avgjorde i vilken ordning ni plockade upp Arams omgivning/resurser?
- Hur tror ni det kändes för Aram?

följande frågor till Aram:

- Aram, hur upplevde du detta?
- Är det något speciellt som du Aram vill kommentera som var bra eller dåligt?
- Hade det kunnat göras på annat sätt?

följande frågor till gruppen

- Är det någon i gruppen som vill säga något till Aram?
- Aram, hur är det att inte kunna tala svenska?

Avsluta övningen och berätta att alla deltagare nu kan lämna sin roll.

Alternativ 2

”Alis värld” med fokus på barn utan erfarenhet av flykt

Informera deltagarna om att de nu ska få göra en övning där de tillsammans ska gestalta ingripande förändringar i ett barns liv. Den har som syfte att visa hur en rad olika faktorer och händelser kan leda till att ett barn flyttar till familjehem, samt hur ett barn kan uppleva det. Övningen består av tre delar.

Del 1

Be någon av deltagarna ta på sig rollen att spela Ali 12 år och placera henne eller honom på en stol.

Berätta sedan om Alis värld. Den består av en rad personer och aktiviteter som ni bygger upp. Ali får själv tala om var han vill placera de olika aktörerna (nära eller långt borta). Det kan vara:

- en mamma
- en pappa som bor i ett annat land och aldrig har varit närvarande, varken fysiskt eller känslomässigt
- ett äldre syskon

- mormor och/eller morfar, som alltid varit ett stort stöd i familjen de perioder modern haft depressioner
- en katt
- en bästis
- ett fritidsintresse, som representeras av någon kamrat som han delar intresset med
- skolan som representeras av en lärare

Återkoppla regelbundet till Ali och fråga hur han känner det.

Beroende på antalet gruppdeltagare kan Alis värld göras större eller mindre. Tänk på att två deltagare måste finnas till de återstående rollerna: socialsekreterare och familjehemsförälder. Några av deltagarna kan vara observatörer.

Konstatera när ”skulpturen” är klar att Alis värld ser ganska bra och hyfsat trygg ut, omgiven som han är av närstående och vänner och med fungerande skola och fritid.

Del 2

Men så börjar det hända saker som gör att Ali förlorar en efter en. Plocka efter hand bort dessa från skulpturen. Det kan se ut som följer:

- Mormodern dör.
- Morfaderns demens tilltar och han är knappt kontaktbar.
- Äldre systemen flyttar utomlands för studier.
- Det konstateras att Ali är svårt kattallergisk, varför katten får lämnas bort.
- Ali måste på grund av en skada sluta med gymnastiken, vilken varit hans stora intresse. Han tappar därmed kontakten med kamraterna där.
- Ekonomiska svårigheter tvingar Ali och hans mamma att flytta till en mindre lägenhet i en annan del av staden, och det blir svårt för Ali att ha kontakt med sina kompisar.
- På grund av nämnda flytt måste Ali också byta skola, och den lärare som varit ett stort stöd för Ali försvinner ur hans liv.
- Mamman, som alltid varit psykiskt skör, klarar inte av de påfrestningar som familjen ställts inför och börjar missbruka såväl tabletter som alkohol. Slutligen är situationen så kaotisk att socialtjänsten in-griper och kräver att mamman ska genomgå behandling. Ali får flytta till ett familjehem.

Del 3

De som varit med i övningen så här långt får nu veta att de inte längre har de roller de tidigare tilldelats, fränsett Ali som sitter kvar. Alla får alltså vara beredda på att de kan få en ny roll i den del som nu följer.

Nu får de som spelar socialsekreteraren och familjehemmet träda in på arenan för att hjälpa till att bygga upp Alis liv igen. Be dem prata och diskutera högt hur de tänker, medan de på nytt placerar människor runt Ali och bygger upp en ny ”skulptur” som kan ge trygghet för Ali.

När övningen är över ställer ni följande frågor

- Ali, hur upplevde du detta?
- Är det något speciellt som du vill kommentera som var bra eller dåligt?
- Hade det kunnat göras på annat sätt?
- Är det någon i gruppen som vill säga något till Ali?

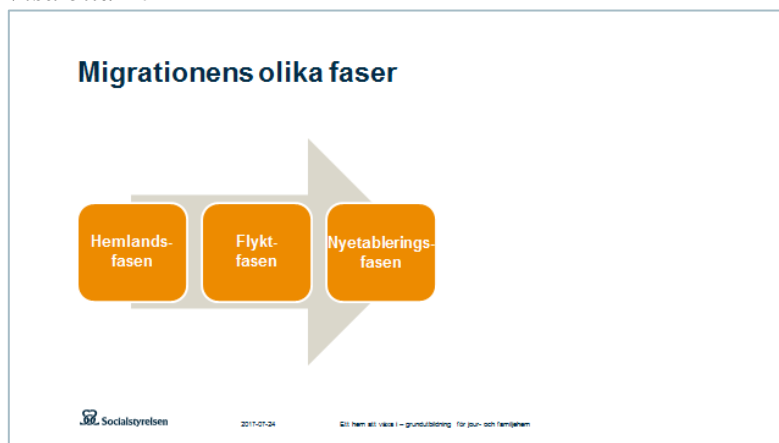
Avsluta övningen och berätta att alla deltagare nu kan lämna sin roll.

8. Barn på flykt 15 min

Muntlig genomgång

De flesta ensamkommande barn har genom sin flykt varit utsatt för många påfrestningar som innebär både utsatthet, förluster och separationer.

Visa bild 40

Gå igenom faserna för migration som beskrivs i Familjehemmets bok sidan 59.

Utmaningen i migration är att genom de olika faserna veta vem man själv är fast man befinner sig i helt nya situationer och kunna förmedla detta och sina känslor till omgivningen i ord och handlingar. Koppla ihop med det interkulturella perspektivet.

Bikupa

Låt deltagarna i bikupa diskutera kring de olika faserna.

- Hur tror de att faserna kan yttra sig i verkligheten?
- Vad tror ni är särskilt viktigt att tänka på som familjehemsförälder under nyetableringsfasen?

Avsluta med att lyfta några tankar från gruppen.

9. Traumamedvetet bemötande 40 min

Muntlig genomgång, film och gruppövning

Visa bild 41

Klicka på länken i bilden och visa Rädda Barnens film om traumamedveten omsorg (TMO).

Film 1: Så påverkas barn som är utsatta för påfrestningar
Den här filmen ger svar på frågan om vad trauma egentligen är. Vilka barn gäller det och syns det på dem? Behöver alla barn behandling?

Visa bild 42

Gå igenom muntligt några viktiga utgångspunkter för traumamedvetet bemötande utifrån Familjehemmens bok sidan 61-63.

- Traumamedvetet bemötande är ett förhållningssätt
- Mycket av läkning efter trauma sker i en trygg vardagsmiljö

- Viktigt att familjehemsföräldrar är lyhörda och uppmärksamma på barnens reaktioner och agerande för att se eventuella trauman hos barnet
- Förstå vad som ligger bakom barnets beteende och att man utifrån det kan undvika situationer, utbrott eller känsla av ångest

Tänk på!

För att kunna vara lyhörd och förstå krävs en extra uppmärksamhet på språket, att använda tolk vid behov och att aldrig tro att man förstår utan att ha frågat barnet vad händelser och beteenden betydde för hen.

Visa bild 43

Traumamedvetet bemötande Del 2
Vad är trauma?

Att möta barn
Psykologernas tips till dig som möter barn på flykt

- Behov av trygghet
- goda relationer
- hjälp att hantera svåra känslor

Rädda Barnen
Film 3-4 från Rädda Barnen

Socialstyrelsen 2017-07-24 Ett hem att växa i - grundläggning för barn och familjen

Visa Rädda Barnens film 3 och 4 Traumamedveten omsorg (TMO).

Film 3: Barns behov av goda relationer

Den här filmen handlar om vad en god relation är. Hur hjälper jag barn att skapa goda relationer med andra barn och med mig som vuxen?

Visa filmen och låt sedan deltagarna prata i bikupor om

- egna erfarenheter av att goda relationer kan vara läkande
- hur jag som familjehemsförälder kan skapa goda relationer
- vilka hinder ser du

Visa bild 44

Traumamedvetet bemötande Del 3
Vad är trauma?

- Behov av trygghet
- goda relationer
- hjälp att hantera svåra känslor

2017-07-24

ETT HEM ATT VÄXA I – grundläggning för barn- och familjen

Film 4: Att hantera svåra känslor

Den fjärde filmen tar upp vilka reaktioner barn kan ha. Andra frågor som besvaras är: hur kan jag som vuxen hjälpa barn att hantera svåra känslor? Vilka verktyg finns?

Visa filmen och låt sedan deltagarna prata i bikupor om följande frågor:

- Hur brukar mina reaktioner på svåra händelser vara?
- Hur tänker ni om att ”känslor smittar”?
- Hur kan jag behålla mitt lugn – öka mitt tålamod?
- Har ni några goda exempel på att hantera barns svåra känslor?

Länk till Rädda Barnens filmer om TMO

<https://www.raddabarnen.se/vad-vi-gor/barn-pa-flykt/bemota-barn-pa-flykt/>

Gruppövning

Dela upp gruppen i smågrupper.

Visa bild 45

Traumamedvetet bemötande

Gruppdiskussion

- Vilka situationer tänker ni kan skapa trauman hos barn?
- Hur ser ni att barnen är traumatiserade?
- Vad kan ni som familjehem göra för att läka barnen?
- När behöver man söka professionell hjälp?

Socialstyrelsen 2011-07-24 Ett hem att växa i - grundläggning för barn- och familjehem

Låt gruppen diskutera utifrån filmerna och dessa frågor.
Grupperna diskuterar frågorna under 10 minuter.

Samla ihop några svar från grupperna och fokusera särskilt på tredje frågan om vad familjehemmet kan göra. Se till att följande kommer med:

- Ge öppen, ärlig och tydlig information till barnen
- Skapa trygga och tillitsfulla relationer med barnen
- Göra roliga och vardagliga saker tillsammans i familjen
- Hjälp barnen att sätta ord på känslor.

10. Separation och förluster vid placeringens avslut 25min

Berättelse, enskild reflektion, bikupa, reflektion i helgrupp och muntlig genomgång

Deltagarna får sätta sig tillrätta och lyssna på följande berättelse.

William

William, 9 år gammal, har just flyttat in hos dig och din familj. Han har bott hos sin mamma, som har psykiska problem och även missbrukar alkohol. Du har fått information om att William har vissa beteendeproblem. Han har svårt att sitta still, han har koncentrationssvårigheter och det kommer ofta klagomål från skolan. Du känner ändå att du kommer att tycka om honom och du gläder dig över att få möjlighet att erbjuda honom den trygghet han tidigare saknat.

Den närmaste tiden efter Williams ankomst är han visserligen inte så ofta glad, men du får ändå intrycket att han trivs och att han uppskattar att bo hos er. Du kan inte se några större problem med Williams beteende, mer än småsaker som att han inte har något bra bordsskick och att han helst vill spela dataspel. Du har också konstaterat att han behöver mycket hjälp med att sköta sin hygien och att han har svårt att somna på kvällarna.

Så småningom blir William jobbigare. Han gör inte som du säger och det kommer klagomål från skolan. Han är arg när hans mamma kommer och hälsar på och han är arg när hon går. Du känner dig otillräcklig och tycker att du famlar i luften. Det påverkar hela familjen och stämningen bli allt sämre.

Du kommer fram till att du måste be om hjälp. Du tycker ju ändå om William och det känns fel att ge upp. Ni pratar med er socialsekreterare som ser till att ni regelbundet får handledning i hur ni ska bemöta William för att det ska bli bättre. Det vore att ljuga att påstå att det alla gånger är lätt, men så småningom blir förändringen märkbar. Det blir lättare att komma överens med William, han gör oftare så som det förväntas av honom och han blir gladare. Även kontakten mellan William och hans mamma förbättras och han är oftast nöjd efter att ha träffat henne. Hans mamma har dessutom börjat få ordning på sitt liv. Du gläder dig åt att ni kan ha trevligt tillsammans i familjen på ett sätt som knappast var möjligt tidigare, och det syns på William att han själv känner att han ingår i gemenskapen i familjen.

Tillvaron rullar på. Det fungerar med William ungefär som med andra barn. Det har nu gått fyra år. Du känner för William som om han vore din egen son och du förvånas över det faktum att han inte alltid har bott hos er. Hans mamma verkar ha kommit över sitt missbruk och får behandling för sina psykiska problem. Det är skönt, eftersom det är uppenbart att William mår bra av detta. Samtidigt börjar du bli orolig. Tänk om hon vill att han ska flytta hem igen?

Det du har befarat inträffar: Williams mamma vill att William ska flytta hem till henne igen. Eftersom hon har lyckats få ordning på sitt liv finns det inte något som talar däremot och det bestäms att han ska flytta. William blir glad, för visst vill han gärna bo med sin mamma. Men hur känns det för dig? Och hur tror du att det blir för de andra barnen i familjen? Vad kan det komma att innebära för William?

Visa bild 46

William

Fundera på...

- Hur förbereder man barnet på ytterligare en separation
- Hur förbereder man sin egen familj på separationen
- Vilka känslor vill du att William ska ha när han lämnar familjehemmet

Socialstyrelsen 2011-07-24 Ett hem att växa i - grundläggning för barn och familjen

Be deltagarna reflektera enskilt i någon minut. Gör därefter en runda där alla får komma till tals om sina känslor. Var lyhörd för reaktioner från deltagarna.

Om att söka professionell hjälp

Bikupa och muntlig genomgång

Om barnets mående och reaktioner inte blir bättre inom en rimlig tid ska man söka professionell hjälp. Vilken hjälp som finns att tillgå varierar och det är viktigt att du som kursledare är uppdaterad om vilken hjälp som finns att tillgå lokalt.

Bikupa

Utgå från berättelsen om William.

Visa bild 47

William

Fundera på...

- Vilka tecken finns det på att William skulle behöva professionell hjälp?
- Vilken professionell hjälp han skulle kunna behöva och vem som ska ge honom det?
- Diskutera vilken hjälp som ni känner till som finns att tillgå för er?

Socialstyrelsen 2011-05-22 Ett hem att växa i - grundläggning för barn och familjen

Låt deltagarna diskutera några minuter och be dem sedan återkoppla i helgrupp. Kursledaren fyller på med lokal information om var man kan vända sig. Informationen kan med fördel även vara skriftlig.

Muntlig genomgång

Det är viktigt att inte utesluta att man kan behöva professionell hjälp. Hjälpen kan rikta sig till både barn och familjehem.

Gå muntligt igenom några tecken hos barnet på att barnet kan behöva barnpsykiatrisk hjälp se sidan 65 i Familjehemmets bok.

Det kan vara att barnet

- har ett uppseendeväckande passivt beteende och går till exempel inte upp ur sängen, vägrar gå i skolan, vill inte delta i någon som helst aktivitet, sköter inte sin hygien eller klär på sig, har oroväckande dålig aptit och/eller är väldigt svårt att få kontakt med
- har svårt att skilja på fantasi och verklighet
- skadar sig själv och har självmordstankar
- får kraftiga utbrott som är svåra för omgivningen att hantera
- upplever överdriven rädsla för sådant som omgivningen ser som ofarligt
- lider av tvångstankar eller utför tvångshandlingar som orsakar hinder i barnets vardag
- återupplever skrämmande händelser i vardagen och har återkommande svåra mardrömmar.

Avsluta med att kommentera att samarbetet i det tredelade föräldraskapet är viktigt i barnets läkning. Socialtjänsten har en viktig roll i att se till att barnet och familjehemmet får adekvat hjälp utifrån sina behov.

11. Det finns hopp om förändring

5 min

Berättelse

Läs följande lilla berättelse, som visar vikten av att man gör det man kan. Den behöver inte kommenteras utan kan tala för sig själv. Dikten finns för utskrift i bilagan *Mallar*.

Snäckan

När min pojke var fyra år var vi på Mallorca. En morgon skulle jag springa utefter stranden. Anders ville följa med. Efter 25 meter blev han trött. Han stannade, men jag sprang vidare. När jag vände såg jag honom som en liten prick, som satt och väntade på mig. När jag kom närmare såg jag att han gjorde någonting. När jag kom helt nära, såg jag vad. Han satt nere vid strandkanten och kastade snäckor i havet. Under natten hade havet spolat upp mängder av snäckor. Han räddade dem tillbaka till livet. Jag tyckte det var fint gjort, och sa det också. Men... Det var hundra snäckor på en meter och stranden var en mil. Så jag ville få honom att inse det meningslösa. Jag sa: Det är fint, men vad tror du det spelar för roll att du kastar tillbaka en snäcka eller två. Först tittade han bara på mig. Han hade en snäcka i handen. Sakta sträckte han upp den mot mig och sa: För den här. För den här spelar det roll.

Ur Ett levande liv av Ulf Nilsson

Rekommendera *Det osynliga barnet* av Tove Jansson för egen läsning.

12. Avslutning och läsanvisningar

5 min

Varje deltagare får ge sitt intryck av utbildningstillfället i en runda. Det ska bara vara ett ord eller en mening.

Välkomna därefter till nästa utbildningstillfälle och ange kortfattat vad det kommer att handla om.

Påminn även om att läsa kapitel 5 i Familjehemmets bok och att inte glömma de *Fundera-frågor* som finns i kapitlet.

Femte mötet: Livslånga relationer och ursprungsfamiljens betydelse

Mål

Familjehemsföräldrar ska ha kunskap om:

- barns flyttningar och uppbrott
- om ursprungsfamiljens betydelse
- barnets umgänge med sina föräldrar och andra viktiga personer
- om samarbetet mellan familjehemmet och barnets föräldrar
- ensamkommande barn och ursprungsfamiljens betydelse

Program

Moment	Tidsåtgång	Bild	Material	Ansvarig
Hälsa välkommen och backspegel	10 min	47		
Dagens möte – mål och program	5 min	48		
Inledningsövning	10 min			
Varför ska barnet ha kontakt med sin ursprungsfamilj	30 min	49	Vinjett Filip	
Umgänge	30 min	50	Dilemma Sobla	
Fika	15 min			
Film "Lyckliga familjen"	60 min		Film "Lyckliga familjen", Frågeställningar	
Att hålla kvar kontakten	15 min	51		
Avslutning och läsanvisningar	5 min			

Att förbereda inför mötet

Läs kapitel 5 i Familjehemmets bok

Se till att följande finns:

- Dator och projektor
- Powerpointbilder 47-51
- Anteckningsblock och pennor
- Vinjett Filip
- Dilemma Sobla
- Film ”Lyckliga familjen”
- Utrustning för att visa filmen
- Frågeställningar till filmen ”Lyckliga familjen”
- Fika

Genomförande

1. Hälsa välkommen och backspegel
10 min

Visa bild 48

Backspegel

Om förra mötet: Påminn deltagarna kort om vilket tema som behandlades vid förra mötet. Fråga om någon har funderingar att dela med sig av utifrån förra mötet eller om det finns frågetecken som behöver redas ut. Låt samtalet i gruppen gå ut på att gemensamt komma ihåg de viktigaste erfarenheterna som gjordes och kärnan i det som förmedlades. Se till att följande kommer med:

- barns erfarenheter innan de kommer till familjehemmet
- hur barn kan uppleva flytten till familjehemmet
- hur barn kan reagera efter svåra händelser
- att barnen behöver ett traumamedvetet bemötande och vad det innebär.

2. Dagens möte – mål och program 5 min

Visa bild 49

Mål med femte mötet

Få kunskaper om

- barns flyttningar och uppbrott
- om ursprungsfamiljens betydelse
- barnets umgänge med sina föräldrar och andra viktiga personer
- om samarbetet mellan familjehemmet och barnets föräldrar
- ensamkommande barn och ursprungsfamiljens betydelse

Socialstyrelsen 2017-07-24 Ett hem att växa i – grundläggning för barn och familjen

Berätta om målet med dagens möte.

3. Inledningsövning 10 min

Enskild reflektion och bikupa

Be deltagarna sätta sig tillrätta och blunda. Ge dem uppmaningen att tänka tillbaka på sin barndom och på sin familj, sin släkt, sina vänner.

- Vilka relationer har funnits kvar hela livet?
- Vilka har försvunnit?
- Hur försvann de?
- Är det någon skillnad på väntade förluster och oväntade förluster?

Detta är en individuell reflektion. Ingen uppsamling men den som vill får möjlighet att delge sina tankar. Som alternativ kan deltagarna delge varandra sina tankar i bikupa.

Avsluta övningen med att säga att alla har avbrutna relationer, men vi kan utgå ifrån att de familjehemsplacerade barnen har det i större utsträckning. De lämnar sina föräldrar, kanske syskon, andra släktingar, kamrater, lärare, etc. Förutom att det blir avbrott i dessa relationer lämnar de också ofta hela sin invanda miljö: hemmet, bostadsområdet, skolan etc. Om de sedan flyttar hem igen innebär det ytterligare uppbrott från familjehemmet, skola och kompisar.

4. Varför ska barnet ha kontakt med sin ursprungsfamilj 30 min

Muntlig genomgång, gruppdiskussion

Del 1

Barnets umgänge med sin förälder upplevs inte sällan som en svår del av uppdraget att vara familjehem. Det är familjehemmet som får trösta barnet som av någon anledning blivit besviken för att en förälder inte ringt som bestämt, eller som står på fredag kväll med barnets packade väska och ska motivera det barn som inte vill åka till föräldern. Det kan också vara så att föräldrarna ibland kan ha svårt att samarbeta med familjehemmet. I dessa fall finns en risk för att föräldrarna kritiserar familjehemmet inför barnet, som därmed hamnar i en lojalitetskonflikt. Situationer som dessa gör att det ibland kanske kan framstå som enklare att klippa banden till barnets föräldrar. Men ändå ska barnet ha kontakt med sin ursprungsfamilj. Varför?

Visa bild 50

Reflektion

- Varför ska barnet ha kontakt med sin ursprungsfamilj, det vill säga föräldrar, syskon och andra släktingar?
- Vad tänker ni om ensamkommandes kontakt med sitt ursprung?

Socialstyrelsen 2011-07-24 Ett hem att växa i – grundläggning för pojkar och flickor

Presentera frågeställningarna:

Dela in deltagarna i smågrupper och be dem diskutera ovanstående frågor.

Be därefter varje grupp att berätta vad de kommit fram till i helgrupp.

Se till att följande kommer med

- Lika viktigt för alla barn, även ensamkommande
- Återförening med sin ursprungsfamilj
- Identitetsutvecklingen
- Bearbeta ambivalenta känslor
- Längtan och kärlek till sin ursprungsfamilj

Gruppövning 1

Syftet med övningen är att fundera över vad som utifrån ett barnperspektiv är ett bra umgänge på både kort och lång sikt.

Läs upp följande vinjett och be grupperna diskutera i bikupor de frågeställningar som följer efter vinjetten. Vinjetten finns för utskrift i bilagan Mallar.

Vinjett

Filip

Filip flyttade till sitt familjehem när han var fyra år. Hans mamma hade grava alkoholproblem och kunde inte ta hand om Filip. Filip längtade mycket efter sin mamma och hans mamma längtade mycket efter Filip. Socialtjänsten ville garantera Filips trygghet och säkerhet och ställde därför krav på Filips mamma att hon skulle vara nykter när hon träffade Filip. Men eftersom Filips mamma hade dåligt självförtroende och en grav beroendeproblematik klarade hon inte att hålla sig nykter vid umgängen. Resultatet blev att Filip och hans mamma inte träffades. Däremot försökte hans mamma på många sätt visa för sin son att hon brydde sig om honom. Hon skickade kort, ringde och när Filip fyllde år åkte hon 60 mil tur och retur för att lämna en present på trappen till familjehemmet, eftersom hon inte fick besöka honom. När Filip var 12 år dog hans mamma i sviterna av sitt missbruk. Filip är idag 37 år och längtar fortfarande efter sin mamma.

Frågeställningar

- Vad tänker ni om Filips umgänge med sin mamma?
- Vilken betydelse tror ni kontakten med mamma hade för Filip på kort sikt och på lång sikt?
- På vilket sätt hade familjehemmet kunnat hjälpa Filip i hans kontakt med sin mamma? Utgå från hur ni tänker att förhållandena var för 30 år sedan och hur dagens möjligheter ser ut.

Vad gäller situationer när det kan vara olämpligt för barn att träffa sin ursprungsfamilj är det viktigt att förtydliga att det är socialtjänsten som ska bedöma vad som är bäst för barnet. Som familjehem ska man informera socialtjänsten om man tror att det är olämpligt för barnet att träffa en förälder eller någon annan person i ursprungsfamiljen. Poängtera att barnet ska vara delaktig i utformandet av umgänget.

5. Umgänge

30 min

Muntlig genomgång och gruppövning

Visa bild 51

Umgänge mellan barn och föräldrar

- Grundprincip i lagen att barnet ska ha umgänge med sina föräldrar
- Planering av umgänge
- Frivilliga placeringar
- LVU-placeringar

Socialstyrelsen 2017-05-23 Ett hem att växa i – grundläggning för juv- och familjerna

Berätta utifrån punkterna i bilden

Kommentera socialtjänstens ansvar. I detta ingår att planera för umgänget:

- Hur ska umgänget ske?
- Hur ofta ska umgänget ske?
- Var ska umgänget ske?
- Vilka ska vara med?

Ge exempel på hur umgänget kan utformas i praktiken. Beskriv hur umgängen även kan genomföras via t.ex. chatt, Skype eller telefon. Kom även in på att det kan finnas andra viktiga personer för ett barn än föräldrarna, t.ex. syskon. Hänvisa även till övrigt som står i Familjehemmets bok under aktuellt avsnitt. Ge om möjligt egna exempel.

Upprepa följande som står i boken (sidan 75 i Familjehemmets bok):

”Socialtjänsten har ansvar att möjliggöra och underlätta barnets kontakter med sin ursprungsfamilj. Familjehemsföräldrarna har å sin sida ofta en nyckelroll i att uppmuntra barn och stödja i att upprätthålla kontakten.”

Gruppövning 2

Dilemma

Syftet med övningen är att se på umgänget utifrån olika perspektiv. Det handlar om roller, olikheter i kultur och umgängets betydelse på både kort och lång sikt. Hur kan man tänka om nytta respektive skada med umgänge.

Dela upp deltagarna i tre grupper. Läs upp följande dilemma och tilldela varje grupp en roll, en grupp är barnet, en grupp är föräldrar och en grupp är familjehemsföräldrar.

Utifrån sin roll ska varje grupp ge ett förslag på hur man skulle kunna hjälpa Sobla att ha en fortsatt kontakt med sina föräldrar i hemlandet. Varje grupp utifrån sin tilldelade roll.

Dilemmat finns för utskrift i bilagan *Mallar*.

Dilemma

Sobla

Sobla kom som ensamkommande barn från Somalia när hon var 14 år. Idag är hon 16 år och bor sedan 1 år i familjehem. Sobla fick permanent uppehåll i Sverige för 6 månader sedan.

Hon har hela sin familj kvar i hemlandet. Sobla har kontakt med dem via sociala medier. Hon vill alltid vara ifred när hon pratar med sin familj i hemlandet och är noga med att stänga dörren. Ingen i familjehemmet talar Soblas modersmål.

Sobla längtar mycket efter sin familj och hon är ofta ledsen. Efter att hon haft kontakt med sin familj är Sobla ofta ledsen, frånvarande och mycket orolig. Sobla berättar inte mycket om sin ursprungsfamilj och sin kontakt med dem för familjehemsföräldrarna, men hon har nämnt att hennes föräldrar är angelägna om att hon gör som de säger och att hon är van att göra det. Soblas reaktion gör familjehemsföräldrarna oroliga och de funderar över om kontakten är bra för Sobla. Efter Soblas senaste kontakt med sin familj säger hon att hon vill åka tillbaka till hemlandet och träffa dem.

Frågar att utgå från:

- Hur ska Soblas kontakt med sin ursprungsfamilj utformas?
- Vad krävs för att Sobla ska ha en bra kontakt med sitt ursprung?
- Vilka svårigheter behöver man överbrygga för att umgänget ska fungera?

Grupperna diskuterar i 15 minuter. Därefter presenterar respektive grupp sitt förslag på lösning. Avsluta övningen med att konstatera att det är socialtjänsten som har ansvaret för att utforma umgänget. Nämn avslutningsvis att du som familjehem bör informera och rådgöra med socialtjänsten om du får signaler om att barnet inte har det bra under umgänget med sina föräldrar.

6. Fika 30 min

7. Film Lyckliga familjen 60 min

Film, diskussion i smågrupper

Filmen beställer du via www.biancafilm.se

Lyckliga familjen, 30 min lång

Vi får följa Sonja i hennes vardag i skolan och hur hon får stöd från sin äldre fosterbror. En bror som älskar Fantomen och till slut räddar henne när skolkamraterna är ute efter henne.

Relationen till mamman påverkar Sonjas liv. Sonja har en längtan efter sin mamma samtidigt som hon får närmare relationer i sitt familjehem. Till slut så ställs allting på sin spets ...

Visa filmen och dela sedan upp deltagarna i grupper. Be dem att reflektera över följande frågor under 15 minuter.

Frågeställningarna finns för utskrift i bilagan *Mallar*.

- Vilka personer tänker ni att Sonja vill ha fortsatt kontakt med efter att hon flyttat till familjehemmet?
- Av vem och på vilket sätt behöver Sonja stöd för att ha fortsatt kontakt med viktiga personer?
- På vilket sätt kommer det att påverka Sonja om hon har fortsatt kontakt med sin mamma och hur skulle det påverka henne om den bryts?
- Hur kan familjehemmet hjälpa Sonja i kontakten med sin mamma och pappa?
- Vad tror ni bidrar till att Sonja har kvar kontakt med sitt familjehem?
- Finns det något annat i filmen som känns viktigt att uppmärksamma?

Samla alla i helgrupp och be varje grupp lyfta något från sin diskussion.

8. Att hålla kvar kontakten 15 min

Muntlig genomgång, reflektioner i helgrupp

De flesta familjehem tänker att det är självklart att de ska ha fortsatt kontakt sedan barnet flyttat. Så är emellertid inte alltid fallet. Hur kan det komma sig?

Det finns några punkter angående detta som är värda att ge lite extra uppmärksamhet.

Visa bild 52

Att finnas kvar för barnet

- Satsa på att bygga upp en bra kontakt med barnets föräldrar
- Försök upprätthålla kontakten med barnet efter hemflytt eller utvisning/avvisning
- Bekräfta för barnet hur viktig hon eller han är för er
- Stå ut vid tonåringens frigörelse

 Socialstyrelsen 2011-07-24 Ett hem att växa i – grundläggning för poj- och familjerna

Berätta om varje punkt och bjud in deltagarna till reflektioner.

9. Avslutning och läsanvisningar

5 min

Varje deltagare får ge sitt intryck av utbildningstillfället i en runda. Det ska bara vara ett ord eller en mening.

Välkomna därefter till nästa utbildningstillfälle och berätta kortfattat vad det kommer att handla om.

Påminn även om att läsa kapitel 6 i Familjehemmets bok och att inte glömma de *Fundera-frågor* som finns i kapitlet.

Sjätte mötet: Barns hälsa och skolgång

Mål

Familjehemsföräldrar ska ha kunskap om:

- vad lagen säger om familjehemsplacerade barns hälsa och skolgång
- att familjehemsplacerade barns hälsoproblem behöver uppmärksammas mer
- hur stor inverkan bra skolresultat har på möjligheten till ett bra liv
- om ensamkommande barns hälsa och skolgång
- hur familjehem kan stödja barnets hälsa och skolgång

Program

Moment	Tidsåtgång	Bild	Material	Ansvarig
Hälsa välkommen och backspegel	10 min	52		
Dagens möte – mål och program	5 min	53		
Inledningsövning	10 min			
Om placerade barns hälsa	15 min	54-55		
Risker och utsatthet	20 min	56	Artikel Barn och sociala medier	
Om professionell hjälp behövs	15 min	57		
Fika	30 min			
Inledningsövning	10 min		Post-it lappar	
Vad säger forskning om placerade barns skolgång	15 min	58		
Framgångsrika metoder	10 min	59-60		
Att stödja barn och ungas läsutveckling	15 min	61	Papper och pennor	
Hur kan jag som familjehem stödja barnets skolgång	20 min	62	Vinjett Danny	
Avslutning och läsanvisningar	5 min			

Att förbereda inför mötet

Läs kapitel 6 i Familjehemmets bok

Se till att följande finns:

- Dator och projektor
- Powerpointbilder 52-62
- Blädderblock och/eller whiteboard och pennor
- Anteckningsblock och pennor
- Post-it-lappar
- Utskrifter av vinjetten ”Danny”
- Utskrift av artikel ”Barn och sociala medier”
- Fika

Genomförande

1. Hälsa välkommen och backspegel

10 min

Visa bild 53

Hälsa alla välkomna på lämpligt vis så att de känner sig sedda och uppskattade. Uppmärksamma eventuell frånvaro.

Backspegel

Om förra mötet: Påminn deltagarna kort om vilket tema som behandlades vid förra mötet. Fråga om någon har funderingar att dela med sig av utifrån förra mötet eller om det finns frågetecken som behöver redas ut. Var något speciellt viktigt? Känns något tveksamt? Har någon fråga dykt upp?

Låt samtalet i gruppen gå ut på att gemensamt komma ihåg de viktigaste erfarenheterna som gjordes och kärnan i det som förmedlades. Se till att följande kommer med:

- barns flyttningar och uppbrott
- om ursprungsfamiljens betydelse
- barnets umgänge med sina föräldrar och andra viktiga personer
- om samarbetet mellan familjehemmet och barnets föräldrar
- ensamkommande barn och ursprungsfamiljens betydelse

2. Dagen möte – syfte och program 5 min

Visa bild 54

Mål med sjätte mötet

Få kunskaper om

- Vad lagen säger om familjehemsplacerade barns hälsa och skolgång
- Om familjehemsplacerade barns hälsoproblem och att de behöver uppmärksammas mer
- Hur stor inverkan bra skolresultat har på möjligheten till ett bra liv
- Om ensamkommande barns hälsa och skolgång

Socialstyrelsen 2017-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för barn och familjer

Berätta om målet med dagens möte. Mötet är uppdelat i två teman: Hälsa och skolgång

Tema: Barnets hälsa

3. Inledningsövning hälsa

10 min

Reflektioner i helgrupp eller bikupor

Låt deltagarna fundera över vad uttrycket hälsa betyder för dem. Skriv upp det som framkommer på ett blädderblock eller en tavla. Förtydliga att inget är mer rätt eller fel än något annat.

Avsluta med att läsa upp WHO:s definition av hälsa och citatet från pojken i Familjehemmets bok om vad han menar med hälsa. Se sidan 81 i Familjehemmets bok

4. Om placerade barns hälsa

15 min

Muntlig genomgång, reflektioner i helgrupp

Inled med att berätta att Socialnämnden ansvarar för att familjehemsplacerade barn får god vård. Nämnden ska bland annat verka för att barnet får lämplig utbildning och den hälso- och sjukvård och tandvård det behöver, och ska noga följa vården. Samverkan ska ske med andra berörda samhällsorgan. Allt detta gäller även socialnämndens ansvar för de ensamkommande barnen.

Visa bild 55

Placerade barns hälsa

- 75–80% av barnen lider av kroppslig och psykisk ohälsa
- Många har inte fått del av basprogram i barn- och skolhälsovård
- Brister tandvård
- Socialtjänsten har dålig kännedom om barnens hälsa
- Högre risk för framtida sociala och psykiska problem
- De ensamkommande drabbas ofta av stark oro, depression och PTSD

Socialstyrelsen 2011-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för poj- och familjerna

Berätta om den kunskap som finns om placerade barns hälsa. Se sidan 81-82 i Familjehemmets bok.

Reflektera i helgrupp.

Visa bild 56

Psykisk ohälsa

- Oro och nedstämdhet
- Huvudvärk och magont
- Sömnsvårigheter
- Svårigheter kring matsituationen
- Utagerande beteende och aggressivitet
- Blyghet och ångslan
- Svårigheter att förstå andra och att göra sig förstådd
- Skolproblem

 Socialstyrelsen 2011-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för barn- och familjen

Berätta utifrån Familjehemmets bok sidan 82 om hur psykisk ohälsa kan komma till uttryck och om vad skälen kan vara. Att det t.ex. kan handla om tidigare omsorgsbrister, trauman på grund av våld och övergrepp i familjen, separationer och kriser. Nämn att det kan vara normala reaktioner på en svår situation. Poängtera att det även kan finnas medicinska eller biologiska orsaker till dessa symtom.

Nämn att det kan upplevas svårt att hantera situationen om barn börjar berätta eller gör antydningar om exempelvis våld eller sexuella övergrepp.

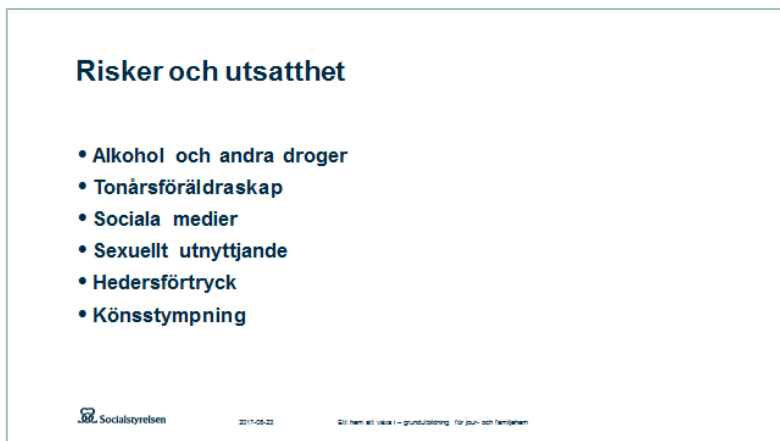
Det händer också att barn och ungdomar på olika sätt agerar ut det de varit med till exempel genom att anklaga familjehemsföräldrar eller försätta dem i svåra situationer. I sådana fall är viktigt att kontakta socialtjänsten för råd och stöd om hur situationen bör hanteras.

Stanna upp och öppna för reflektioner och frågor i helgrupp.

5. Risker och utsatthet

20 min

Visa bild 57

Risker och utsatthet

- Alkohol och andra droger
- Tonårsföräldraskap
- Sociala medier
- Sexuellt utnyttjande
- Hedersförtryck
- Könstymning

 Socialstyrelsen 2011-05-22 Ett hem att växa i – grundläggning för barn- och familjen

Berätta kort utifrån Familjehemmets bok sidan 84-87 om bildens olika riskområden. Reflektera under tiden i helgrupp.

Gå sedan vidare och säg att vi nu kommer gå vidare med några utav dessa områden. Påpeka att det inte är möjligt att fördjupa sig i alla viktiga områden utifrån att det här är en grundutbildning. Beroende på vilket barn man tar emot som familjehem kan man behöva fördjupad kunskap inom olika områden.

Ungdomar och alkohol *Gruppdiskussion*

Skriv ut texten ”7 saker du kanske inte vet om ungdomar och alkohol”. Den finns för utskrift under *Mallar*. Dela ut den till deltagarna.

7 saker du kanske inte vet om ungdomar och alkohol

- Alkoholdebuten sker senare idag än för tidigare generationer. Färre debuterar riktigt tidigt. Alkoholkonsumtion har minskat och idag dricker färre än någonsin.
- Fler tjejer dricker, men killarna dricker mer.
- Tjejer dricker helst sprit och blanddrycker. Killar föredrar starköl och sprit.
- Tre av fyra unga vuxna har ångrat eller skämts för saker som hänt på fyllan. Dessutom har hälften beskrivit saker som hänt på fyllan mer positivt än de egentligen upplevde det.
- Fyra av tio tonåringar har bett ett storasyskon köpa ut.
- För varje år som alkoholdebuten skjuts upp minskar risken för framtida beroende. Unga hjärnor är känsligare för alkohol än vuxna hjärnor, eftersom hjärnan utvecklas upp till 25 års ålder.
- Vanligaste sättet att få tag i alkohol är från någon äldre som man känner. Samtidigt säger nästan sex av tio tonåringar att de skulle avstå alkohol om de inte får tag på den från någon de känner.

Källa: Systembolaget

Bikupor

Be deltagarna diskutera några minuter kring vad man som familjehemsförälder kan göra för att minska ungdomarnas alkoholkonsumtion och konsekvenserna av den samt fördröja debuterna av att dricka alkohol.

Gå igenom i helgrupp vad de kommit fram till. Be deltagarna slå upp sidan 88 i Familjehemmets bok och gå igenom punkterna om ”Vad kan man som familjehemsförälder göra?”

- Inse din betydelse
- Sätt tydliga gränser
- Visa omsorg
- Stå på dig
- Prata ihop dig med andra

Sociala medier som riskmiljö

Gruppdiskussion

Dela upp deltagarna i grupper om 3-5 personer. Skriv ut och dela ut artikeln ”Barn och sociala medier: Jag skickar över trehundra snaps om dagen”. Artikeln finns för utskrift under bilagan kallad *Mallar*.

Be deltagarna diskutera innehållet i artikeln med fokus på följande frågor:

- Hur ser du på barn och ungdomars användande av sociala medier?
- Vilka faror och vilka möjligheter ser du med att barn och ungdomar använder sociala medier?
- På vilket sätt kan du skydda ditt barn eller minimera riskerna med att använda sociala medier?
- Vad kan du göra när barnet råkat illa ut i sociala medier?

Samla ihop deltagarnas synpunkter och tankar i helgrupp. Se till att punkterna från Familjehemmets bok sidan 87 kommer med.

6. Om professionell hjälp behövs

10 min

Muntlig genomgång

Berätta om att synen på ohälsa är påverkad av kultur och religion. Det kan vara skamligt att be om hjälp med psykisk ohälsa. Se sidan 84 Familjehemmets bok.

Prata om hur och när man ska söka professionell hjälp. Se sidan 87-88 i Familjehemmets bok. Uppmuntra till kontakt med socialsekreterare, deltagande i handledning och andra möjligheter till stöd.

Nämna även att missbruk hos föräldrar är en riskfaktor för egna missbruksproblem hos barnet i framtiden, varför man i dessa fall bör vara särskilt uppmärksam under tonårstiden.

Nämn att sammanbrott i vården är vanligast just under barnets tonårstid och att både barnet själv och familjehemmet kan behöva extra stöd under denna period.

Informera om vilken typ av hjälp och stöd (dels för barnet, dels för familjehemsföräldrarna) som finns i just er kommun.

Avsluta med att poängtera vad man som familjehemsförälder kan göra för barnens hälsa, se Familjehemmets bok sidan 88.

Visa bild 58

Tipsa deltagarna var de kan söka fördjupad information och var de kan söka hjälp utifrån vilka utmaningar de som familjehem står inför.

UMO

UMO är en webbplats för alla som är mellan 13 och 25 år. På UMO kan man hitta svar på frågor om sex, hälsa och relationer. Man kan också hitta kontaktuppgifter till alla Sveriges ungdomsmottagningar. Sveriges alla landsting och regioner är med och betalar för UMO.

YOUMO

Youmo.se är en sajt för dig som är 13 till 20 år. Här finns information om kroppen, sex och hälsa. Man kan också läsa om jämställdhet, dina rättigheter och hur man kan få hjälp att må bra. På Youmo kan man se bilder och filmer och läsa på arabiska, dari, somaliska, svenska eller tigrinska. Man kan också hitta kontaktuppgifter till alla Sveriges ungdomsmottagningar.

Dinarättigheter.se

Webbplats som stöds av Rädda Barnen, Länsstyrelsen Östergötland och Arvsfonden. Här får man lära dig hur hedersrelaterade normer påverkar flickor och pojkars liv, hjälp att tolka signalerna och förslag på handlingsplaner och lektionsupplägg. Den riktar sig både till unga och vuxna. Dessutom finns en del för skolpersonal.

Hedersförtryck.se

Hedersförtryck.se drivs av Länsstyrelsen Östergötland. Länsstyrelsen Östergötland arbetar på uppdrag av regeringen mot hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer som t.ex. barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstymning av flickor och kvinnor.

Socialstyrelsens webbutbildning "Sex mot ersättning"
(www.socialstyrelsen.se)

Webbutbildningen har två inriktningar: en för personer som arbetar med barn och unga och en för dem som arbetar med vuxna. Båda inriktningarna av webbutbildningen innehåller filmer, faktatexter, berättelser och praktiska övningar som deltagaren kan använda som självstudiematerial. De innehåller också ett diskussionsunderlag som ska fungera som ett stöd för dialog och vidare diskussion på arbetsplatsen.

7. Fika 30 min

Tema: Barnets skolgång

8. Inledningsövning utbildning
10 min

Reflektioner enskilt, i bikupor och i helgrupp

Börja med att säga att vi nu byter tema och att resten av mötet kommer att handla om skolgång

Temat skolgång inleds med en reflektionsövning som syftar till att deltagarna får fundera över sin egen skolgång och inställningen till den. Utifrån forskning vet vi att föräldrarnas inställning till skolan i hög grad påverkar barnens skolresultat.

Övningen inleds med att kursledarna konstaterar att de flesta har blandade upplevelser av skoltiden, men att vissa har mer och andra mindre positiva erfarenheter. Synen på utbildningens betydelse kan också variera.

Dela ut en post-it-lapp eller liknande och be deltagarna att därefter enskilt reflektera över sin egen skolgång och skriv ner en positiv och en negativ erfarenhet på lappen. Be dem också fundera över hur de ser på utbildningens betydelse i dag.

Be därefter deltagarna i bikupor prata med varandra om sina erfarenheter och hur dessa skulle kunna påverka deras möjligheter att stödja barnens skolgång.

Avsluta med en runda i storgrupp där deltagarna får säga något kort om vad man pratat om.

Avsluta övningen med att påminna om att forskning visar att vuxnas attityder påverkar barns skolgång i stor utsträckning, att den vuxne inte behöver kunna och förstå allt barnet sysslar med i skolan för att kunna vara till stöd. Det viktigaste är att visa intresse. Nämn även att barn som bott i familjehem själva berättat om hur viktigt det kan vara med stöd (se sidan 91 i Familjehemmets bok). Förmedla på ett positivt sätt att familjehemsföräldrarna har en viktig roll att fylla i detta.

9. Vad säger forskningen om placerade barns skolgång

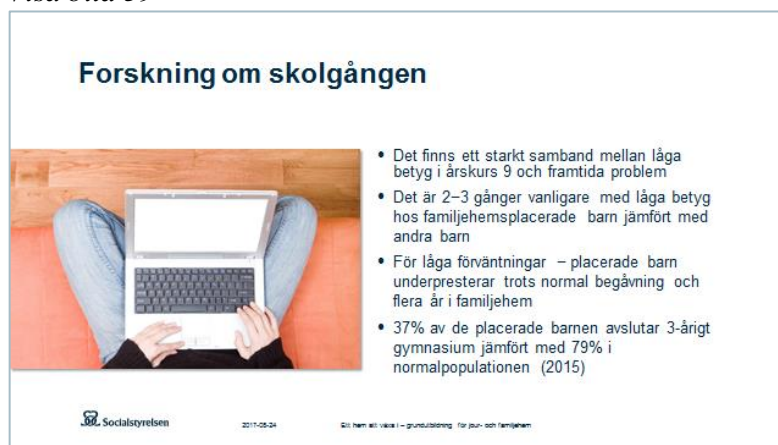
15 min

Muntlig genomgång, reflektioner

Påminn om innebörden av risk och skyddsfaktorer och att forskning visat att hyggliga skolresultat är den enskilt viktigaste skyddsfaktorn i ett barns liv. Var tydlig med att forskning om risk- och skyddsfaktorer bygger på resultat på gruppnivå. För det enskilda barnet kan det variera.

Del 1

Visa bild 59

Forskning om skolgången

- Det finns ett starkt samband mellan låga betyg i årskurs 9 och framtida problem
- Det är 2–3 gånger vanligare med låga betyg hos familjehemsplacerade barn jämfört med andra barn
- För låga förväntningar – placerade barn underpresterar trots normal begåvning och flera år i familjehem
- 37% av de placerade barnen avslutar 3-årigt gymnasium jämfört med 79% i normalpopulationen (2015)

Socialstyrelsen 2017-05-24 Ett hem att växa i – grundskolorna för pojkar och flickor

Berätta om de forskningsresultat som finns om placerade barns skolgång. Se sidan 89-90 i Familjehemmets bok.

Be därefter deltagarna reflektera i helgrupp kring de redovisade resultaten. Vad kan orsaken vara?

Se till att följande kommer med:

- *De flesta barn har haft en tuff tid före placeringen*, till exempel med en skolgång som inte fungerat och som resulterat i kunskapsluckor. Om det vittnar bland annat ungdomar från Socialstyrelsens ungdomsråd.
- *Flera av barnen har upplevt återkommande byten av skolor och familjehem* under uppväxten och brister i överföringen av information mellan olika skolor.
- *Okklarheter mellan skolan och socialtjänsten om vem som är ansvarig i olika delar* kan också påverka skolsituationen negativt.
- *Man har kanske av missriktad välvilja* – för att man inte vill belasta barnet - inte ställt relevanta krav på barnen.
- *Ibland har förväntningarna på barnen varit låga* och både lärare, familjehemsföräldrar och socialarbetare har underskattat barnens begåvning.

Om SAMS-modellen

SAMS-modellen är framtagen av Socialstyrelsen för att underlätta samverkan mellan socialtjänst och skola för att barn och unga som behöver byta skola vid en placering får en obruten skolgång. Modellens syfte är också att bidra till en bättre skolförankring. Den utgår från kommunens ansvar och gällande regelverk. SAMS innehåller rutiner som bygger på en tydlig ansvarsfördelning mellan skola och socialtjänst. Den beskriver vad som ska göras, vem som ska göra det och varför.

SAMS-modellen har tagits fram gemensamt av Skolverket, Socialstyrelsen och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM).

SAMS-modellen innehåller 4 olika faser:

Inför placering Denna fas påbörjas innan barnet eller den unge har blivit placerad. Obruten skolgång förutsätter att socialtjänsten tidigt inför placering informerar skolan om att skolöverlämning ska göras och att skolan tidigt ges möjlighet att förbereda skolplacering och pedagogisk överlämning.

Under placering Den andra fasen beskriver vad som ska göras när barnet eller den unge är placerad.

Inför avslut Den tredje fasen beskriver vad som ska göras inför avslut av placeringen. Kontinuitet i skolgången och noggrann planering är lika viktigt i denna fas som när placeringen påbörjas. Om det blir aktuellt med en omplacering återgår man till det första steget, Inför placering, eftersom det då är samma aktiviteter som ska utföras.

Uppföljning Den sista fasen beskriver vad som kan göras för att följa upp kontinuiteten i skolgången för eleven.

Del 2

Ensamkommande barns skolgång.

Inled avsnittet med att berätta att alla barn som söker asyl i Sverige har rätt att gå i skolan.

Berätta utifrån Familjehemmets bok sidan 90-91 om vad forskning säger om skolans betydelse för ensamkommande. Förutom kunskapsinhämtning bidrar skolan till:

- struktur och normalitet
- hitta nya vänner
- lära sig svenska
- möjlighet till interkulturellt utbyte

10. Framgångsrika metoder

5 min

Muntlig genomgång, gruppdiskussion

Visa bild 60

Detta är ett slående exempel på en metod som inte är särskilt framgångsrik. Eftersom det är en skämtteckning kan den få tala för sig själv.

Fortsätt med att berätta att Socialstyrelsen gjort en kartläggning av vad forskningen säger om framgångsrika metoder för att påverka placerade barns skolgång i positiv riktning.

Visa bild 61

Framgångsfaktorer

- Samverkan mellan alla inblandade
- Samordning av resurser
- Pedagogisk kartläggning av barnet
- Individuella planer med mål
- Handledning

Socialstyrelsen 2011-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för barn och familjer

Se sidan 92 i Familjehemmets bok och berätta om följande framgångsfaktorer.

Som exempel på metoder för att förbättra skolresultat berätta om SkolFam, Paired reading och arbetsminnesträning utifrån texten i Familjehemmets bok sidan 92.

Lägg till följande om läsningens betydelse: Ett barns läsförmåga och läs-förståelse påverkar de flesta ämnen i skolan. Läsning innebär alltid bearbetning av kunskap. Detta innebär att barnet förutom ny kunskap får erfarenhet av att reflektera och strukturera kunskap på köpet.

Avsluta med att berätta att gruppen nu ska få diskutera vidare i smågrupper om hur de som familjehem ska kunna stödja barnets läsutveckling.

11. Att stödja barns och ungas läsutveckling

15 min

Gruppdiskussion

Dela in deltagarna i smågrupper och dela ut papper och pennor. Be var och en dela med sig av sina erfarenheter kring läsning med barn, gärna utifrån olika barns olika åldrar. Påminn om att även äldre barn kan behöva stöd. Be varje grupp kort punkta ner goda exempel inför genomgången i helgrupp.

Visa bild 62 med följande frågor och låt den ligga kvar under övningen:

Reflektion

- Vilka positiva erfarenheter har du av att läsa tillsammans med barn?
- Hur kan man öka barns och ungas läsintresse? Exempel utifrån olika åldrar.

Socialstyrelsen 2011-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för pojkar och flickor

Låt grupperna arbeta ca fem minuter och därefter kort berätta vad som kommit fram. Se till att följande kommer med (se sidan 93 i Familjehemmets bok):

- Lyft fram att läsning tillsammans med barn också kan ge positiva bieffekter i form av trevlig samvaro och närhet.
- Barns lärande behöver uppmärksammas inom flera områden. Barnets språk, matematikkunskaper och rumsuppfattning kan exempelvis stödjas genom att stimulera barns nyfikenhet i vardagen i samband med lek, bakning, sällskapsspel m.m.

Om det finns tid kan ni låta deltagarna kort reflektera kring sitt eget lärande, antingen som barn eller som vuxna. Hur gör/gjorde jag för att lättast komma ihåg eller lära mig det jag behöver/behövde? Avsluta med att berätta att det kan vara individuellt. Somliga tar till sig kunskap bäst genom syn, andra genom hörsel eller handling. Kombinationen av olika inlärningssätt anses vara mest effektivt.

12. Hur kan jag som familjehem stödja barnets skolgång 20 min

Vinjett, gruppdiskussion eller bikupor

Dela upp deltagarna i grupper alternativt låt dem diskutera i bikupor. Vinjetten om Danny finns för utskrift i bilagan kallad *Mallar*.

Läs upp följande vinjett:

Danny

Danny är 14 år och går vårterminen i åk 7. Han bor hos familjen Andersson sedan sex månader tillbaka och går sedan dess i en ny skola. I samband med att Danny flyttade in fick familjehemsföräldrarna, som heter Mona och Pekka, veta att Danny bytt skola många gånger och kommit lite efter. I genomförandeplanen står det att Mona och Pekka ska stödja Danny i skolarbetet och hålla kontakt med skolan. De har pratat med Danny då och då och frågat hur han trivs och hur det går. Han har svarat att "Det är väl ok". De har erbjudit sig att hjälpa honom med läxorna, men han har svarat att han klarar sig själv. I måndags var det utvecklingssamtal med Danny och hans klassföreståndare. Det visar sig då att Danny riskerar att inte uppnå kraven i flera teoretiska ämnen, men att han är duktig i idrott och i hemkunskap. Läraren tar också upp att Danny är lite tillbakadragen och frågar om han har fått någon kompis i den nya skolan. Danny svarar lite undvikande. Danny är ganska tystlåten under samtalet och det är svårt att veta vad han tänker. Det bestäms att Mona, Pekka och Danny ska prata mer hemma och tid bokas för ett nytt möte om två veckor. När de kommer hem har de efter lite om och men ett bra samtal med Danny. Han berättar att det är jobbigt att hänga med på lektionerna. De har kommit mycket längre i vissa ämnen än vad de hade gjort i Dannys gamla skola. Danny säger också att han inte fått någon nära vän i den nya skolan. Han längtar efter sin bästa vän i den gamla skolan.

Visa bild 63

Reflektion

Fundera på!

- Hur skulle ni som familjehemsföräldrar, konkret, kunna hjälpa Danny på hemmaplan?
- Behöver ni eller Danny hjälp från annat håll också? Vad behöver ni och från vem?

Socialstyrelsen 2017-05-24 Ett hem att växa i - grundläggning för barn och familjer

Låt grupperna/bikuporna diskutera utifrån frågorna i bilden. Be dem punktera idéer kring hur de skulle kunna stödja Danny. Om det behövs kan ni hänvisa till punkterna i Familjehemmets bok sidan 93. Låt grupperna arbeta ungefär fem min och därefter kort berätta vad de kommit fram till.

Innan ni lämnar skoltemat kan det vara bra att återigen påminna om att familjehemsföräldrar inte ska vara ensamma i arbetet med att stödja barnets skolgång utan att det i högsta grad är ett teamarbete. Nämn även att barnets föräldrar inte bör tappas bort i sammanhanget.

13. Avslutning och läsanvisningar 10 min

Varje deltagare får ge sitt intryck av utbildningstillfället i en runda. Det ska bara vara ett ord eller en mening.

Välkomna därefter till nästa utbildningstillfälle och ange kortfattat vad det kommer att handla om.

Påminn även om att läsa kapitel 7 i Familjehemmets bok och att inte glömma de *Fundera-frågor* som finns i kapitlet.

Sjunde mötet: Samspel och gränssättning

Mål

Familjehemsföräldrar ska ha kunskap om:

- hur du som familjehemsförälder kan främja ett bra samarbete med barnet
- strategier för att lösa och undvika konfliktsituationer
- hur du kan hjälpa barnet att bryta negativa beteenden

Program

Moment	Tidsåtgång	Bild	Material	Ansvarig
Hälsa välkommen och backspegel	10 min	63		
Dagens möte – mål och program	5 min	64		
Inledningsövning	10 min	65		
Om beteendeproblem som riskfaktor	10 min	66		
Fem gånger mer kärlek – att rikta uppmärksamheten positivt	10 min			
Uppmuntran bidrar till positiv samvaro	10 min	67	Blädderblock alternativt whiteboard	
Bankboken	15 min		Blädderblockspapper alternativt post-it lappar	
Fika	30 min			
Aktivt lyssnande och effektiv kommunikation	40 min	68-71	Vinjett Maria och Daniel	
Att välja sina strider	20 min	72	Blädderblockspapper	
Belöningsystem och konsekvenser	15 min	73-74		
Avslutning och läsanvisningar	5 min			

Att förbereda inför mötet

Läs kapitel 7 i Familjehemmets bok.

Se till att följande finns:

- Dator och projektor
- Powerpointbilder 63-71
- Bladderblock och/eller whiteboard och pennor
- Anteckningsblock och pennor
- Post-it-lappar
- Fika

Genomförande

1. Hälsa välkommen och backspegel
10 min

Visa bild 64

Hälsa alla välkomna på lämpligt vis så att de känner sig sedda och uppskattade. Uppmärksamma eventuell frånvaro.

Backspegel

Om förra mötet: Påminn deltagarna kort om vilket tema som behandlades vid förra mötet. Fråga om någon har funderingar att dela med sig av utifrån förra mötet eller om det finns frågetecken som behöver redas ut. Var något speciellt viktigt? Känns något tveksamt? Har någon fråga dykt upp?

Låt samtalet i gruppen gå ut på att gemensamt komma ihåg de viktigaste erfarenheterna som gjordes och kärnan i det som förmedlades. Se till att följande kommer med:

- Vad lagen säger om familjehemsplacerade barns hälsa och skolgång
- Att familjehemsplacerade barns hälsoproblem behöver uppmärksammas mer
- Hur stor inverkan bra skolresultat har på möjligheten till ett bra liv
- Om ensamkommande barns hälsa och skolgång

2. Dagens möte – mål och program 5 min

Visa bild 65

Mål med sjundemötet

Få kunskaper om

- hur du som familjehemsförälder kan främja ett bra samarbete med barnet
- strategier för att lösa konfliktsituationer
- hur du kan hjälpa barnet att bryta negativa beteenden

Socialstyrelsen 2011-05-24 Ett hem att växa i – grundutbildning för juv- och familjehem

Berätta om målet med dagens möte.

Föräldrar har en rad olika uppgifter såsom att vägleda, uppfostra, utbilda, vårda och sätta gränser. Så även familjehemsföräldrar, men det finns skillnader. Under dagens möte ska vi fokusera på hur man kan tänka och handla för att bryta onda cirklar av konflikter man kan hamna i med sitt barn. Det handlar också om att hjälpa sitt barn att bryta negativa beteenden som kan ställa till svårigheter både hemma och i skolan och begränsa barnets möjligheter i livet. Grunden är att skapa en positiv samvaro.

Berätta också kort om hur dagens möte är upplagt utifrån programmet (se början av detta avsnitt).

3. Inledningsövning

10 min

Enskild reflektion, bikupor

Syftet med övningen är att fundera över sin roll som familjehemsförälder i vardagen. Finns det några särskilda utmaningar när man är familjehemsförälder?

I Familjehemmets bok presenteras tankar kring skillnader mellan att vara förälder och familjehemsförälder. Sammanfatta kort innebörden av detta. Se Familjehemmets bok sidan 99.

Be sedan alla deltagare slå upp boken och titta på avsnittet om familjehemsföräldrarnas fyra roller på sidan 99 i Familjehemmets bok. Be var och en fundera på egen hand över dessa rollbeskrivningar.

- Lärare
- Detektiv
- Skyddsängel
- Domare

Visa bild 66

Låt bilden ligga kvar under övningen.

Reflektion

- Känns rollerna realistiska eller är det något som inte stämmer med verkligheten? Är något oklart?
- Vad känns som den största utmaningen för dig?

Socialstyrelsen 2017-05-24 Ett hem att växa i – grundutbildning för barn- och familjer

Låt deltagarna fundera i ca fem min och därefter diskutera i bikupor. Avsluta övningen med att den som vill delar med sig till gruppen.

4. Om beteendeproblem som riskfaktor

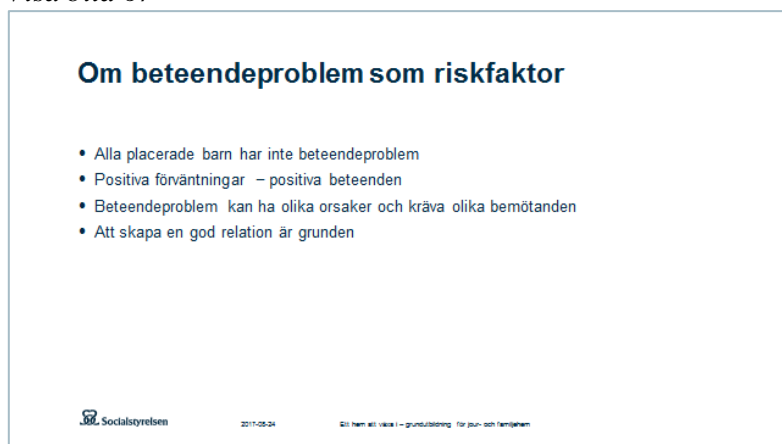
5 min

Muntlig genomgång

Sammanfatta kort det som forskningen visat om beteendeproblem som en riskfaktor för framtida svårigheter och även kopplingen mellan oönskade avbrott i placeringar och beteendeproblem.

Om familjehemmet har verktyg för att bryta onda cirklar av problem i vardagen bidrar det till en bättre samvaro med barnet och i familjen här och nu. Det är också ett sätt att förebygga att allvarigare problem utvecklas och ställer till skada för barnet i framtiden. Se sidan 100-101 i Familjehemmets bok.

Visa bild 67

Gå ge igenom ovanstående bild utifrån texten i boken. Beteendeproblem kan ha olika orsaker: nämn att det kan handla om barn med funktionsnedsättningar, barn som befinner sig i kris eller är traumatiserade p.g.a. våld eller annat.

Berätta att sättet att tänka och förhålla sig till andra människor har sin grund i social inlärningsteori och att det idag finns en rad utbildningar och stödprogram för ”vanliga” föräldrar som bygger på samma tankesätt. Nämn t.ex. Kommet (i bl.a. Stockholm) eller liknande som kan finnas i er egen kommun.

Berätta också om KEEP (Keeping Foster Parents Trained and Supported) och att detta utbildningstillfälle är inspirerat av denna utbildning.

Målgruppen är barn i åldern 4 – 12 år som är placerade i familjehem. KEEP är en förebyggande insats utvecklat utifrån MTFC: en familjehemsintervention för tonåringar med ihållande kriminalitet och svåra psykosociala problem. KEEP ska lära ut ökad positiv förstärkning, konsekvent användande av ”mjuk”-disciplin vid negativ förstärkning (exempelvis kortare avbrott eller minskad tid med datorn).

Strategier kring förstärkning i föräldraskapet leder förhoppningsvis till minskad stress hos familjehemsföräldrarna som verkar främjande på barnets utveckling.

5. Fem gånger mer kärlek – att rikta uppmärksamheten positiv 10 min

Muntlig genomgång

Sammanfatta det som står i Familjehemmets bok sidan 102 om

- hur negativa beteenden kan förstärkas av att de får för mycket upp-märksamhet
- hur man kan påverka barns beteende genom riktad uppmärksamhet
- innebörden av Martin Forsters tes ”Fem gånger mer kärlek”.

Kolla av med gruppen om det finns frågor och hjälp till att reda ut eventuella oklarheter. Runda av med att konstatera att uppmuntran i olika former är ett sätt att rikta uppmärksamheten positivt. Gå därefter över till nästa moment.

6. Uppmuntran bidrar till positiv samvaro 10 min

Reflektioner enskilt och i helgrupp

Uppmuntran, uppskattning och positiv bekräftelse människor emellan är viktigt för att skapa en positiv social samvaro och lägga en god grund för relationen.

Rita följande skala på blädderblock eller tavla.

0 % 20 % 40 % 60 % 80 % 100 %

Be deltagarna reflektera på egen hand och uppskatta, på en skala mellan 0 och 100 procent, hur stor del av deras samvaro, med en för dem viktig person (t.ex. partner eller barn), som handlar om uppmuntran? Konstatera vilken potential som finns i relationen.

Visa bild 68

Reflektion

- Vilken typ av uppmuntran använder du?
- Vad skulle du behöva göra om du ville öka graden av uppmuntran?

Socialstyrelsen 2011-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för pojkar och familjer

Be deltagarna fundera och reflektera över frågorna.

Ge exempel på olika former av uppmuntran: komplimanger, beröm, beröring i form av kramar, en klapp på axeln, enstaka mindre belöning eller present m.m.

Låt var och en fundera ungefär fem minuter och gå sedan igenom frågorna i storgrupp där den som vill berättar vad den kommit fram till.

7. Bankboken

15 min

Gruppdiskussion

Berätta att deltagarna ska göra en gruppövning. Gör gruppindelning på lämpligt sätt. Inled därefter med att berätta följande:

Inom familjebehandling jämför man ofta föräldraskap med en bankbok där man måste göra insättningar för att kunna göra uttag. Insättningar motsvarar för barnet positiva situationer och händelser till exempel beröm, fysisk beröring, ett leende, en belöning och annan positiv uppmärksamhet. Observera att det inte måste vara saker som kostar pengar.

Man pratar då ofta om att det behövs fem insättningar för att kunna göra ett uttag. Uttaget består oftast av gränssättning när man måste säga nej till barnet och kanske göra det besviket.

Be deltagarna fundera över vad som skulle kunna vara ”en insättning på den unges bankbok”. Observera att det bör vara vardagliga saker som inte kostar för mycket, gärna sådant som innefattar samvaro. Be dem notera fem för barnet positiva saker eller situationer på blädderblock. Tänk gärna utifrån barn i olika åldrar.

Låt grupperna arbeta i ungefär tio minuter och sedan sätta upp sina blädderblockspapper på väggarna. De som vill kommenterar sina förslag. Ni bör avslutningsvis särskilt lyfta betydelsen av att ge barnen tid i form av positiv samvaro. Deltagarna kan uppmuntras att titta på varandras förslag under fikapausen som följer.

8. Fika 30 min

9. Aktivt lyssnande och effektiv kommunikation 40 min

Vinjett, gruppdiskussion, rollspel

Berätta att deltagarna utifrån en kort vinjett ska få arbeta i grupp med en övning kring temat aktivt lyssnande och effektiv kommunikation som består av tre delar. Berätta att de först kommer att få höra berättelserna och sedan få instruktioner till de olika delarna, en i taget. Vinjetten finns för utskrift i bilagan kallad *Mallar*

Gör gruppindelningen på lämpligt sätt.

Läs upp följande vinjett:

Daniel och Maria

Maria som är familjehemsmamma kommer hem från arbetet nästan en timme senare än planerat på grund av förseningar i kollektivtrafiken. Väl innanför dörren snubblar hon över alla skor som ligger i en enda röra på hallgolvet. I köket ligger Daniels skolväska mitt på golvet. Halvblöta idrottskläder tittar fram. Daniel är 15 år och har varit familjehemsplacerad hos Maria och hennes familj sedan några år tillbaka. De har många gånger gått igenom vad han ska göra med skor och väska och Maria suckar. Ljuden som kommer ifrån hans rum tyder på att han är hemma och spelar dataspel. Maria tittar in och säger hej. Hon noterar för sig själv att sängen är bäddad. Daniel svarar knappt och tar inte ögonen från skärmen, helt upptagen av sitt spelande. Hon säger att hon ska skynda sig att laga mat så att han hinner till fotbollsträningen. Daniel svarar att han inte tänker gå på den där j-a träningen för ledaren är ojuste. Maria som efter mycket om och med lyckats få Daniel att gå med i fotbollslaget suckar igen, denna gång invärtes. Dessutom har läraren ringt och sagt att Daniel varit borta från skolan i måndags när hon trodde att han var där.

Del 1

Visa bild 69

Reflektion

Fundera på!

- Vad tror du Maria känner och hur kan hon hantera sina känslor?
- Vad är viktigt att tänka på för att nå fram?
- När och hur kan det vara klokast att tala med Daniel?

Socialstyrelsen 2017-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för barn och familjen

Be gruppdeltagarna diskutera i ungefär fem minuter.

Låt grupperna berätta hur de tänkt – en grupp per fråga. Övriga grupper kan fylla på.

Del 2

Aktivt lyssnande

Visa bild 70

Aktivt lyssnande

- Visa med din kropp att du lyssnar
- Lyssna färdigt, avbryt inte
- Använd "öppna frågor"
- Hjälp till att sätta ord på känslor, men var lyhörd

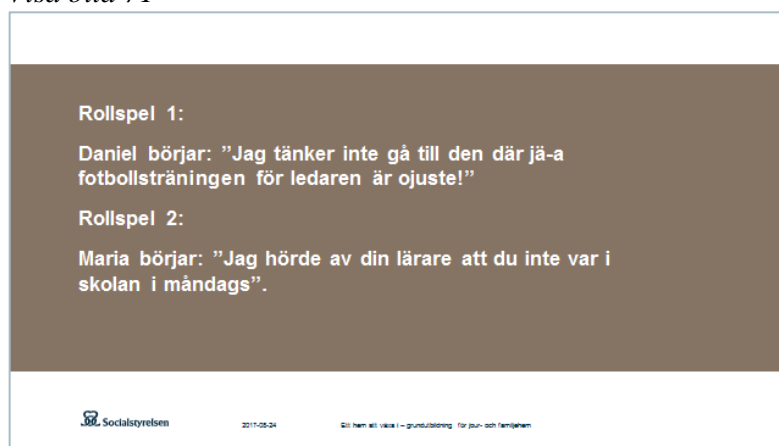
Socialstyrelsen 2017-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för barn och familjen

Gå igenom de tips som ges i Familjehemmets bok sidan 103 om hur man främjar aktivt lyssnande.

För tillbaka gruppen till vinjetten och hjälp dem att tänka sig in i att Maria nu kommit till läget då hon ska tala med Daniel om fotbollsträningen och den ojuste ledaren eller om att han varit borta från skolan. Berätta att gruppledammarna ska dela upp sig två och två och genomföra ett kort rollspel där den ene är Daniel och den andre Maria. Paret bestämmer själva vilken av ovanstående situationer de väljer. Rollspelet går ut på att träna aktivt lyssnande enligt tipsen i Familjehemmet bok sid 103. Låt rollspelet pågå 5–10 minuter och instruera deltagarna att byta roller efter halva tiden.

Om ni genomför övningen i olika grupprum kan det vara bra att skriva ut powerpointbilden på tipsen samt de olika rollspelen och lämna ett exemplar till varje grupp. Bilden finns för utskrift i bilagan kallad *Mallar*.

Visa bild 71

Rollspel 1:
Daniel börjar: "Jag tänker inte gå till den där jä-a fotbollsträningen för ledaren är ojuste!"

Rollspel 2:
Maria börjar: "Jag hörde av din lärare att du inte var i skolan i måndags".

Socialstyrelsen 2011-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för barn- och familjen

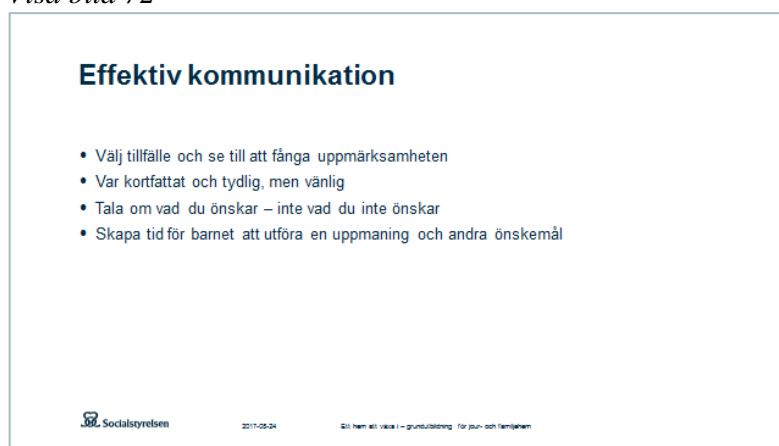
Avsluta övningen med att be paren växla några ord med varandra om hur det kändes. Låt dem som vill förmedla sina erfarenheter i helgrupp.

Berätta att nästa del i övningen ska handla om effektiv kommunikation och hur man som familjehemsförälder kan förmedla budskap och önskemål på ett effektivt sätt.

Del 3

Effektiv kommunikation

Visa bild 72

Effektiv kommunikation

- Välj tillfälle och se till att fånga uppmärksamheten
- Var kortfattat och tydlig, men vänlig
- Tala om vad du önskar – inte vad du inte önskar
- Skapa tid för barnet att utföra en uppmaning och andra önskemål

Socialstyrelsen 2011-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för barn- och familjen

Gå igenom tipsen för effektiv kommunikation utifrån texten i Familjehemets bok sidan 103.

För tillbaka gruppen till vinjetten och berätta att de nu ska träna parvis på att kommunicera med Daniel om något de utifrån vinjetten vill att han ska göra.

Paren väljer själva vad de vill ta upp med Daniel. Låt rollspelet pågå 5–10 minuter och låt deltagarna byta roller efter halva tiden. Avsluta övningen med att be paren växla några ord med varandra om hur det kändes. Låt dem som vill förmedla sina erfarenheter i helgrupp.

10. Att välja sina strider 20 min

Muntlig genomgång, gruppdiskussion, reflektioner i helgrupp

När det blir konflikter hemma tappar man som förälder ibland greppet om vad som är viktigt och kan få en känsla av att man inte har kontroll över situationen. Saker bara händer och konflikter blir lätt större än man hade tänkt sig. Det kan vara otydligt vem som bestämmer vad i familjen. När det gäller små barn så bestämmer föräldrarna i stort sett allt, men i takt med ökande ålder får barnet mer självbestämmande.

Visa bild 73

Förklara bilden på följande sätt: Om man tänker på regler i hemmet och olika situationer som kan uppstå så kan man tänka sig att ”bestämmanderätten” hamnar i tre olika korgar.

- Korgen ”ej förhandlingsbart” är sådant som den vuxne absolut bestämmer, det kan vara sådant som innebär risker för barnet eller som är nödvändigt för dess utveckling.
- Korgen ”förhandlingsbart” är sådant som kan diskuteras med barnet och där barnet kan få inflytande beroende på ålder och mognad och där besluten kan bli gemensamma.
- Korgen ”Låt passera/barnet bestämmer själv” är sådant som den unge själv får bestämma utifrån ålder och mognad.

Korgarna kan alltså bli olika stora beroende på barnets ålder och mognad. Ge exempel utifrån egen erfarenhet vad som kan vara förhandlingsbart i olika åldrar tills du ser att deltagarna förstår tanke sättet. Berätta sedan att ni ska göra en övning kring detta.

Övning:

Dela upp deltagarna i tre grupper och bestäm åldersgrupp för varje grupp t ex åldrarna:

Grupp 1: åldrarna 0 – 6 år

Grupp 2: åldrarna 7 – 12 år

Grupp 3: åldrarna 13 – 18 år

Ge tre blädderblockspapper till varje grupp med rubrikerna ”ej förhandlingsbart”, ”förhandlingsbart” och ”passera, barnet bestämmer själv”.

Låt grupperna ”Brainstorma” i 10-15 minuter om olika frågor/regler de behöver fatta beslut om eller ställs inför att fatta beslut om kring barnet.

Sortera in dessa olika frågor under respektive rubrik på blädderblockspappret där de tycker att de passar utifrån deras åldersgrupp.

Be de olika grupperna redovisa sina resultat i helgrupp, häng gärna upp blädderblockspapperna på väggen så att varje ålder kommer för sig.

Eventuellt kan kursledaren rita en korg runt frågorna på varje blädderblockspapper så att storleken på korgarna illustrerar hur ”bestämmande-rätten” kan skilja sig åt för olika åldersgrupper eller så sätter kursledaren ord på detta utan att rita korgar.

Låt gruppen diskutera resultaten. Ställ dessa frågor:

- Var det svårt att bestämma sig?
- Tyckte deltagarna väldigt olika?
- Kan man använda detta sätt att tänka hemma i verkligheten med sina barn för att tydliggöra vem som bestämmer vad?

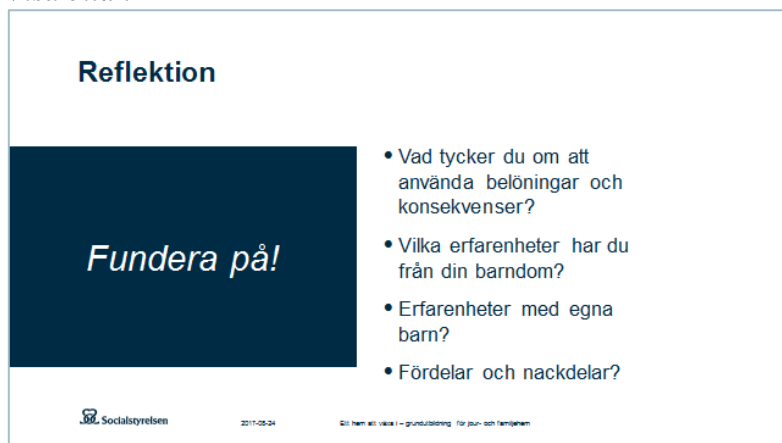
11. Belöningssystem och konsekvenser

15 min

Muntlig genomgång, bikupor

Berätta om tanken med belöningssystem och konsekvenser utifrån texten i Familjehemmets bok sidan 104.

Visa bild 74

Reflektion

Fundera på!

- Vad tycker du om att använda belöningar och konsekvenser?
- Vilka erfarenheter har du från din barndom?
- Erfarenheter med egna barn?
- Fördelar och nackdelar?

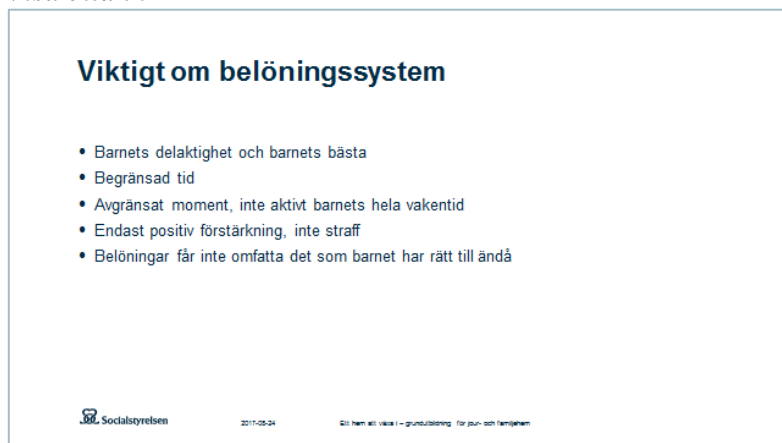
Socialstyrelsen 2017-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för för- och familjerna

Be deltagarna diskutera cirka fem min med varandra i bikupor utifrån följande frågeställningar:

Samla ihop i helgrupp och be dem som vill dela med sig av sina tankar och erfarenheter. Gärna dela med sig om de har egna erfarenheter av att använda belöningsystem, både positiva och negativa.

Avsluta med att säga att det som förmedlas i Familjehemmets bok är ett smakprov på hur man kan arbeta. Man kan prova på ett lekfullt sätt och vara lyhörd för hur det verkar fungera för barnet och att det hjälper barnet att gå framåt.

Visa bild 75

Viktigt om belöningsystem

- Barnets delaktighet och barnets bästa
- Begränsad tid
- Avgränsat moment, inte aktivt barnets hela vaktid
- Endast positiv förstärkning, inte straff
- Belöningar får inte omfatta det som barnet har rätt till ändå

Socialstyrelsen 2017-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för för- och familjerna

Avsluta momentet om belöningsystem och konsekvenser med att gå igenom följande punkter, som är viktiga att tänka på om man vill använda belöningsystem och konsekvenser.

Nämna att om man vill använda mer genomgripande belöningsystem bör man ta upp det med socialtjänsten och skaffa sig mer utbildning eller handledning.

12. Avslutning och läsanvisningar

5 min

Varje deltagare får ge sitt intryck av utbildningstillfället i en runda. Det ska bara vara ett ord eller en mening.

Välkomna därefter till nästa utbildningstillfälle och ange kortfattat vad det kommer att handla om.

Påminn även om att läsa kapitel 8 i Familjehemmets bok och att inte glömma de *Fundera-frågor* som finns i kapitlet.

Åttonde mötet: Vardagen i familjehemmet

Mål

Familjehemsföräldrar ska ha kunskap om:

- hur du som familjehemsförälder kan ta emot barnet på ett välkomnande sätt
- hur den egna familjen påverkas när en ny familjemedlem flyttar in
- hur de egna barnen kan känna och tänka
- hur du kan stödja barnet inför flytt till eget boende

Program

Moment	Tidsåtgång	Bild	Material	Ansvarig
Hälsa välkommen och backspegel	10 min	75		
Dagens möte – mål och program	5 min	76		
Inledningsövning	10 min			
Min familj	25 min	77	Vinjett Födelsedagen	
Särskilt om ensamkommande	10 min	78		
En ungdom flyttar ut	20 min	79	Vinjett Vincent	
Fika	30 min			
Den egna familjen påverkas	30 min	80-83	Post-it lappar	
Tillbakablick på hela utbildningen	15 min	84	Kuvert med förväntningar	
Vad händer efter utbildningen	10 min			
Avslutning	15 min	85	Kursintyg och utvärdering	

Att förbereda inför mötet

Läs kapitel 8 i Familjehemmets bok

Se till att följande finns:

- Dator och projektor
- Powerpointbilder 75-85
- Blädderblock och/eller whiteboard och pennor
- Anteckningsblock och pennor
- Post-it-lappar
- Fika
- Kursutvärderingar
- Intyg till deltagarna
- Vinjett Födelsedagen
- Vinjett Vincent

Genomförande

1. Hälsa välkommen och backspegel 10 min

Visa bild 76

Hälsa alla välkomna på lämpligt vis så att de känner sig sedda och uppskattade.

Backspegel

Om förra mötet: Påminn deltagarna kort om vilket tema som behandlades vid förra mötet. Fråga om någon har funderingar att dela med sig av utifrån förra mötet eller om det finns frågetecken som behöver redas ut. Var något speciellt viktigt? Känns något tveksamt? Har någon fråga dykt upp?

Låt samtalet i gruppen gå ut på att gemensamt komma ihåg de viktigaste erfarenheterna som gjordes och kärnan i det som förmedlades. Se till att följande kommer med:

- hur du som familjehemsförälder kan främja ett bra samarbete med barnet
- strategier för att lösa konfliktsituationer
- hur du kan hjälpa barnet att bryta negativa beteenden

Om Familjehemmets bok: Fråga om deltagarna har läst det aktuella avsnittet i boken Ett hem att växa i och om något är oklart. Uppmuntra till ”dumma frågor”, ge positiv bekräftelse och uppmuntra till fortsatt läsning.

2. Dagens möte – syfte och program 5 min

Visa bild 77

Mål med åttonde mötet

Få kunskaper om

- hur du som familjehemsförälder kan ta emot barnet på ett välkomnande sätt
- hur den egna familjen påverkas när en ny familjemedlem flyttar in
- hur de egna barnen kan känna och tänka
- hur du kan stödja barnet inför flytt till eget boende

Socialstyrelsen 2017-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för barn och familjen

Berätta om målet med åttonde mötet och hur dagens program ser ut.

3. Inledningsövning: Ett barn flyttar in 10 min

Enskild reflektion, bikupor/smågrupper/helgrupp

Syftet med övningen är att leva sig in i hur det känns att lämna sin ursprungsfamilj och flytta in i en främmande familj. Utifrån den känslan fundera över vad som är viktigt för ett barn när de kommer till ett okänt familjehem.

Övningen består av två delar där deltagarna börjar med att reflektera enskilt och i nästa del diskutera med varandra i lämplig gruppstorlek utifrån kursledarnas bedömning.

Del 1

Läs upp följande

Det här är en inlevelseövning. Ni sätter er tillrätta och lyssnar på mig. Ni kan gärna blunda, om ni vill

Tänk dig att du är 10 år. Du sitter tillsammans med din familj. Föreställ er gärna hur det skulle ha kunna varit. Hur bor du? Med vem bor du? Tänk dig din favoritplats där hemma? Hur känns det? (Låt deltagarna fundera en stund)

Nu har det blivit beslutat att du inte kan bo kvar hemma. Du ska flytta till en annan familj. En familj du inte känner. Du vet inte om du kommer tillbaka till din ursprungsfamilj igen. Vad är det viktigaste du tar med dig? Hur känns det? Vad känner du dig orolig för?

Din nya familj ser fram emot att du kommer. Äntligen ska de få ta emot det barn de längtat så mycket efter. Hur känner du det? Vad vill du att de ska göra när du kommer?

Deltagarna får reflektera enskilt någon minut.

Be deltagarna sedan delge några tankar och känslor som kommit upp. Detta kan ske två och två, i smågrupper eller i hela gruppen.

Avrunda den första delen av övningen genom att nämna att det kan finnas blandade känslor hos ett barn som lämnar en svår situation. Koppla om det är relevant tillbaka till filmen ”Lyckliga familjen” från femte mötet.

Del 2

Påminn om att det i kapitel 8 i Familjehemmens bok ges några exempel på vad familjehemmet kan göra för att ett barn ska känna sig välkommet, men att det finns mera man kan ha i åtanke.

Övningen fortsätter därefter med att deltagarna får fundera över: Vad kan den nya familjen göra för att det ska kännas bättre för dig? Det kan gärna vara så konkreta förslag som möjligt. Denna gång pratar deltagarna direkt med varandra, två och två, i smågrupper eller i hela gruppen.

Om det finns jourhem eller familjehem som ska ta emot ensamkommande barn i utbildningsgruppen så kan dessa forma en egen grupp som diskuterar utifrån sina förutsättningar.

Samla efter några minuter upp förslagen och notera dem på blädderblock. Förhoppningsvis har flera kreativa förslag kommit. Komplettera vid behov,

exempelvis vara snäll, förklara, berätta flera gånger, fråga hur man vill ha det. Se tipsen som Maskrosbarn lyfter fram i Familjehemmet bok s. 112.

4. Min familj

25 min

Enskild reflektion och gruppdiskussion

Syftet med övningen är att synliggöra att de egna vanorna och rutinerna är just egna. De kan behöva förklaras för barnet, som kommer från sin kultur och kanske inte förstår hur man brukar göra i den här familjen och varför. Uppmuntra nyfikenheten att ta in barnets kultur är också en del av övningen. Kommentera även att det kan ta tid för ett barn att ställa om sig till nya vanor. Övningen syftar också till att uppmuntra familjehemmet att vara nyfiken på barnets kulturella ursprung.

Dela upp deltagarna i smågrupper.

Läs vinjetten högt för hela gruppen. Dela sedan eventuellt ut den till smågrupperna. Vinjetten finns för utskrift i bilagan kallad *Mallar*.

Födelsedagen

I er familj är födelsedagar väldigt viktiga högtider att fira, då står födelsedagsbarnet i centrum. Det börjar redan på morgonen med att födelsedagsbarnet väcks med sång och paket. Det är också frukost på sängen för den som fyller år. Släktingar och vänner bjuds in för firande, umgänge och god mat. En tradition ni har är att titta på bilder och filmer från när födelsedagsbarnet var liten. Det är verkligen ett tillfälle att uppmärksamma varje familjemedlem med en egen dag. Barnen i familjen har också ett särskilt kalas för sina kompisar. Då bjuder de in många av sina vänner till en fest med godis, mat och lekar. För barnen i er familj är födelsedagen en dag att längta till och de pratar ofta om sin dag både före och efter firandet.

Låt gruppen diskutera utifrån följande frågor:

- Vad i den här traditionen kan uppfattas som annorlunda eller skrämmande för andra familjer och deras barn beroende på t.ex. kultur, socioekonomisk situation eller tidigare upplevelser?
- Hur skulle ni som familjehem göra om ett barn med en annan tradition flyttar in hos er? Hur skulle ni hantera skillnaden? Tänk både utifrån era biologiska barn och utifrån det placerade barnet.

Samla ihop synpunkter från grupperna och reflektera i helgrupp kring vilka fler traditioner eller rutiner som kan påverkas av att ett barn flyttar in.

Be avslutningsvis att deltagarna enskilt funderar över sin egen familj. Finns det vanor, traditioner och rutiner i deras familj

- som är mycket viktiga?
- som du inte vill ändra på?
- som du kan tänka mig att ändra på för att anpassa dig till barn som flyttar in?

Ta upp att vissa vanor kan verka skrämmande för vissa barn. Exempel: För ett barn som har vistats i en missbruksmiljö kan även ett måttligt användande av alkohol väcka oro. Man kan i familjen vara van vid att bada bastu tillsammans, medan det barn som flyttar in inte alls vill vara naken tillsammans med familjen. Ge gärna egna exempel.

Visa bild 78

Att skapa trygghet

- Inkludera barnet och skapa känsla av tillhörighet
- Ha tid för barnet och visa att du lyssnar
- Skapa trygga och förutsägbara rutiner
- Gör roliga och trivsamma saker tillsammans
- Var tydlig med vad du vill och menar
- Berätta om era vanor och traditioner
- Ta det lugnt i början

 Socialstyrelsen 2017-09-01 Ett hem att växa i – grundutbildning för jur- och familjehem

Avsluta med att gå igenom punkterna och konstatera att första punkten är särskilt viktig och något som många barn lyfter fram.

5. Särskilt om ensamkommande 10 min

Muntlig genomgång

För de ensamkommande gäller allt det vi hittills gått igenom men utöver det finns några särskilda punkter att lyfta kring de ensamkommande barnen som även kan ha betydelse för andra barn med annan kulturell bakgrund.

Visa bild 79

Särskilt om ensamkommande

- Ingen tid för förberedelse
- Ofta mindre bakgrundinformation
- Talar olika språk
- Vikten av att behålla modersmål
- Religionens betydelse
- Asylprocess som stressar och oroar

 Socialstyrelsen 2011-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för pojkar och familjer

Berätta utifrån Familjehemmets bok sidan 114-115. Koppla ihop med de föregående momenten om humorns- och vardagsrutinernas betydelse för att skapa gemenskap och trygghet.

Avsluta med att konstatera att som familjehem behöver man vara lyhörd, nyfiken och kreativ.

6. En ungdom flyttar ut

20 min

Gruppdiskussion och muntlig genomgång

Dela in deltagarna i grupper. Läs upp vinjetten i helgruppen och dela ut den till respektive grupp. Vinjetten finns för utskrift i bilagan kallad *Mallar*.

Vincent

Vincent är 19 år och har precis gått ut gymnasiet samhällsprogram. Han är ganska skoltrött och har ingen aning om vad han vill göra i framtiden.

Han flyttade från sin ursprungsfamilj första gången när han var 1 år. Sedan dess har han bott i flera olika familjehem efter att hans mamma tagit hem honom upprepade gånger. När Vincent var 8 år flyttade han till sitt nuvarande familjehem som han bott hos sedan dess. Han har under dessa år haft en sporadisk kontakt med sin mamma. Hon är ofta inne i aktivt missbruk, lever mest i hemlöshet och är svår att få tag i.

Vincent har en storebror som betyder mycket för honom. Storebror har också bott i ett familjehem men inte samma som Vincent. Både Vincent och hans bror är måna om att hålla kontakten men det är lite svårt nu eftersom brodern inte har något eget boende utan bor hos olika kompisar.

Socialtjänsten har beslutat att Vincents placering hos familjehemmet ska avslutas eftersom Vincent är vuxen och har avslutat sina gymnasiestudier. Vincent är orolig för hur han ska klara sig. Han tycker om sitt familjehem men är osäker på vad han betyder för dem.

Grupperna diskuterar vinjetten utifrån följande frågor:

Visa bild 80

Vincent

Fundera på!

- Vilka risker ser ni för Vincent när placeringen avslutas?
- Vad kan ni som familjehem göra för att förbereda Vincent på utflytten?
- Vad kan ni som familjehem göra för Vincent när han har flyttat ut från er?

Socialstyrelsen 2011-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för poj- och familjehem

Låt grupperna diskutera under ca 10 minuter. Samla ihop synpunkter och tankar i helgrupp. Se till att följande kommer med:

Fråga 1

- Risk för isolering
- Risk för ekonomiska svårigheter
- Risk för att ha svårigheter i kontakten med sin ursprungsfamilj
- Risk för svårigheter i kontakten med familjehemmet

Fråga 2

- Lära Vincent praktiska saker som t.ex. städa, tvätta och laga mat
- Göra hushållsbudget
- Visa var Vincent ska vända sig om han får svårigheter t.ex. socialtjänst, sjukvård eller arbetsförmedling
- Hjälpa till i att skapa tillgängliga nätverk t.ex. med brodern och mamman

Fråga 3

- Fortsätta hålla kontakt med Vincent även efter avslutad placering
- Finnas till hands för rådgivning om vardagliga saker
- Bjuda in Vincent till familjen t ex vid högtidsdagar.

Avsluta övningen med att konstatera att socialtjänsten har ett stort ansvar för att uppmärksamma och tillgodose Vincents behov både inför utflytt och efter avslutad placering.

7. Fika 30 min

8. Den egna familjen påverkas 30 min

Grupparbete, enskild reflektion och muntlig genomgång

Syftet med denna övning är att familjehemmen ska vara förberedda på det som kan bli besvärligt utan att de ska känna sig avskräckta.

I Familjehemmets bok framkommer att det på flera sätt kan vara ett krävande uppdrag att vara familjehem. Trots detta är det ofta berikande och de flesta familjehemsföräldrar är nöjda. Detsamma gäller familjehemmens egna barn. Dela in deltagarna i smågrupper och berätta att ni ska genomföra en övning.

Del 1

Visa bild 81

Låt den ligga kvar under övningen.

Reflektion

- Om du har egna barn, hur har de blivit förberedda på att de kanske ska få eller har fått fostersyskon?
- Hur tror du att det påverkar dina barn att du blir familjehem?

Socialstyrelsen 2011-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för par- och familjehem

Låt deltagarna först reflektera enskilt i någon minut. Sedan diskuterar deltagarna frågorna i smågrupperna i ca fem minuter. Därefter reflekterar alla tillsammans i helgrupp.

Del 2

Dela ut post-it lappar till deltagarna. De får därefter några minuter för att enskilt skriva ner på lapparna

- tre svårigheter med att vara familjehem (en per lapp)
- tre positiva saker med att vara familjehem (en per lapp)

De får därefter sätta upp lapparna på väggen. Lyft fram och kommentera de synpunkter som framkommit.

Påminn efter övningarna om det som står i Familjehemmets bok sidan 121-123.

Bjud därefter in till reflektioner i storgrupp.

Dålig spiral eller god spiral

Muntlig genomgång

Förklara avslutningsvis att utvecklingen i familjen med det nya barnet kan följa en god spiral eller en dålig spiral, vilket kan synliggöras på följande sätt:

Dålig spiral

Rita först på whiteboard eller blädderblock en dålig spiral som går uppifrån och ner medan ni beskriver:

- *barnet flyttar in*
- *det känns inte särskilt bra*
- *det var jobbigare än ni trodde*
- *de egna barnen blir irriterade*
- *ni vet inte vad ni ska göra*
- *irritationen ökar*
- *ni börjar fundera på om ni kommer att klara detta*
- *ni upplever i stort sett aldrig att ni har trevligt tillsammans*
- *ni blir missnöjda med både barnet och er själva*
- *relationerna i familjen försämras*
- *ni känner på allvar att det här inte kommer att gå ...*

Kommentera att man kan behöva hjälp för att stoppa en nedåtgående spiral.

God spiral

Illustrera därefter en god spiral genom att rita en spiral som går nerifrån och upp medan ni beskriver:

- *barnet flyttar in*
- *det går bra och ni trivs med varandra*
- *det kommer något bakslag med konkurrens mellan det placerade barnet och egna barn, men det går att lösa (med eller utan stöd utifrån) och relationen blir efter det snarare bättre än sämre*
- *en trevlig gemenskap i familjen ger goda erfarenheter som stärker gemenskapen ytterligare, bakslag går även fortsättningsvis att lösa ...*

Ge gärna fler exempel på positiva förändringar som gör att spiralen fortsätter uppåt.

Visa bild 82 och 83

Att tänka på – barn

- Förbered och involvera de egna barnen inför placeringen
- Alla barnen i familjen behöver tid och uppmärksamhet – både egna och placerade
- Var observant på relationen mellan barnen
- En god relation mellan barnen betyder mycket och extra stöd kan behövas för att skapa bästa möjliga förutsättningar för det

 Socialstyrelsen 2011-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för juv- och familjen

Att tänka på – vuxna

- De vuxna behöver prata och stötta varandra
- Egen släkt och vänskrets berörs – styrka och svårighet
- Ta hjälp av släkt och vänner om möjligt
- Försök hitta en personlig strategi för stresshantering som promenad, fotboll, yoga ...

 Socialstyrelsen 2011-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för juv- och familjen

Kommentera eller låt bilden tala för sig själv.

Visa bild 84

”Men när man kommit igenom det där och nått en lösning, använt sig av sina kunskaper och fått ny kunskap och erfarenhet, då känns det så bra.”

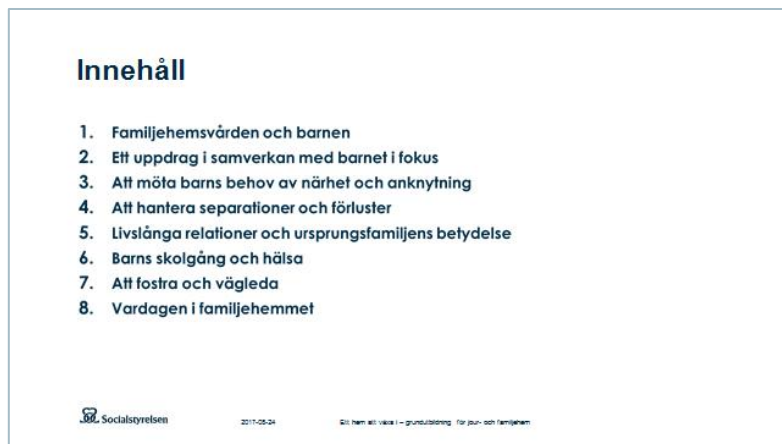
Familjehemsförälder

 Socialstyrelsen 2011-05-24 Ett hem att växa i – grundläggning för juv- och familjen

Avsluta med ett citat från en familjehemsförälder.

9. Tillbakablick på hela utbildningen 10 min

Visa bild 85

Avsluta grundutbildningen med att titta tillbaka på hela utbildningen. Nämn innehållet i vart och ett av de olika kapitlen.

- Är det något särskilt som dröjer sig kvar?
- Något som lämnat stort intryck?
- Något som ligger och skaver som behöver diskuteras?
- Något som överraskat?

Gör en runda så att alla kommer till tals.

Dela därefter ut kuverten från första utbildningstillfället med var och ens förväntningar och sätt upp de förväntningar som skrivits ner på blädderblock på väggen. Syftet är att den enskilde först ges möjlighet till en egen reflektion, som sedan antingen diskuteras i smågrupper och sedan i helgrupp, eller direkt i helgrupp.

- Har utbildningen motsvarat deras förväntningar?
- Finns det något mer att behandla?
- Vad kan man i så fall göra med de förväntningar som inte uppfyllts?

10. Vad händer efter utbildningen 10 min

Muntlig genomgång utifrån vad som gäller lokalt.

11. Avslutning 15 min

- Kursutvärdering.
- Dela ut intyg.
- Tacka och önska lycka till!

Avsluta med bild 86

